

Het wederzyds huwelyksbedrog

Pieter Langendijk

editie W.A. Ornée

bron

Pieter Langendijk, *Het wederzyds huwelyksbedrog* (ed. W.A. Ornée). W.J. Thieme & Cie, Zutphen z.j. [1977] (7de druk)

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/lang020wede01_01/colofon.htm

© 2004 dbnl / erven W.A. Ornée

t.o. 1

Kees Brusse en Mieke Flink als Jan en Klaar in de opvoering van 'Het Wederzyds Huwelyksbedrog', door het Rotterdams Toneel. (Regie: Richard Flink) seizoen 1950/51

Voorwoord

Het Wederzyds Huwelyksbedrog van Langendijk heeft in de oude uitgave van het Klassiek Letterkundig Pantheon sinds 1894 6 drukken beleefd. De tweede druk van 1899 was geannoteerd door dr. F.A. Stoett, die er een korte inleiding aan liet voorafgaan, waarin hij alleen de keuze uit de eerste 4 drukken uit de achttiende eeuw verantwoordde.

Van Stoett's overvloedige verklaringen en aantekeningen heb ik bij het voorbereiden van deze uitgave dankbaar gebruik gemaakt. Evenals Stoett heb ik de druk van 1720 (B) als legger voor deze uitgave gebruikt.

Hopelijk zal deze uitgave de belangstelling die er reeds bestaat voor onze unieke blijspelschrijver uit de 18e eeuw, vergroten.

Mook, zomer 1971

W.A. Ornée

Deze nieuwe oplage is van een aantal fouten gezuiverd; nodige woordverklaringen zijn aangebracht.

Dank aan collega's die mij op vergissingen en tekortkomingen wezen!

Bijzondere dank ben ik verschuldigd aan prof. dr. C.A. Zaalberg.

Mook, voorjaar 1977

W.A. Ornée

Inleiding

1. Pieter Langendijk als blijspeldichter

Het Wederzyds Huwelyksbedrog, een blijspel in 5 bedrijven, verscheen voor het eerst in 1714, en werd evenals Langendijks voorgaande spelen, ‘*Don Quichot op de bruiloft van Kamacho*’ en ‘*De Zwetser*’ gedurende vele jaren in de Amsterdamse schouwburg en ook daarbuiten gespeeld.

Volgens Langendijks biograaf, Pieter Kops, gaf Langendijk *Het Wederzyds Huwelyksbedrog* uit in 1712 en ‘wierd het eerst twee jaren laater ten tooneele gevoerd.’⁽¹⁾ Die eerste uitgave van 1712 is echter nooit gevonden; bovendien is er nog een andere reden om aan het jaartal 1712 te twijfelen. Bij de vierde druk uit 1754, bij Izaäk Duim te Amsterdam, lezen we in het voorbericht: ‘Dit blyspel, het Wederzyds Huwelyksbedrog, quam veertig jaaren geleden, naamelijk in den jaare 1714, de eerste maal in het licht, en is tot heden, gelyk alle myne tooneelstukken, op den Amsterdamschen Schouwburg vertoond.’

Er zijn dus twee mogelijkheden, òf Langendijk vergist zich, of Pieter Kops, die pas in 1760 zijn biografie schreef, heeft misgetast.

Kops heeft, blijkens andere plaatsen, voor zijn biografie gebruik gemaakt van ‘eigene aantekening des Dichters’, en het is derhalve niet juist, zonder meer aan te nemen, dat Kops zich vergist heeft.

Misschien is er nog een andere mogelijkheid: In 1711 is *Don Quichot op de bruiloft van Kamacho* vertoond, maar de eerste uitgave van dit stuk dateert van 1712. In 1711 is dus gebruik gemaakt van het manuscript, een afschrift, een voorlopige druk, of wat dan ook, alléén voor de acteurs.

Het is nu mogelijk, dat Langendijk zijn *Wederzyds Huwelyksbedrog* in 1712 voltooid had, het manuscript of een afschrift daarvan aanbood voor de opvoering, en tot 1714 moest wachten, eer het gespeeld werd. In hetzelfde jaar is het dan ook gedrukt.

Daarmee zou tevens verklaard zijn de opmerking van Pieter Kops, dat het eerst twee jaar later gespeeld werd.

Of er een reden geweest is, dat Pieter Langendijk twee jaar zou hebben moeten wachten, is ons onbekend. Het stuk heeft na de eerste opvoering vele reprises beleefd, bovendien is niet aan te nemen dat er bezwaren zouden gerezen zijn tegen ‘stotende of kwetsende passages’.

Voor de huidige lezer is er een onderscheid tussen *Het Wederzyds Huwelyksbedrog* en de beide eerste toneelstukken van Langendijk, althans wat de opzet en de voorrede betreft.

Langendijk noemt het stuk een blijspel. *'De Zwetser'* noemde hij een kluchtspel en *'Krelis Louwen'* dat in 1715 verscheen, noemde hij een kluchtig blijspel. Wat volgens Langendijk het onderscheid tussen deze categorieën inhoudt, lezen we in het voorbericht bij de uitgave van *'Krelis Louwen'*⁽²⁾: 'Ook ben ik van gevoelen dat men een spel, waar van de geschiedenis als onder gemeene personen voorvallende verbeeld wordt, dus behoorde te noemen (n.l. klucht of kluchtig blijspel); om een onderscheid te maaken tussen spelen die een ernstiger taal vereischen, naameyk: zulke, waar in zich hevige hartstochten van liefde en haat onder personen van staat opdoen, met tussenpoozingen van blyschap en droefheid, tot dat zy in volle vreugde eindigen; deeze komen dunkt my beter den naam van Blyspél toe.'

Het Wederzyds Huwelyksbedrog onderscheidt zich verder van *'Don Quichot op de bruiloft van Kamacho'* uit 1712, dat ook een blijspel genoemd wordt, maar slechts 3 bedrijven telt, evenals het blijspel *'Quincampoix'* uit 1720.

Dr. C.H.Ph. Meijer geeft in zijn dissertatie over het leven en werken van Pieter Langendijk als zijn mening te kennen, dat Langendijk een 'Comédie de Caractère' heeft willen geven.⁽³⁾ Misschien, aldus Meijer, heeft Langendijk wel karakters willen tekenen, blijkens zijn voorwoord, maar veel ontwikkeling is er niet in de karakters.

Wij zouden ons nog iets sterker dan Meijer willen uitdrukken: Als Langendijk er naar gestreefd heeft 'De kentékenen (characters) der ondeugden met kunst op 't tooneel bespottijk te maaken', dan is hij daar niet erg in geslaagd. De sterke scènes in het stuk zijn doorgaans van kluchtige aard. Veel wijzer zal het publiek door het aanschouwen van het stuk niet geworden zijn, laat staan dat ze tot een of ander inzicht zouden zijn gekomen. Wèl zullen de bezoekers hebben kunnen lachen om de vele kluchtige scènes.

De vraag mag gesteld worden of Langendijk iets meer heeft willen zijn dan een schrijver van kluchtige (blij-) spelen. Als we de 'Voorrede' voor *Het Wederzyds Huwelyksbedrog* lezen, kunnen we ons niet aan de indruk onttrekken, dat zijn toon wat zelfverzekerd klinkt. Dat hij iets meer kennis van zaken meent te hebben, blijkt ook uit 'Aen den Leezer' bij de derde druk van *'Don Quichot op de bruiloft van Kamacho'*. Hij heeft n.l. *Don*

Quichot in 1714 nogal wat bijgevijsd, op grond van aanmerkingen van vrienden en toneelkenners, maar ook op grond van inzicht in eigen gebreken; ‘de misslagen, die ik daar zelf in bespeurde, nadat ik wat meer kennis van de schikking, die in een spel vereischt wordt, kreeg, hebben my lust gegeven om het hier en daar te beschaaven.’⁽⁴⁾

Dat Langendijk zich als toneelschrijver enigszins voelde, is niet zo onbegrijpelijk, ook als we letten op zijn levensloop⁽⁵⁾. In 1708 wordt hij patroontekenaar in vaste dienst bij Abraham Verhamme, op een ‘vry goede jaarwedde’. Financieel begint het hem beter te gaan, hij maakt enige naam met zijn gelegenheidsgedichten, maar bovenal heeft hij succes met zijn toneelwerken, *Don Quichot op de bruiloft van Kamacho* en *De Zwetser*. Vooral het eerste, in 1711 in première, heeft de naam van Langendijk als toneeldichter gevestigd.

We kunnen dus, niet zonder enig argument, de stelling wagen, dat Langendijk, op grond van wat hijzelf noemt ‘wat meer kennis van de schikking, die in een spel vereist wordt’ en zijn naam als toneeldichter, daarbij een gevoel van zelfstandigheid, gegeven door een financiële onafhankelijkheid, getracht heeft een ‘echt blijspel’ - met karaktertekening en al - te geven.

Of hij daarin geslaagd is, kan misschien een analyse van het spel ons duidelijk maken.

2. Analyse van de inhoud van Het Wederzyds Huwelyksbedrog

Eerste bedrijf, op straat.

Toneel 1. In de eerste 140 regels stellen Lodewyk en zijn knecht Jan zich voor. Uit hun gesprekken blijkt dat ze arm zijn, dat Lodewyk een edelman is, dat ze door vals kaartspelen geld winnen, dat Jan wel eens voor de galg in aanmerking kan komen en dat Lodewyk verliefd is op een jongedame die hij op de Malibaan gezien heeft.

Verder vernemen we dat Lodewyk van de 500 gulden die er nog zijn, de staat van graaf zal gaan voeren en Jan zal baron worden.

Met deze weergave is echter lang niet alles gezegd. Direct in het begin al komen er komische situaties voor; in vs. 8 geeft Lodewyk op de vraag wie hij zoekt ten antwoord: ‘Ach! Jan! de Malibaan.’ Jan denkt dat zijn heer de Malibaan zoekt; hij begrijpt dan niet waarom ze heel Utrecht hebben moeten doorkruisen, want de Malibaan vind je toch zo. Maar Lodewyk

herhaalt nog eens zijn klacht, wat gepaard gaat met zuchten en de ogen ten hemel slaan. Jan imiteert hem, totdat hij begrijpt dat de Malibaan de plaats is, waar Lodewyk de geliefde juffrouw ontmoet heeft.

In vs. 56 roept Lodewyk uit: 'Ha spyt, ik voer geen staat!', waarop Jan antwoordt dat hij talloze functionarissen heeft, wat Lodewyk niet begrijpt, totdat Jan hem duidelijk maakt, dat al die ambtelijke functies in zijn persoon verenigd zijn.

De beide hier genoemde scènes zijn te vergelijken met een dialoog van twee T.V.-show-komieken uit onze tijd.

In vs. 90 is Lodewyk de lachbrenger, als hij Jan, die klaagt over de loodzware koffer, vertelt dat deze gevuld is met kiezelstenen. Het publiek kàn zich (hoeft niet) vermaken met deze vrij levendige dialoog, die echter geen enkele serieuze bedoeling heeft, en bovendien dat zelfde publiek nog de voorpret geeft van 'nu gaat er wat gebeuren, ze gaan zich uitgeven voor graaf en baron'.

Het *tweede en derde toneel* (141-160) geven een alleenspraak van Lodewyk, waarin hij zich openbaart als een schelm met een bezwaard geweten; verder een hatelijkheidje op Utrecht in vs. 160, als Lodewyk de waard, die zegt dat hij zo goedkoop is, antwoordt: 'Ik weet wel, hospes, dat is te Utrecht zo de wijs.' In 1175 krijgen we weer een grapje op Utrecht, als Jan tegen Klaar zegt:

'Je woont in Uitrecht, zou je niet van adel wezen?' Dergelijke grapjes zullen het bij een Amsterdams publiek wel gedaan hebben; Utrecht was n.l. in deze jaren vaker het mikpunt voor de Amsterdamse spot. In Langendijks blijspel *'Quincampoix of de Windhandelaars'* wordt de spot gedreven met de plannen van de Utrechtse overheid om een nieuwe verbinding naar de Zuiderzee te graven.⁽⁶⁾ Er wordt een compagnie met aandelen opgericht; alles bedoeld om Amsterdam voorbij te streven. Windbuil spreekt in genoemd blijspel in de volgende bewoordingen tot Hillegond:

'Ja 'k zal een heerlykheid aan u ten bruidschat geeven.
Ik wil aan die rivier, die 't Sticht nu graaven zal,
Door 't midden van de hei, een zeer vermaaklyk dal
Verkiezen, en voor u een groote hofstee bouwen.
Elk zal u in dat Tempe als hoofdgodinne aanschouwen.
De schepen, zeilende by menigte af en aan
Door 't nieuw kanaal, waarlangs de timmerwerven staan,
En schoone huizen, zult gy zien hunn' zeilen stryken,
Wanneer ze uit Oost en West het Sticht met Waar verryken.'
(Eerste bedr., 9de toneel)

Ook in Langendijks Wiskunstenars valt er wel wat te lachen om die malle Utrechtenaren als Anzelmus, Raasbollius en Urinaal.

In het *vierde toneel* komt Charlotte ten tonele, vergezeld van haar meid Klaar. Charlotte is een typische figuur voor een klucht. Ze chargeert en de rol moet dan ook als zodanig gespeeld worden, waardoor de laconieke opmerkingen van Klaar beter uitkomen. Als we Charlotte serieus als een ‘karakter’ willen beschouwen, kunnen we haar moeilijk anders zien dan als een nette hoer. Ze vraagt om aandacht, b.v. in het *zevende toneel*, door te gillen dat haar parelsnoer gestolen is; ze krijgt dan ook aandacht van Lodewyk, die onmiddellijk met de waard en zijn knecht achter de gefingeerde dief aangaat. De manier waarop Charlotte Lodewyk ‘benadert’ blijkt verder uit haar gesprek met Klaar in het *tiende toneel*, als Lodewyk achter de dief aan is:

‘Voor zeker is; 'k hoop dien heer in 't minnet te trekken,
En met een schyn van staat tot liefde te verwekken;
- Ik heb gezien - dat hy met u iets heeft gesproken,
En tweemaal uit zyn beurs geld in de hand gestoken.
Toen dacht my was het tyd om met hem in gesprek
Te raaken, door een list; ik wist geen beter trek
Dan dezen; want hem zelfs aanspreken zou niet voegen.’
(249-257)

De laatste zin lijkt op het eerste gezicht een staaltje van achttiende eeuws fatsoen. Voor regisseur en actrice is het echter een uniek spelmoment. ‘Het zou niet voegen’! Een schitterende tegenstelling tot het voorgaande en de hele opzet van Charlotte: De snol ‘speelt’ dame!

Het *elfde en twaalfde toneel* geven in 't kort wat van de ontwikkeling van het gegeven. Een bode brengt geld van Charlotte's broer Karel. Komisch is (329 evlg.) dat de bode drie stuivers moet hebben, die niemand heeft, hoewel ze met een zak (groot) geld in handen staan. In het *vijftiende toneel* komt Lodewyk terug en Charlotte slaat nu weer een heel andere toon aan dan in de voorgaande tonelen. Eerst was ze erg blij met het geld van Karel, maar nu in vs. 375 over het ‘gestolen’ parelsnoer:

‘Zwyg stil myn Heer, 't is maar een bagatel,
Niet waardig dat ik my om zulk een zaak ontstel.’

Deze volkomen verandering van toon werkt komisch, evenals Lodewyks cliché-achtige klacht:

'k Wil liever duizendmaal voor u, o schoone! sterven,
Als 't zoet genoegen, van me uw slaef te noemen derven.’
(vs. 385-386)

Voeg daarbij Klaars verhaal over herderromans (vs. 400 evlg.) en de nog meer overdreven minneklacht van Lodewyk in vs. 420 evlg., dan blijkt het vijftiende toneel alle aanleiding te geven om hoorlijk naar 't kluchtige toe te chargeren. En dat is ook wel noodzakelijk, want welke carnavalsoptocht krijgen we in *'t zestiende en zeventiende toneel* (vs. 443-452)

‘Maak plaats! maak plaats! voor den Baron van Schraalenstein’.

En dat is Jan met lakeien en een kruier met een koffer op de kruiwagen.

Het **TWEEDE BEDRIJF**, in het huis van Charlotte, begint al direct weer met een kluchtige scène. Charlotte maakt zich klaar Lodewyk te ontvangen:

‘Hoe ruikt myn adem? *Klaar*: Zoet van geur,
Na muskus - *Charlotte*: Neen, het is katsjoe dat wy gebruiken.
(katsjoe is een gomachtig balletje met zoete geur)
Klaar: Goed; anders mocht de graaf die lekk're zuurkool ruiken,
Die gy gegeten hebt.’

In vs. 473 begint Klaar Charlotte te imiteren:

‘Hoe staan myn moesjes?
En ruikt myn adem lekker?’

In het *tweede en derde toneel* krijgen Hans, de vrijer van Klaar, en Fop, haar broer, hun opdrachten, om het geval nog wat kluchtiger te maken. In het *vierde toneel* komt Konstance, de moeder op 't toneel. Toch krijgen we niet erg een beeld van het karakter van de moeder, al zal dat wel iets met schijnheiligheid te maken hebben. Konstance blijft meer een type, met overdreven en een beetje lamenterende toon. Wel geeft ook dit toneel weer aanleiding tot levendig spel met woorden, die voor 't publiek duidelijk in strijd zijn met de ware bedoelingen van moeder en dochter.

In het *vijfde toneel* (561-604) verklaart Lodewyk aan moeder Konstance zijn liefde voor Charlotte, maar in zijn toespraak krijgt de liefdesverklaring toch minder accent dan zijn pocherij over zijn Poolse afkomst en zijn schertsverhaal over Jan, de baron, die last heeft van depressieve vlagen.

In het *zesde toneel* komt Fop, als boer verkleed, de pacht betalen. Het gaat hier niet zo zeer om de vondst (die niet origineel is), maar vooral om de *speelmogelijkheden*.

Het verkleeden, het dialectspreken van Fop, het feit dat hij Lodewyk voor een zoon van Konstance aanziet maken deze scène levendig.

In het *zevende toneel* krijgen we voor de zoveelste maal een liefdesverklaring van Lodewyk; ditmaal wel een bijzonder mallotige: vs. 653:

‘By 't diamante licht van uwe tweling zonnen,
Wier stralen allereerst myn minnend hart verwonnen:

By 't levendig albast van uw' volmaakte leên
 Dat 'k niemant min als u, noch heb bemind, voorheen.'

Kluchtig spel en parodie zijn hier de belangrijkste elementen; wie gaat filosoferen over het feit of Lodewyk nu wèl of niet van Charlotte houdt, vat Het Wederzyds Huwelyksbedrog te serieus op; het is een kluchtig spéélstuk.

In het *achtste en negende toneel* maakt Hans, als juwelier zijn entree. De situatie is analoog aan die in het zesde toneel - toneel op 't toneel - met als aardige vondst dat Hans, die half-Waals spreekt, Lodewyk ook nog afzet met een valse ring.

Niet origineel maar wel altijd leuk is het grapje dat Lodewyk en Charlotte, als ze even alleen zijn, telkens weer gestoord worden; zo ook in het *tiende toneel*, als de clown van het stuk, Jan, als baron optredend binnenkomt. In het *elfde toneel* krijgt Jan de kans om alle mogelijke grollen te debiteren. Langendijk geeft de acteur hier een tekst waar hij machtig gebruik van kan maken. Het is een dolle boel overigens, want iedereen is wat anders (Charlotte en Lodewyk, Konstance, Fop, Hans), alleen Klaar blijft Klaar.

In het *twaalfde toneel* wordt de brief, die Jan met opzet heeft laten vallen en waarin een fictief verhaal staat over een wissel, gelezen.

De brief bevat een paar namen die we ook in andere kluchten uit die tijd tegenkomen, b.v. Kristoffel Ossekop, de Deense bankier, roept associaties op aan *Melchior, baron de Ossekop*, een blijspel van Thomas Asselyn (1691). Hans Yzerfresser doet denken aan *Hans Keyenvresser*, een klucht van W.G. van Focquenbroch.

Behalve de vele kluchtige scènes, valt ons in het tweede bedrijf op, dat haast alle personen schelmachtige bedriegers zijn: de samenzwerende vrouwen, die het plan opvatten, dat Charlotte geschaakt dient te worden; Klaar die van plan is, Hans de bons te geven, als ze barones wordt. Haar broer Fop keurt dit plan goed. Jan en Lodewyk knoeien met brieven en Hans verkoopt voor 800 gulden een ring aan Lodewyk. ('t Was eigenlijk 650 gulden, maar Charlotte is nog zo vals om Lodewyk aan te sporen de juwelier de aanvankelijke vraagprijs te geven; ze maakt dus welbeschouwd Lodewyk nog 150 gulden afhandig.)

DERDE BEDRIJF, op straat

Eerste toneel. Jan, de grootste schelm, doorziet iets van de streken van Charlotte, vs. 937:

‘Die wedermin komt my te schielyk; naar ik merk
Spruit zy uit kaalheid; is het maar geen hoerenwerk.’

Lodewyk wordt boos, hij wil vertrouwen op Charlotte's rijkdom. Nadat in het *tweede toneel* de waard, een komische Utrechenaar, verteld heeft van een erfenis van een oom van Charlotte, plaatst Jan een zedelijk niet zo vleierende opmerking over Charlotte. Uit het feit dat Lodewyk hier een beetje geprikkeld door raakt, mogen we niet afleiden, zoals Meijer doet⁽⁷⁾, dat er bij Lodewyk liefde in 't spel is. Wat ons voorgespeeld wordt is het optreden van een gehaaide schelm (Jan) en een wat minder gehaaide (Lodewyk), die onnozele liefdesverklaringen reciteert. Beiden vormen een *tegenstelling*, waardoor, zoals bij alle komische duo's, hun optreden amusant is.

Het *derde en vierde toneel* geven verder nog een sterke speelscène, als Jan en Lodewyk elkaar voor de schijn te lijf gaan, met veel misbaar, om een ‘bagatel’ van 1000 gulden; en wel zó dat Charlotte, die voor 't venster waargenomen is, alles goed kan verstaan, vooral het slot van de ruzie,

‘Jan: Ik zal betaalen. Lod.: Hou het geld, 't kan my niet scheelen.
Om duizend gulden, zulken bagatel, krakkeelen?’

Het *vijfde toneel* geeft als handeling niet meer dan dat Klaartje komt vertellen, dat moeder Konstance haar dochter niet wenst uit te huwelijken aan Lodewyk en dat Lodewyk haar dus moet schaken. Het kluchtige zit in de Don Quichot-achtige reactie van Lodewyk, de interrupties van Jan, en de manier waarop Klaartje na veel aarzelingen eindelijk het woord ‘schaken’ durft uit te spreken.

Het *zesde toneel*. Lodewyk gaat een brief schrijven en Klaar en Jan blijven alleen. Jan krijgt dus nu zijn kans, en grijpt die dan ook met beide handen aan. Zijn tekst geeft mogelijkheden tot clownerieën en hier en daar wat geestigheden, b.v. de reeds genoemde hatelijkheid op Utrecht in vs. 1176.

De liefdesbetuigingen van Jan zijn een parodie op die van Lodewyk, zijn verhalen doen de huidige lezer aan die van baron von Münchhausen denken.

In het *zevende, achtste en negende toneel* wordt de handeling afgerond. Klaar neemt de brief van Lodewyk mee en komt even later terug met het antwoord van Charlotte. Inmiddels bespreken Jan en Lodewyk hun financiële positie, waarbij het komische is, dat ze t.a.v. hun eigen zaken nogal optimistisch zijn, maar de een de ander wel voor diens zorgeloosheid waarschuwt.

Met het einde van het derde bedrijf is eigenlijk een soort cesuur in het stuk gekomen. Er komt behoefte aan een nieuwe figuur. De kluchtige situaties kunnen wel voortgezet worden, maar een nieuwe figuur is voor een stuk van 5 bedrijven geen overdaad.

VIERDE BEDRIJF, in het huis van Charlotte

De nieuwe figuur is Karel, die in het tweede toneel zijn opwachting komt maken, vlak voordat Charlotte om 7 uur 's avonds geschaakt zal worden, en waar de familie in het *eerste toneel* met spanning op zat te wachten. Karel maakt de indruk van een detective, die de zaak zal oplossen. Hij gaat met moeder en dochter naar een ander vertrek en Klaar en Hans, haar oorspronkelijke vrijer, blijven alleen.

In het *derde toneel* krijgen we dan de bekende ‘pruilsène’ tussen Hans en Klaar. Eerst mokt Hans, vervolgens Klaar en tenslotte verzoenen ze zich min of meer.⁽⁸⁾ Deze scène doet wel wat denken aan Molière, b.v. de achtste scène van de derde acte uit ‘Le bourgeois gentilhomme’, of aan ‘Le dépit amoureux’ (eind vierde acte). Toch is het niet zo, dat als men de tekst van de Franse blijspeldichter vergelijkt met die van Langendijk, men van ‘ontlening’ kan spreken, zoals b.v. Walch, Te Winkel en Knuvelder doen. Dit soort scènes kwam èn bij Molière èn bij andere blijspeldichters vaker voor.

In het *vierde toneel* blijkt Karel zijn speurwerkzaamheden naar de afkomst van Lodewyk begonnen te zijn, maar voor hij alles ontmaskerd heeft, krijgen we eerst nog de smachtende Lodewyk (*toneel 7*) en als een soort ‘tussenstukje’ in het *achtste toneel* het afpoeieren van de schuldeisers⁽⁹⁾, Hendrik en Joris, door Klaar, en als dat niet lukt in het *negende toneel* door Charlotte. Vooral Charlotte heeft hier een sterke rol. Door aanhoudend te blijven praten en eventueel constant in de rede te vallen, als Hendrik of Joris iets te berde willen brengen, krijgen de arme sukkels weinig kans hun boodschap te zeggen; tenslotte schuift Charlotte de schuld op Klaar, die onmiddellijk in dit spel valt: (vs. 1568)

‘Juffrouw ik heb 't versloft, en zo als ik den man
Hier zie, begin ik om de rekening te denken.’

In het *tiende toneel* neemt Lodewyk afscheid en Klaar en Jan kunnen in 't *elfde toneel* weer een komisch nummertje geven. Jan gaat een gedicht voorlezen, met veel ironische opmerkingen voor en na aan het adres van de dichtgenootschappers.

Zijn pochen op zijn bezittingen in Polen is niet vrij van zelfironie, wat

gelegenheid geeft wat meer raffinement in het spel te leggen; b.v. vs. 1672:

‘De grond die is er, maar de huizen moet je bouwen.’ Dit naar aanleiding van de grote stad, die Jan aan Klaar ten bruidschat zal geven.

In het *twaalfde toneel* komt Hans weer in de piste en krijgt van Jan een pak slaag, waarna hij aan Jan Klaars trouwbelofte geeft; Klaar geeft die van Hans ook aan Jan. Deze verscheurt beide stukken en belooft Hans, dat hij later hofmeester zal worden.

Het heeft weinig zin zich af te vragen of Klaar nu Jan, Hans of zichzelf voor de gek houdt. Er wordt geslagen en gekust en de druilorige Hans is met wat geld en de belofte van hofmeesterschap tevreden gesteld. Dat is genoeg voor acteur en publiek.

Wel opvallend is in dit vierde bedrijf het satyrisch karakter t.a.v. de geldzucht. Verder bevat ook dit bedrijf weer de nodige komische en kluchtige scènes die trouwens wel wat afgezaagd gaan worden.

VIJFDE BEDRIJF, in het huis van Charlotte

Het *eerste toneel* geeft al direct aan Klaar en Hans een voortreffelijke speelscène. Klaar doet of ze al barones is, maar als Hans inhaakt op haar toekomstdroom, zegt Klaar toch: ‘Wat ken je mooy vertellen!’

Klaar speelt het zó, dat ze het publiek in het onzekere laat, of ze al die verhalen van baron Jan nu wel of niet gelooft.

Vanaf het *derde toneel* krijgen we de ontmaskering; maar deze ontmaskering wordt weer zo kluchtig opgezet, dat de toeschouwer het maar nauwelijks of helemaal niet serieus kan nemen. Het publiek blijft om Jan lachen; zeker als hij in angst voor iedereen gaat buigen, met de vermelding: ‘Je suis vôt serviteur’ (vs. 1910).

Daarom zal men Karel ook niet als een echte schelmenontmaskeraar beschouwen, al stelt hij zich aanvankelijk wel zo aan.

In het *vierde en vijfde toneel*, als Jan ontmaskerd is, vormen zijn smeekbeden om voor de galg gespaard te blijven een kluchtige tegenmelodie tegen de ernstige toon die Karel en Charlotte aanslaan. Opvallend is ook dat Jan niet weggevoerd wordt, maar nog vrij geruime tijd op 't toneel blijft. Zo blijft het kluchtig karakter van het stuk bewaard.

Het *zesde toneel*, waarin Charlotte treurt over het feit dat ze bedrogen is moet wel triest zijn, maar dat gaat toch maar ten dele op, dank zij Klaar, die in vs. 1951 zegt:

‘En daarom raad ik jou, dat wy maar met ons beiën
Na Brabant gaan, om in het klooster te beschreien
Al 't geene ons is gebeurd.’

Het *zevende en achtste toneel* moeten in tegenstelling tot het *elfde toneel* gezien en gespeeld worden. De situatie lijkt ernstig. Karel ontmaskert Lodewyk en daar is weinig grappigs bij. De situatie lijkt in het *negende en tiende toneel* al wat verzacht te worden door de herkenning van Sofy, Karels vrouw, als de zuster van Lodewyk; een scène die gepaard gaat met bijbehorende tederheden, maar in het *elfde toneel* krijgen we een totale omkering van de verhouding, omdat Lodewyk nu ontdekt, dat de rijkdom van Charlotte gelogen is en dat Karel aan zijn zuster Sofy ook een onjuiste voorstelling van zaken heeft gegeven.

Er is geen serieuze zedenverbeterende ontmaskering, omdat de ontmaskerde (Lodewyk) nu ontmaskeraar wordt. Hiermee zet Langendijk alle goede bedoelingen op de kop. Wie van de toeschouwers nog meent dat 'Het Wederzyds Huwelyksbedrog' een karakterspel is, dat 'goed afloopt', zal van zijn verkeerde visie overtuigd worden in het laatste, *dertiende toneel*, waar Jan (terecht) verklaart, zich niet te zullen verbeteren voor een stel bedriegers, het resterende geld van zijn heer te zullen meenemen en als schelm zijn levensweg verder af te leggen.

Het is mogelijk dat Langendijk een comédie de caractère heeft willen schrijven, het is mogelijk dat hij aan de smaak van het publiek tegemoet heeft willen komen, door de ondeugd te laten bestraffen; maar goedbeschouwd is er geen deugd en wordt er niemand bestraft; Jan blijft wat hij was: een (sympathieke) schelm.

Misschien heeft Langendijk nog wel meer gewild en bedoeld, maar wat hij geschreven heeft, is een zeer kluchtig spel, met niet alleen veel levendige en goed speelbare scènes, maar vooral getuigend van een levendige geest: het gaat telkens nèt anders dan volgens het moralistisch patroon verwacht zou worden.

We kunnen ons dan ook wel indenken dat de negentiende eeuwse F.Z. Mehler uitroept: 'Zijn dit vaderlandse zeden naar het leven geschilderd?' en Mehler hoopt dat de lezer aan het einde van dit stuk tot dezelfde slotsom komt als hij: 'Wat een bende doortrapte schelmen!'⁽¹⁰⁾. Nu het woord schelmen hier zo nadrukkelijk gesteld is, menen wij er goed aan te doen, na te gaan of er ook verband is tussen:

3. Het Wederzyds Huwelyksbedrog en de Spaanse Schelmenroman

In Elzevier's Geïllustreerd Maandschrift van 1891, pag. 659, wijdt prof. dr. Jan ten Brink aandacht aan een uitgave van '*Het Wederzyds Huwelyksbedrog*' door prof. dr. Jan te Winkel. (Zwolle 1890)

Ten Brink ‘begroet’ deze uitgave als een ‘degelijk werk uit de handen van dezen uitnemenden geleerde’. Maar helaas, ‘de uitnemende geleerde’ had niet de bron kunnen aanwijzen, waaruit Langendijk voor zijn blijspel geput had. Ten Brink zegt: ‘Het W.H. is verschenen in 1714 en bevat eene geschiedenis die in 1698 verteld was door den schrijver van een roman met den titel: *Vermakelyke vryagie van den kaalen Utrechtsen Edelman, en de niet hebbende Gelderse Juffer, met de Overysse Broodzoekende Kamenier, en den armen Franschen Lakey.*’

Deze ‘*Vermakelyke Vryagie*’ nu, is vermoedelijk geschreven door de uitgever-schrijver Timotheus ten Hoorn, die - aldus Ten Brink - ‘van 1680-1720 een aantal picareske romans met groote onbeschaamdheid schreef.’

Verder vermeldt Ten Brink, dat de ‘*Vermakelyke Vryagie*’ een luchtje van oorspronkelijkheid aan zich heeft en dat er twee ingeschoven Spaanse novellen in voorkomen.

In de tweede herziene druk van Te Winkels uitgave (Zwolle 1899) reageert Te Winkel op de kritiek van Jan ten Brink. Hij behandelt het gegeven van het eerste deel van Timotheus ten Hoorn's *Vermakelyke Vryagie*, en komt dan tot de conclusie, dat ‘Langendijk alleen de hoofdgedachte, de ruwe stof, en een paar bijzonderheden aan den roman ontleend heeft, en overigens dat ontleende zóó heeft vervormd en gepolijst, zóó heeft verfijnd, ontwikkeld en met eigen vindingen uitgebreid, dat men gerust zijn blijspel een oorspronkelijk werk mag blijven noemen.’⁽¹¹⁾

Ik geloof niet dat Te Winkels verdediging van Langendijks oorspronkelijkheid helemaal noodzakelijk is, al zijn er onmiskenbare overeenkomsten tussen *Het Wederyds Huwelyksbedrog* enerzijds en *De Vermakelyke Vryagie* anderzijds. We geven hier het ‘Aen den Leezer’, de eerste pagina's bevattend van de uitgave van Timotheus ten Hoorn:

Aan den Leezer

De hovaardy is in den hemel gebooren: maar even of ze vergeeten had door wat weg zy 'er is uitgevallen, zo heeft s'er namaals nooit weder kunnen heenen keeren. Ze is dan op de aarde gebleeven, en alle gedeelten der zelve is door dit vergift besmet, zo dat het meerderdeel der redelijke schepselen (de reden hier in tegengaande) deze dwaasheid in hun ommegang, en dagelijks gedrag vertoonen. Ondertusschen is 't zeer aanmerkelijk en

verwonderenswaardig, dat dit gebrek zich meest vertoont, en als op zijn Troon, met alle pracht omhangen, uitblinkt in die contreyen en gedeelten van de wereld, daar de goude en silvere schijven 't minst rammelen, en daar de Fortuin zijn kaale achterste na toe wend. Zou dit wel wezen, om datze dit schandelijke gedeelte, 't welk de geblinde Fortuin hen toekeert, willen dekken; en met een zyde kleeedje, of een sierlijk stofje behangen, om haar belagchelijke gedaante voor 't oog des werelds te verbergen: ofdat den oppergeest dezer hovaardye arm zijnde, zijne navolgers ook zo moeten wezen. 't Is 'er dan mee gelegen hoe 't wil, het blijkt aan een ieder zonneklaar, dat hedendaags een kostelijk kleed, het houden van staat, en alle de figuren, om rijk en van groot vermogen te schijnen, de gewoonlijke maxime, en in 't byzonder van die van den Adel is, om malkander de oogen te blinden, en hun naaktheid te dekken, hoewel men 'er eindelijk hun naakte billen door heen ziet blinken.

Om in deze zee van voorbeelden niet te dwalen, hebben wy 'er maar een uitgekoozen, te weeten Aldrik, een Utrechts Edelman, en Climene, een Geldersche Dame. Deze twee een zelve oogmerk hebbende, om door één rijk huwelijk hun vervallen staat te herstellen, en hunne bouwvallige Adellijke Huizen te onderschragen, bejegenen malkander in de vermakelijkste plaats buiten Utrecht, genaamt de Maliebaan. Het goede begin van zijn liefde, gaf hem een goede hoop, om deze gewaande rijke Dame eens tot zijn Gemalinne te verwerven. Maar dit ging zoo glad niet, den archwaan tegen een ander minnaar opgevat, die hem deze buit, zo hy dacht, trachte te ontjagen, den yver van de zuster van Climene, om hem tot haar liefde te trekken, maakten hem groote ontroeringen en moeiten. De jalouzy is hier dan ongemeen. De middelen welke deze twee gelieven, nevens Juffrouw Theodora, de zuster van Climene; die ook een Utrechtzen Edelman tot haar minnaar krijgt, met behulp van Jan, de Lakey van Aldrik, en de Kamenier van Climene aanwenden, om malkander groote gedachten van hun wederzydsche middelen en rijkdommen (die ze niet bezaten) te doen hebben, zijn zo aardig en belacchelijk, als een schrander vernuft, door de liefde en geldzucht ingenomen, zou kunnen uitvinden.

De vonden, om geldmiddelen tot vervolging dezer doorluchtige liefde te hebben; de vertooninge van een grooten staet; de dartele liefdens pleegingen van zijn Lakey met de Kamenier van Climene, die beide door de hoop van hun voordeel by dit rijke huwelijk te doen, als uytgelaten zijn, zullen ieder tot zo veel vermaak, of leeringen, van zich voor diergelijke buitensporigheden en listen te verhoeden, verstrekken, als 'er voorbeelden van zijn.

Maar 't huwelijk tusschen Aldrik en Climene voltrokken zijnde, zagen ze beide, hoewel te laat, dat ze malkander deerlijk bedroogen hadden. Dit veroorzaakte een schrikkelijk tumult en verachtinge van malkanders naaktheid. Waarover zijn Lakey, en haar broodzoekende Kamenier, die alles hadden bygezet, om dit huwelijk te bevorderen, op hoop van haar geleende penningen driedubbelt weder te hebben, dapper op de neus zagen. Tot dat ze eindelijk bedrog met bedrog compenseerende, te samen besluiten 't werk door die zelve listen staande te houden, als met 't welke zy't begonnen hadden.

De uitwerkinge van dit schoone voorneemen, moest den ongelukkigen Jonker Hendrik eerst misgelden, die se door een aardige list, door zijn gierigheid geholpen, mede aan den band des huwelijks met Theodora vast binden: en daar na zo veel van zijn kleine middelen ontnemen, en door bedrog ontfutselen, dat ze by na in eenen staat waren.

Doch de bedriegeryen die ze tot hun voordeel, zo tegen deze Jonker, als andere binnen een Stad van zo kleinen omtrek als Arnhem, in 't werk stelden, kon niet geduursaam zijn, 't welk Aldrik, Climene, de Lakey, benevens de Kamenier, die den aanloop, en furie der Crediteuren niet konden wederstaan, en niet goevonden om hun konst daar langer te oefenen, van daar na Vrankrijk deed vertrekken; alwaar ze in de hoofdstad van dit Rijk, de hooge School van Dobbelaars, en andere verkeerde Financiers; die handwerken ook zo wel en meesterlijk oefenen, dat s' 'er rijkelijk door bestaan. Maar dit ongebonde leven, 't welk dagelijks de menschen stouter maakt, wanneer hunne aanslagen wel gelukken, brengt ze gemeenlijk tot zulke buitenspoorigheden, dat hun einde niet gelukkig kan zijn.

Deze en veel meer andere voorvallen (te meenigvuldig om in deze korte Voorreden te bevatten) zijn 't, nieusgierige Lezer, die je in deze geschiedenis bredelijk zult vinden: waar in de liefde, de geldzucht, de jalouzy, schijnheiligheid, bedrog, en alle hertstochten hun grootste rol schijnen gespeeld te hebben. Ik versoeke niet op de schors, of op 't uitwendige, 't welk niet dan buitenspoorige driften en wadden (gebreken) vertoont, maar op 't geen 'er in steekt, of op het inwendige te sien. 't Welk u zal vertoonen, dat de wereld, die meest door de schijn en inbeeldinge word geregeert, de menschen bedriegt, en dikmaal in het uiterste verderf stort. Om dit te verhoeden, en deze Klippen te vermijden, is 't noodzakelijk de handelingen, waar door men gemeenlijk word misleid, te kennen, 't welk alhier klaarlijk sal ontdekt en aangewezen worden.

Ontwijffelbaar is 't verhaal deser geschiedenissen, nademaal 'tselve door

de mond van een der personen, welkers bedrijf geen de minste plaats in dit Boek beslaat, zelfs is verhaalt, gelijk wy, in gevalle dit den Lezer behaagd, in een tweede Deel zullen aantonen. Leest dit ondertusschen tot een gemakelijke tijdkortinge, tot dat wy u het vervolg der arge treeken van dezen berooiden Adel mededeelen.

Er zijn aanwijsbare punten van overeenkomst tussen W.H. en de Vermakelyke Vryagie. Geeft het ‘Aen den Leezer’ ons reeds een summier overzicht van de inhoud van de roman van Timotheus ten Hoorn, bij nadere lezing, vooral van het eerste gedeelte van het vrij uitgebreide verhaal, kunnen we de volgende overeenkomsten aanwijzen:

1. Alderick en zijn lakei Jan ‘knoeien met de kaart’, evenals Lodewyk en Jan in het Wederzyds Huwelyksbedrog.
2. Het betalen van de pachtgelden door 3 boeren aan Alderick (Ten Hoorn spelt ook: Aldrik), in het bijzijn van de dames, komt overeen met het pacht betalen door de als boer verklede Fop aan Constance in W.H.
3. De eerste ontmoeting tussen de elkaar beminnende hoofdpersonen vindt zowel in de Verm. Vr. als in het W.H. plaats op de Malibaan in Utrecht.
4. Alderick stuurt Jan naar Arnhem om inlichtingen te bekomen over Klimene. Hij komt terug met het bericht, dat ze wel verarmd is, maar door een suikeroom in de Oost is er een geweldig kapitaal losgekomen. In vs. 947 evlg. van het W.H. vertelt de waard aan Lodewyk, dat Charlotte een erfenis heeft gekregen van een oom die:

‘In Oostindjen is gesturven, dat je 't vat.’

Er zijn echter duidelijke verschillen tussen de schelmenroman van Ten Hoorn en het blijspel van Langendijk, die niet slechts details betreffen. We noemen de volgende:

- a. De Utrechtse edelman Alderick doet aanvankelijk niets anders dan kapitaalkrachtig-lijkende meisjes aanspreken; zijn ouders helpen hem in 't complot en huren zèlf voor hun zoon een lakei.
- b. Klimene heeft een zuster Theodora; de beide zusjes zijn in huis bij een vriendin Ferdinanda. Als Klimene in contact komt met Alderick, veroorzaakt dit jalouzie bij Theodora en Ferdinanda. Dit leidt tot openen en achterhouden van brieven en daverende ruzies, zoals we dat ook vinden bij b.v. *De Vermakelyke Avonturier* van Nic. Heinsius.

- c. Alderick heeft een mededinger, Lodewijk, die in een duel door hem gedood wordt; Alderick vlucht naar Vianen.
- d. Als Klimene en Theodora later terugreizen van Utrecht naar Arnhem, geschiedt dat onder geleide van Alderick en Jan; onderweg namen ze twee lifters mee, waarvan één - Hendrik - niet alleen de tijd kort door een schelmenverhaal op te dissen, maar bovendien avances maakt t.o.v. Theodora. Het verhaal is van nu af aan gebouwd om twee 'paren', n.l. Alderick-Klimene en Hendrik-Theodora; of eigenlijk drie, want Jan, de lakei van Alderick, en Johanna, de meid van Klimene, zijn het spoedig eens.
- e. Klimene en Alderick, Johanna en Jan tonen steeds meer hun 'schelmenaard'. Hendrik is meer een centendief, die op slinkse wijze bij testament toezegging weet te krijgen van de erfenis van Aldegunda, de moeder van Klimene.
- f. De ontdekking van de wederzijdse armoede komt na het huwelijk, maar toch nog in het eerste deel van het verhaal. Op een bepaald moment vraagt Alderick aan Klimene hoe het nu zit met haar geldmiddelen, waarop Klimene antwoordt: ik heb niets, maar ik heb ook nooit gezegd dat ik wat had. Dit geeft een geweldige woede-uitbarsting bij Alderick, die zelfs Klimene's moeder, die hem met haar schijnrijkdom bedrogen heeft, de strot wil afknijpen. We citeren hier pag. 233-235 van De Vermakelyke Vryagie.:

Mijn Heer, sei Climene, ik heb u nooit van eenige erfenisse gesproken, die ons te deel sou gevallen zijn: en heeft het gemeen gerucht u hier in bedroogen, ik ben buiten schuld. Vorder kan ik niet sien waarom gy u zo mismoedig hier over aansteld: is 't niet even veel van wat kant de goederen van daan komen, als men 'er eerlyk van leeven kan? ik sal de inkomsten uwer goeder so wel aanleggen, en 't gebrek van mijn middelen met soo veel liefde en gehoor saamheid trachten te voldoen, dat ik daar door de verkeerde gedachten, de welke gy 'er van gemaakt hebt, sal goed maken. Aldrik hier door verstaande dat se op sijn goederen vertrouwde, borst in hevigheid uit: het voegd een Vryer veel meer als een Vryster hoog op te geven, en niet te hebben, om sijn fortuin te maken: en daar aan beide zyde niet is, kan 't met de liefde niet goed gemaakt worden: 't geheele werk is desperaat. Climene hier uit genoegsaam verstaande, dat se even swaar woegen, en dat se ook bedroogen was, viel van ontsteltenisse by na in onmacht; daar haar moeder Aldegonda, die van schrik voor den woedenden Aldrik in den beginne sich in 't Secreethuisjen had verborgen, op te voor-

schijn kwam, terwyl Aldrik met eenig medogen over de flauwte van zijn huisvrouw aangedaan, gebood dat men eenige laaffennisse voor haar sou haalen. Dit veroorzaakte een algemene stilte onder het geselschap, die over dit wederzytse bedrog verbaast zijnde, nu alle besig waren met Climene te helpen; waar door ze in korten tijd weder bekwam. Aldegunda toen het woord nemende, vraagde hem of hy dan ook ontbloot van goederen was? Daar hy op antwoorde; dat hy in staat was geweest om zijn fortuin by een ander te moete zoeken, maar niemand by hem. Dese Dames die hem tot die tyd toe goede woorden hadden gegeven, als denkende, dat het bedrog alleen van haare kant was aangewend, voeren nu so hevig tegen hem uit, daar zich de Kamenier (die al haar goed tot bevordering van dit ingebeelde ryke huwelyk in de Lombert had gebracht, en nu als in haar hembd stond) zich by voegde, 't welk een gerucht veroorzaakte, of'er een deel keffende Teeven in de kamer hadden geweest. Hier was 't bedrog aan beide zijden klaarlyk aan den dag gekomen: Zo dat Jan (nu deze saak wel bevattende, en van een inborst sijnde, die alle wereldsche dingen wist in te schikken) niet bekwaam was van zich van lagchen te onthouden; wendende vervolgens alle middelen aan, om dit vreemde geschil by te leggen: tot welken einde hy veel redenen gebruikte; en onder anderen, dat nademaal zy van wederzyden bedroogen waren, geen verwijtingen, of bits gekyf te passe kwam; maar dat het raadsamer sou weesen, op heilsaame middelen te denken, om dit gebrek te heelen.

- g. De enige, die halverwege het verhaal nog geld blijkt te hebben, is Hendrik, maar dan is het wel gewenst, dat hij zo snel mogelijk trouwt. Jan weet Hendrik wijs te maken, dat zulks ook zo spoedig mogelijk móet gebeuren, als Theodora geen ongehuwde moeder zal worden.
- h. Even later weet Jan - met medeweten van Alderick - Hendrik en Theodora op een boerenbruiloft alle juwelen af te ratsen.
- i. Om aan geld te komen papt Alderick aan met Beatrix, een zeer devote rijke juffrouw, die hij op juridisch onverantwoorde wijze tot een geldschenking weet over te halen.
- j. De hoofdfiguren Alderick, Jan, Klimene en Johanna komen verder het leven door met diefstal, bedrog en ontucht. In het tweede deel (pag. 33 evlg.) vertonen ze een toneelstuk in verzen, getiteld: 'De belachelyke Vryagie en Trouwgeval van den rijken Amsterdamschen Koopman met de schijnrijke adellijke Geldersche dame'. In het spel is de juffrouw arm, maar de bedrogen minnaar rijk.

Tenslotte, de graad van afhankelijkheid tussen *De Vermalyke Vryagie* en *Het Wederzyds Huwelyksbedrog* is moeilijk in cijfers uit te drukken. De lezer kan op grond van de hier bijeengebrachte gegevens zelf oordelen.

Belangrijker is, dat we via de *Vermakelyke Vryagie* het oorsprongsveld van het thema van *Het Wederzyds Huwelyksbedrog* kunnen vaststellen: **nl. de picaresque, de schelmenroman.**

Over de invloed van de Spaanse schelmenroman op de Nederlandse literatuur zijn we tot nog toe maar matig ingelicht. Dit ligt vermoedelijk aan het feit, dat de vele vertalingen en bewerkingen van de picaresque, alsmede de z.g.n. oorspronkelijke Nederlandse schelmenromans, meestal, met vele andere soorten proza, niet tot de ‘literatuur’ gerekend werden.

Toch zijn er over de Nederlandse - al of niet vertaalde - schelmenromans wel enige gegevens te vinden. Reeds in 1891 wees Te Winkel op de Spaanse invloed in onze literatuur.⁽¹²⁾ Uitvoeriger worden we ingelicht door Jan ten Brink in zijn studie over Nicolaas Heinsius Jr.⁽¹³⁾

Ten Brink onderzoekt vooral de afhankelijkheid van Heinsius' *Vermakelyke Avanturier* van de schelmenroman van Mateo Aleman: *Het leven van Guzman d'Alfarache*, of van de populaire roman van Quevedo, in het Nederlands vertaald onder de titel ‘*Hollebollige Buscon*’. Ten Brink noemt verder vele Spaanse schelmenromans, soms met korte inhoudsopgave.

Veel uitvoeriger en overzichtelijker voor ons doel is echter de dissertatie van Joseph Vles, ‘*Le Roman picaresque Hollandais des XVII et XVIIIe siècles et ses modèles Espagnols et Français*’.⁽¹⁴⁾

Vles geeft een overzicht van alle door hem gevonden vertalingen van enkele belangrijke Spaanse schelmenromans, zoals *Lazarillo de Tormes*, *Guzman d'Alfarache*, *Historia de la Vida del Buscon*, *La Gitanilla*, *El licenciado Vidriera*, *El Diablo Coquelo*, etc.; verder geeft hij nog de bewerkingen van een paar Franse schelmenromans, zoals *Le Roman Comique* en *Gil Blas*.

Ook wordt aandacht besteed aan een aantal oorspronkelijk Hollandse schelmenromans.

Al met al blijkt de picaresque eind 17de begin 18de eeuw tot een veel gelezen genre behoort te hebben en bovendien inspirerend te zijn geweest voor vele Nederlandse schrijvers.

Wat dit laatste betreft wijzen we op een aantal blijspelen en kluchten uit de zeventiende en achttiende eeuw, die teruggaan op Spaanse schelmen-

romans. Het is bekend, dat Bredero's *Spaansche Brabander* teruggaat op *Lazarillo de Tormes*. Maar er zijn nog heel wat meer Spaanse ontleningen in de blijspelliteratuur in de Nederlanden in de zeventiende en achttiende eeuw.

In 1693 verscheen van Thomas Asselyn een toneelbewerking van een episode uit Mateo Aleman's *Guzman d'Alfarache*, onder de titel: *Guzman d'Alfarache of de doorsleepen bedelaers*. *La Gitanella* van Cervantes gaf niet alleen stof aan Jacob Cats voor zijn *Spaans Heydinetje*, maar werd ook als blijspel omgevormd door Mattheus Gansneb Tengnagel onder de titel '*De Spaensche Heidin*' (1643). Jan Six bewerkte een hoofdstuk uit *Guzman d'Alfarache* in zijn blijspel '*Onschuld*' (1654). Behalve de verdere voorbeelden die Joseph Vles geeft (pag. 181) meen ik er nog een paar te kunnen noemen:

In de '*Vermakelyke Historie van den koddigen Buscon*', naar het Spaans, van Quevedo, komt op pag. 237 een fantastische ingenieur voor, die als militaire stunt uitgedacht heeft een zeearm bij Ostende met sponzen droog te maken. In hetzelfde werk ontmoeten we op pag. 242 een gekke schermmeester, die 's nachts in zijn hemd door de kamer loopt, wiskundige kreten slakend en roepend dat hij 'de vaste stoot tegen de konst' gevonden heeft. Enige verwantschap van bovenstaande motieven met het optreden van dokter Raasbollius in *De Wiskunstenaars* van Langendijk lijkt mij duidelijk aantoonbaar. Deze details komen trouwens ook voor in '*De Vermakelyke Avanturier*' van Heinsius. Dezelfde Pieter Langendijk putte voor zijn eerste blijspel '*Don Quichot op de bruiloft van Kamancho*' uit Cervantes' *Don Quichot*, en wel uit hoofdstuk 19, 20 en 21 van deel II.

Maar ook t.a.v. Het Wederzyds Huwelyksbedrog is er verwantschap met Cervantes en wel met het eerste gedeelte van het verhaal '*Het bedrieglijke Huwelijk*' uit de '*Novelas Ejemplares*'.⁽¹⁵⁾

Meer dan verwantschap is er niet, zeker geen ontlening, maar toch doet het verhaal dat de vaandrig Campuzano in deze novelle vertelt ons aan Langendijks Huwelyksbedrog denken. De beminde vrouw in dit verhaal, dona Estefania de Carcedo, doet zich op zedelijk gebied niet beter voor dan ze is, maar wel op materieel gebied. Het huis, waarin zij Campuzano ontvangt en de gehele inboedel is niet van haar, zoals ze voorgeeft maar van haar meesteres. Als haar meesteres terugkomt, hangt ze eerst een onwaarschijnlijk verhaal op en verdwijnt dan met medeneming van alle sieraden, ringen, ketens en andere waardevolle artikelen uit de koffer van Campuzano. Gelukkig maar dat al die sieraden, die Campuzano aan zijn

vriendin had laten zien, om indruk te maken, achteraf vals bleken te zijn. . .

Dat Langendijk voor zijn klucht *'De Zwetser'* geput heeft uit de Nederlandse schelmenroman van Nicolaas Heinsius Jr., *'De Vermakelyke Avonturier'*, is reeds aangetoond op pag. 17 van de inleiding bij onze uitgave van *'De Zwetser'*⁽¹⁶⁾.

Met dit alles kan alleen nog maar gezegd zijn, dat Langendijk de themata en de sfeer van de schelmenroman niet onbekend waren, en dat hij in dit opzicht in zijn tijd niet de enige was.

Prof. mr. dr. M.J.A. van Praag heeft getracht het begrip schelmenroman te omschrijven in de volgende bewoordingen⁽¹⁷⁾: 'Het zijn levensgeschiedenissen, waar of verzonnen, van schelmse en voor het lot van hun medemensen onverschillige mannen en vrouwen, al of niet in de ik-vorm geschreven, waarin de menselijke samenleving aan kritiek wordt onderworpen.'

Wil men duidelijk maken, dat *Het Wederzyds Huwelyksbedrog* inderdaad de trekken van een schelmenroman heeft, dan zullen we ook het karakter van de 'picaro' moeten vergelijken met dat van 'de schelm' in *Het Wederzyds Huwelyksbedrog*. Welnu, de schelm bij uitstek in Langendijks blijspel is de knecht, de lakei, de paardedief Jan.

4. Jan als Picaro

Wat is een 'picaro'?⁽¹⁸⁾

Stuart Miller geeft in zijn werk 'The picaresque Novel' de volgende kenmerken van de picaro, zoals hij ons verschijnt in de Spaanse, en later ook in de Franse schelmenromans.⁽¹⁹⁾

- a. Zijn geboorte en afkomst is een duistere zaak. Hij is verwaarloosd, heeft geen 'beschermd' jeugd gehad. Vgl. Buscon in de roman van Quevedo: 'He doesn't really know his mother's background, and the identity of his father is a mystery since his mother is a whore'⁽²⁰⁾
- b. Een ander kenmerk van de picaro is zijn opvoeding: te vroeg in aanraking met de wrede maatschappij, heeft hij slechts één keuze: 'If the world is tricky, peopled by tricksters, the picaro must either give up his personality to join the trickery or else perish', aldus Miller.
- c. De picaro oefent alle beroepen uit, die hem te pas komen, hij is een acteur die alle rollen speelt.
- d. Hij is nieuwsgierig en avontuurlijk; hij is niet alleen moreel onstandvastig, maar ook t.a.v. zijn eigen plannen. 'O wat een uitstekend be-

sluit was dit, als ik me er aan gehouden had' (Qué buena resolucion, si durara!), zegt Guzman d'Alfarache.

- e. Hij is niet in staat iemand lief te hebben. 'Love is dissolved by concern for the material world; in short, the picaro is too busy concentrating on material reality to have a self with which to love. His loneliness is almost absolute.'⁽²¹⁾
- f. Wèl is hij trouw aan zijn compagnon of meester; vooral indien deze hetzelfde levenslot treft.
- g. Robert Alter zegt in 'Rogue's Progress': 'There is no way of ending a picaresque novel. . . . Picaresque novels have always invited sequels'.⁽²²⁾ Een picaro die aan 't eind van een roman bekeerd wordt, gelukkig getrouwd raakt of een nieuw leven gaat beginnen, is geen picaro meer.

Deze bovengenoemde kenmerken van de picaro zijn typisch van toepassing op Jan, waarvan Lodewijk in vs. 100 zegt:

Hoe Jan, gy zyt zo wys
In schelmeryen. . . .

ad a. Over Jans afkomst hebben we geen gegevens, over die van Lodewyk nog wel (vs. 2020-2035). Wat Lodewyk hier vertelt, heeft wel iets van de jeugd van een picaro; het is de vraag of zijn adellijke afkomst daar wel of niet mee in strijd is. Jan zegt in vs. 1869, als hij door Karel gevangen wordt genomen:

'Och, och, verschoon me, want ik ben van goeje lui
Met eere voortgebracht.'

maar dit is om zich vrij te pleiten. De toeschouwer kan uit deze bekentenis beter het tegengestelde concluderen.

ad b. Als Lodewyk Jan verwijt, dat hij 'vol leugens, fieltory en boevestukken' is, antwoordt Jan:

'Myn heer, die passen my;
Hoe zou ik, eerlyk borst aârs door de waereld raaken?

In vs. 2181 roept Jan uit 'Vaert wel bedriegers' en verdwijnt met het geld van Lodewyk, die tenslotte - evenals de anderen - óók een bedrieger is. ad c. Over de veelheid van beroepen licht Jan ons in bij vs. 1889 evlg:

'Nu was ik een lakkei, en dan weer eens een heer;
'k Ben munnik ook geweest; baron en nog al meer.'

ad d. Dat hij avontuurlijk is, blijkt uit z'n vrijerij met Klaar. Lodewyk waarschuwt hem:

'Hoe zal het gaan als zy in 't end eens komt te weeten

Dat zy bedrogen is. . . ?

Jan antwoordt:

‘Myn heer, dan dag en raad.’

Zijn onstandvastigheid blijkt niet alleen uit het feit dat hij t.a.v. Klaartje van geen ophouden weet met het vertellen van sterke verhalen, zonder zich te bekommeren om de maatschappelijke gevolgen, maar ook op moreel gebied t.a.v. zich zelf, n.l. in het verhaal over de paardediefstal, vs. 1895:

‘Ik heb in 't zin gehad je 't paard weêrom te geeven.
Of wel de waarde, in 't goud of zilver zo je wilt.’

ad e. T.a.v. de liefde kan hij Lodewyk niet volgen. Hoe kun je zoveel geld uitgeven voor een dame? Alleen als hij zeker meent te weten, dat Charlotte rijk is, steunt hij het plan van zijn heer. Wat hemzelf betreft: Jan Contant is belangrijker. (vs. 55) Daardoor is hij ook eenzaam. En in de laatste scène, de belangrijke slotscène, komt die eenzaamheid dan ook duidelijk naar voren:

‘Ik zoek, met kaale Jan, voortaan weêr myn geluk.’
En dus met niemand anders. . . .

ad f. Tot bijna aan 't eind toe blijft hij trouw aan Lodewyk. Eigenlijk laat Lodewyk hem in de steek (vs. 2172).

ad g. Lodewyk raakt gelukkig getrouwd, tenminste daar ziet het wel naar uit, en zal misschien ook wel een fatsoenlijke leefwijze ambiëren. Hij is dus geen echte picaro. Uit het laatste toneel menen we te kunnen opmaken dat Jan niet met dezelfde (goede) voornemens beziel is.

Tenslotte: *Het Wederzyds Huwelyksbedrog* is geen gedramatiseerde schelmenroman, dat niet. Maar elementen van de picaresque kunnen we in het spel terugvinden. Daarmee is ook verklaard, dat de sympathie van de toeschouwer/lezer uitgaat naar Jan, zoals ook de picaro in de schelmenroman de sympathie van de lezer opwekt.

Of Langendijk dezelfde gevoelens had t.a.v. de maatschappij als de auteurs van *Lazarillo de Tormes*, *La Celestina*, *Guzman d'Alfarache*, volgens Van Praag⁽²³⁾ gedoopte Joden en als zodanig door de maatschappij nimmer ten volle geaccepteerd, lijkt mij te ver gezocht.

Wèl kunnen we zeggen dat het in *Het Wederzyds Huwelyksbedrog* niet gaat om de moraal, maar - evenals in de schelmenroman - om de handeling en dat het tevens gaat om ‘Une personne, réelle ou imaginaire, qui n'importe comment, s'efforce de gagner sa vie et qui, tout en relatant ses

aventures dans différentes classes de la société, signale les bassesses et les ridicules qu'elle a su observer.²⁴⁾

5. De drukken van Het Wederzyds Huwelyksbedrog

Van *Het Wederzyds Huwelyksbedrog* zijn de volgende uitgaven bekend.

1. 1714 Bij Hendrik van de Gaete, Boekverkoper, op den hoek van de Warmoes-straat en den Vygendam. kl. 8°; vignet met de spreuk: Turbant sed extollunt. Amsterdam.
2. 1720 Bij Joannes Oosterwyk, Boekverkoper op den Dam. kl. 8°; vignet met de spreuk: vigilanter et quiete. 'De laatste druk door den Dichter van veele drukfouten gezuiverd'. A'dam.
3. 1721 In Pieter Langendijks Gedichten, Tweede Deel, pag. 134. Bij de Wed: van B. Visscher, Boekverkoopster in de Dirk van Hasselt.steeg, 1721. 4°; vignet met spreuk: vincent perseveranter scandendo. Amsterdam.
4. 1754 Te Amsteldam bij Izaak Duim, Boekverkoopster op den hoek van den Voorburgwal en Stilsteeg. Met privilegie. 8°. Als vignet een bijenkorf, met onderschrift: De Byen storten hier het eelste dat zy Leezen/ om de Oude stok te voen en de Ouderloze Weezen.
5. 1760 In Pr. Langendijks Gedichten. Tweede deel. Tweede Druk. By J. Bosch te Haarlem. Dit is een herdruk van 3.
6. 1795 Bij J. Helden en A. Maris in de Nes. Amsterdam. Dit is een herdruk van 4.
7. 1829 In 'Dichterlyke Werken van Pieter Langendyk' deel I, pag. 107-238. bij Coutze en Overbroek te Rotterdam. Dit is een herdruk van 3.
8. 1859 Bij H.A.M. Roelants te Schiedam, als no. 68 van Klassiek Letterkundig Pantheon. Dit is een herdruk van 3. Tweede druk 1883.
9. 1890 Bij Tjeenk Willink, Zwolle. Met inleiding en woordenlijst door dr. Jan te Winkel. Herdruk van 2, met varianten van 1, 3 en 4. Tweede herziene druk 1899, vierde druk 1922.
10. 1894 Bij N.V.W.J. Thieme & Cie te Zutphen. Klassiek Letterkundig Pantheon no. 68; nieuwe bewerking van dr. F.A. Stoett. Herdruk van 2 met varianten van 1, 3 en 4. Tweede druk 1899, zesde druk 1967.

11. z.j. In: P. Langendijk. 3 blijspelen. no. 30 van Klassiek Letterkundig Pantheon no. 30 bij H.A.M. Roelants te Schiedam.
12. 1925 Verkorte uitgave in Malmbergs schoolbibliotheek. Den Bosch. Bewerking door H.C.M. Wijffels.
14. 1950 Bij Ons Leekenspel te Bussum. Toegelicht en ingeleid door Piet Oomes.
14. 1957 In Malmbergs schoolbibliotheek. Tweede druk ingeleid en verzorgd door Esther Hagers.
16. 1969 In Spectrum van de Nederlandse Letterkunde; uitgave Het Spectrum, Utrecht. Deel 14 'Toneeldicht jukt somtijds' pag. 9 evlg. annotatie door dr. M.C.A. van der Heijden.

Voor de twintigste eeuw is deze opgave niet volledig; de belangrijkste zijn hier genoemd. Bij de toneelbibliotheeken zijn b.v. nog (moeilijk te rubriceren) uitgaven.

Wijze van uitgeven.

In onze uitgave gaan we uit van druk 2; de varianten van de oudste drukken, 1, 3 en 4, worden telkens onder aan de pagina kursief vermeld.

Terwille van de duidelijkheid gebruiken we hiervoor echter de letters A, B, C en D. Daarmee zijn dan bedoeld de drukken 1, 2, 3 en 4 uit resp. 1714, 1720, 1721 en 1754.

Eindnoten:

- (1) Zie: Pieter Kops, Leeven van Pieter Langendijk, pag. 9. Achterin deel IV van Pr. Langendijks Gedichten. Haarlem, J. Bosch, 1760.
- (2) Krelis Louwen, of Alexander de Grootte op het poëetenmaal. Uitg. door dr. C.H.Ph. Meijer. K.L.P. no. 128, pag. 23.
- (3) Dr. C.H.Ph. Meijer: Pieter Langendijk, zijn leven en werken. Den Haag, 1891.
- (4) 'Aan den Leezer' op pag. 2 van 'Don Quichot op de bruiloft van Kamancho'. Zutphen 1931. K.L.P. 50, tweede druk.
- (5) Voor een korte levensbeschrijving van Pieter Langendijk verwijzen we naar de inleiding bij onze uitgave van Xantippe, pag. 6 evlg. (Zutphen 1968, K.L.P. 41)
- (6) Zie Meijers inleiding bij de uitgave van Quincampoix (en Arlequyn Actionist) op pag. 12. (Zutphen 1892).
- (7) Zie Meijer: Pieter Langendijk, zijn leven en werken, pag. 212.
- (8) Zie F.Z. Mehler, Pieter Langendijk, Culemborg 1892, pag. 53.
- (9) F.Z. Mehler wijst t.a.v. dit gedeelte op overeenkomst met de scène met Monsieur Dimanche in Molière's 'Don Juan'.
- (10) Zie F.Z. Mehler, o.c. pag. 7.
- (11) Zie de inleiding, pag. XXI, van de tweede druk van Te Winkels uitgave; Zwolle, 1899.
- (12) Dr. J. te Winkel: De invloed der Spaansche Letterkunde op de Nederlandsche in de XVIIe eeuw. Tsch. voor Nederl. Taal- en Letterkunde, I, 1881, pag. 65.
- (13) Dr. J. ten Brink: Dr. Nicolaas Heinsius Junior. Eene studie over den Hollandschen schelmenroman der 17e eeuw. Rotterdam 1885.
- (14) Den Haag 1926.

- (15) Van de Novelas Ejemplares is een Nederlandse vertaling, getiteld: 'Miguel de Cervantes Saavedra, Voorbeeldige novellen.' Vert. Eugène de Bock. A'dam 1966.
- (16) De Zwetser, kluchtspel door P. Langendijk; uitg. door W.A. Ornée en M.A. Streng, Zutphen 1971, pag. 17-18.
- (17) Zie: Prof. mr. dr. J.A. van Praag: 'Problemen om de Spaanse schelmenroman'. Voordrachten en redevoeringen Centrale Opleidingscursussen te Utrecht. no. 7. 1958, p. 18.
- (18) Over de betekenis van het woord 'pícaro' zie men Van Praag o.c. pag. 4 en ook: Alexander A. Parker: 'Literature and the Delinquent' Edinburgh 1967, pag. 4. In het werk van Parker kan men ook een samenvatting vinden van de controverse over het moralistisch karakter van de schelmenroman tussen Van Praag en Enrique Morena Báez, zie pag. 31 evlg.
- (19) Zie: Stuart Miller: 'The picaresque novel' Cleveland, 1967.
- (20) Zie Stuart Miller, pag. 49. evlg.
- (21) Zie Stuart Miller, o.c. pag. 81.
- (22) 'Rogue's Progress, Studies in the Picaresque Novel.' by Robert Alter. Cambridge-Massachusetts, 1964, pag. 33-34.
- (23) Zie Van Praag, o.c. pag. 14-15.
- (24) Joseph Vles, o.c. pag. 3. Dit citaat is een weergave van: Fongers de Haan: 'An outline of the History of the Novela picaresca in Spain'. Den Haag 1903.

Het wederzyds huwelyks bedrog.

Blyspél door Pr Langendyk.

De laatste druk

door den Dichter van veele drukfouten gezuiverd.

[Vignet J. Wandelaar inv. et fecit, met de spreuk: *Vigilanter et quiete*].

Te Amsteldam.

By Joannes Oosterwyk, Boekverkoper op den Dam 1720.

*

Opdracht, aan den Heere Govert van Mater.⁽¹⁾

Beroemde jong'ling, die in uwe lentejaaren
 De letterwysheid volgt, in 't Duitsch, Latyn, en Fransch,
 Waardoor uw braave naam met eenen schoonen glans
 Zal blinken nâa⁽²⁾ waardy, ter eere van het Spaaren⁽³⁾.

5 Het zy uw Kruisgezag op 't roeren uwer snaaren
 Den geest van de aard verheft, tot aan des hemels trans;
 Het zy uw Herdersfluit de reiën leid ten dans,
 Of dat g'een Treurtoon zingt; u passen Dafnes blâren⁽⁴⁾.

10 Dit Huwelyks-bedrog ziet andermaal het licht,
 Dat kenners heeft gesmaakt, en niemants oor ontsticht
 Door snoode⁽⁵⁾ boertery of vuile onkuische reden.

Tooneeldicht jukt somtyds; maar ze is een reine maagd,
 Bescherm de Nimf, myn Vriend; indien zy u behaagt
 Zal zy te moediger op Aemstels schouwburg treden.

Pieter Langendyk

Deze opdracht komt nog niet in A, maar wel in B, C en D voor.

* 1 uwe C uw; 12 tooneeldicht D tooneelkunst.

(1) Govert van Mater, een dichter uit Haarlem, had in Langendijks tijd enige naam gemaakt met oorspronkelijke en vertaalde toneelstukken. 'Kruisgezag' in vs. 5 heeft betrekking op zijn 'Kruisgezangen op het lijden . . . van Jezus Christus' (Haarlem 1718) 'Herderfluit' in vs. 7 op het herdersspel 'Filida' (1720) en 'Treurtoon' in vs. 8 op het treurspel 'Arria en Petrus', door Van Mater vertaald naar het Frans van M.A. Barbier (1719).

(2) nâa: naar.

(3) Spaaren: het Spaarne als aanduiding van Haarlem.

(4) 'Dafnes blaren': lauwerbladen.

(5) 'snoode' hier te vertalen als vuil, gemeen.

Voorrede,

Zie hier myn spel genaamd *Het Wederzyds Huwelyksbedrog* ten tweede-maal in 't licht, van veele drukfeilen gezuiverd. Boven al zyn de geslachten der naamwoorden naauwkeuriger waargenomen. Indien 'er evenwel hier of daar iets mochte mis gezien zyn, verzoek ik den Leezer hetzelve te verbéteren. Ik tel my niet onder die Dichters welke waanen dat men hunne vaerzen voor orakels moet houden, als quamenze uit den dryvoet van Apol⁽¹⁾; neen ik hoor gaern het oordeel van alle kunstkeners. Maar hoe schaars zyn die heden te vinden! zwermen van Vaerzemaakers, die met een ydel gesnor⁽²⁾, en woorden van een' halven vaam⁽³⁾ den zangberg verveelen, komen genoeg te voorschyn, en vertoonen de waereld wat ze zyn, naamelyk zotten; vitters die de zaaken over 't hoofd zien, en aan de woorden knabbelen zyn 'er ook geen gebrek; maar mannen die der Nederduitsche taal kundig, de tooneeldichtkunst zelf luister byzetten zijn er, helaas! weinige over. Boven al schynt het blyspél den geest te geeven, verdrukt door een menigte historiespelen, weinig dienende tot verbétering der zeden 't welk de grootste eigenschap is, die het tooneel luister byzet. Hoe weinig Dichters trachten het voetspoor van de voortreffelyke mannen naa te volgen, die de gierigaarts, verwaanden, zotte Doktooren, beursschraapende Advokaaten, jaloersche knorrepotten, schynheilige bedriegers, losse minnaars, en minnaressen, koppige dwarsdryfsters, zwetende pofhanzen, doorsleepen⁽⁴⁾ vlejers, domme boeren, geestige kniechts, nydige buurlieden, raazende geleerden, malle poeëten, en meer andere eigenschappen, zo leevendig ten tooneele gevoerd hebben, dat hunnen naam lang door de nakomelingen zal geroemd worden. Sommige willen Vrankryk de eere toeschryven dat Molière ons eerst de oogen geopent heeft, in 't verbeelden van de aartgebreken⁽⁵⁾ der menschen: maar zy zyn verdoold; Holland heeft den roem, dat de doorluchtige Drost Pieter Kornelisz: Hoofd een spel van dat slag dichtte, naamelyk: Warenar met de pot, en de Gees-

- (1) In de tempel van Apollo te Delphi zat de priesteres Pythia op een gouden drievoet en verkondigde in vlagen van geestverrukking de godsspraak.
- (2) onzinnige praat, geleuter.
- (3) Horatius spreekt in zijn *Ars Poëtica* van *verba sesquipedalia*, woorden, anderhalve voet lang.
- (4) zeer geslepen.
- (5) in beeld brengen, voorstellen der karakterfouten.

tige Bredero zynen Spaanschen Brabander, die wel haast gevolgd wierden van verscheidene onzer landgenooten. Wel is waar dat de schikking dezer spelen in dezen tyd gebreklyk is: maar de natuur hunner Personaadjén wykt nergens van haar Eigenschap, noch doet zulke buitenspoorige sprongen als men in Molière vind. Ik breng dit niet by om dien Dichter te verachten, geenzins; wy houden hem in waardy, en geeven hem gaern de eer dat hy de grootste blyspéldichter zyner eeuw is geweest. Onze Poeëten zullen hem niet licht op zyde komen,⁽⁶⁾ ten zy dat ze de romansche verbeeldingen⁽⁷⁾ verlaaten, en de kentékenen (Characters) der ondeugden op zyn spoor gade slaande, met kunst op 't tooneel bespotlyk maaken; waar toe hen geene eigen vindingen noch vertaalingen ten voorbeeld ontbreeken. De Franschen geeven onzen Landaert de eer, dat zy in boertige vaerzen (Burlesque) voor onze dichters moeten zwichten, en ook in hoogdraavenheid⁽⁸⁾ der heldendichten, gelyk in 't *Journal Littéraire* opentlyk is te boek geslagen⁽⁹⁾. Wat zou den Nederlander dan beletten om hen in 't blyspél, ja ook in het treurspél te boven te streeven, indien men in het eerste de ongebondenheid, en in 't laatste de hoogdraavenheid wat maatigde, misgaders de onkuische uitdrukkingen, en snorkeryën verbandde, die niemand dan het graeuw, en de losbollen kunnen behaagen. Het Treurspél begint gelukkiger te worden. Ik zal de braave⁽¹⁰⁾ Dichters niet noemen die 'er een grooten stap in gedaan hebben, en moedig voortgaan ten luister van den Hollandschen naam: zy maaken zig zelf genoeg bekend. Wat in dit blyspél is ten wege gebracht laat ik aan het oordeel der kunstverstandigen. Lees, en aanschouw het, tot leering, en verfoeijing van een gebrek dat al te veel by onzen Landaart is ingekropen naamelyk: kaal en groots te zyn, en het laatste door bedrog staande te houden.

Vaar wel.

Deze voorrede vindt men ook in C, maar het begin verschilt, namelijk: 'Voorbericht. Korts quam myn spel genaamd *het Wederzyds Huwelyksbedrog* ten tweede maal in 't licht, van veele drukfeilen gezuiverd. Boven al zyn de geslachten der naamwoorden naauwkeuriger waargenomen, het welk men in deezen derden druk meede zo zal vinden. Indien 'er,' enz.

(6) evenaren.

(7) voorstellingen, zoals zij in romans worden aangetroffen.

(8) verhevenheid.

(9) te boek gesteld. Met het *Journal Littéraire* is bedoeld het *Journal littéraire de la Haye*, waaraan o.a. Justus v. Effen meewerkte.

(10) voortreffelijke.

A heeft de volgende voorrede:

‘Aan den Leezer. Zie hier myn derde Toneelspél in het licht, behelzende eene stoffe die volgens myn oordeel niet onbehaaglyk op het Nederlands Tooneel zal weezen: want wy beschimpen gebreken in dit Spél, die van openhartige Hollanders altyd verfoeid zyn, naamelyk: de verwaandheid, hovaerdy, en 't bedrog, die in deezen Lande, naar het schynd, door de vreemdelingen gebracht zyn: want de eenvoudigheid, zedigheit en oprechtheid onzer Voorouderen, is van oudsher vermaard, ja van hunne grootste Vyanden gepreezen. Ik vlei my dan, dat wy in deezen het oogwit van een Blyspél voldaan hebben: te meer om dat wy met deeze gebreken te hekelen, niemand in 't bezonder (onzes wetens) hebben gequetst. Wat de schikking van het Spél aangaat, hier in onderwerpen wy ons aan het keurig oordeel van ongeveinsde liefhebbers der Tooneel Poëzy, en verzoeken, dat zy onze misslagen verschoonen, die ligt in een Eigenvinding kunnen begaan worden. De drukfouten, hier en daar ingesloopen, eisch ik geen verschooning voor; dewyl ik my zelven daar over niet kan verschoonen; hebbende de proeven te haastig nagezien, in een tyd dat ik nuttiger bezigheden had. Maar ik troost my dat 'er geen in zyn die de wezentlykheid van het Spél kunnen quaad maaken. Ondertusschen kunnen de drekvliegen van Parnas (quaadaardige en nydige vitters) zich met die drukfouten vermaaken, zy moeten toch een versnaaperingetje hebben. Verwacht in 't kort den derden Druk van myn Blyspél, *Don Quichot, op de Bruiloft van Kamacho*. Verbeterd, door tusschenvoegingen van verscheidene Tooneelen. Vaar wel. P.L.’

Het voorbericht voor D luidt:

‘Dit blyspel, *het Wederzyds Huwelyksbedrog*, quam veertig jaaren geleden, naamelyk in den jaare 1714, de eerste maal in het licht, en is tot heden, gelyk alle myne tooneelstukken, op den Amsterdamschen Schouwburg vertoond.

Ik heb het recht, om dezelve in *Quarto* by elkander te laten drukken, altoos aan my behouden; om dat ik voorgenomen had alle myne dichtwerken te verzamelen, en in dat *Formaat* uit te geeven; gelyk geschied is. Hierdoor is het veroorzaakt dat sommige myner speelen zonder *Privilegie* gespeeld en gedrukt zijn; maar by gelegenheid deezes herdruks, is by verdrag vastgesteld, tusschen de E.E. Heeren Regenten des Amsterdamschen Schouwburgs, en *J. Bosch*, boekverkooper te *Haerlem*, dat hy het recht zal hebben, om alle myne tooneelstukken in *Quarto Formaat* by myne dichtkundige werken te drukken, schoon de zelve met de *Privilegie* van den schouwburg zyn uitgegeeven, en dat zy ook voortaan, alle ten dienst en voordeel van den Schouwburg, met *Privilegie* in *Octavo Formaat* gedrukt, zullen uitgegeeven worden, zonder de voorsz. *J. Bosch* zal vermogen de zelve in *Octavo* te drukken.

Aldus komt dit blyspél de eerstemaal met *Privilegie* in het licht. Ik heb het opnieuw nagezien: maar geen verandering daarin gemaakt, of behoeven

te maaken; alzo in het zelve van nauwkeurige liefhebbers geen misslagen gevonden zyn, van dat gewicht, dat 'er eenige verandering in zoude nodig zyn. Alleen heb ik dit spél van letterfouten, die in den eersten druk geslopen waren, trachten te zuiveren.'

Haarlem den 24 in Febr. 1754.

P.L.

[Personages]

Vertooners

<i>Lodewyk</i>	een Edelman, Minnaar van Charlotte.
<i>Jan</i>	een verlopen' Soldaat, Vriend van Lodewyk.
<i>een Waard</i>	
<i>Charlotte</i>	een Adelyke Juffer.
<i>Klaar</i>	Meid van Konstance en Charlotte.
<i>een Bode</i>	
<i>Konstance</i>	Moeder van Charlotte.
<i>Hans</i>	Vryër van Klaar.
<i>Lakeijen.</i>	
<i>Fop</i>	Broeder van Klaar
<i>Karel</i>	een Kapitein, zoon van Konstance.
<i>Hendrik</i>	een Winkelier.
<i>Joris</i>	een Kleërmaaker.
<i>Sofy</i>	Vrouw van Karel.

Zwygers

Een Knecht van den *Waard*.
 Twee Lakeijen van *Karel*.
 Twee of drie Lakeijen van *Lodewyk* en *Jan*.
 Een *Kruier*.

De eerste en derde Tooneelen vertoonen een' Straat, voor de huizen van Konstance en den Waard, die tegens malkander overstaan; de tweede, vierde en vyfde Tooneelen eene Kamer in het huis van Konstance, te Utrecht.

De geschiedenis begint voor den Middag, en eindigt des Avonts ten negen uren.

*

Het wederzyds huwelyks bedrog

Blyspél

Eerste bedryf

Eerste tooneel

Lodewyk, Jan

Jan.

Myn heer, hoe langen tyd zal nog dit wand'len duuren?
Ik bid verander: want die malle vieze kuuren²
Zyn nergens nut toe, en je maakt my schier ontzind.³

Lod.

'k Zal zoeken, Jan, zo lang tot ik haar wooning vind.

Jan.

5 Wiens wooning zoekje?

Lod.

Jan, durf ik 't u wel vertrouwen?

Jan.

Ik ben een kaerel die een ding kan by my hoûwen,
En zwygen als een mof, daar kan je vast op gaan.⁷
Zeg vry wien dat je zoekt.

Lod.

Ach! Jan! de Malibaan. . . .

Jan.

10 De Malibaan? hei hei! myn heer, wat moogje praaten!
Zoek jy de Malibaan? en hebben we al de straten
Van Utrecht daarom zo doorkruist? zoek dan niet meer.
Is jou geboorte plaats dan zo veranderd, heer?
Dat jy de Malibaan, en je eigen huis moet zoeken?

Lod.

Ach! Jan, de Malibaan!

Jan.

Ja wel, ik zou schier vloeken.¹⁴

* 20 nu A nou; als D dan; na C naar

2 vieze: grillig, dwaas

3 ontzind: waanzinnig, dol

7 vast op gaan: vertrouwen

14 schier: bijna

- 15 Ach Jan de Malibaan! het lykt wel schier een klucht.
Ik heb dat Malibaan, gevolgd van zucht op zucht,
Den ganschen dag gehoord. Wat hebben wy geloopen,
Als of wy beenen om een daalder konden koopen.¹⁸
Ik had gedocht dat hier wat wonders zou geschiën;
- 20 En nu is 't anders niet als na de wolken zien,
En och! de Malibaan! Het hapert je in de zinnen.

Lod.

Daar zag ik 't voorwerp dat ik eeuwig zal beminnen.

18 als of wy beenen om een daalder konden koopen: alsof we voor een krats nieuwe beenen konden kopen

*

Jan.

Nu vat ik eerst de kneep. Je zyt misschien verliefd?
 'k Heb daar niet tegen, maak vry dat je wordt geriefd.²⁴
 25 Kom, 'k zal je gaeren na de Malibaan verzellen;
 Je kunt my dan de zaak terwyl in 't breed vertellen.

Lod.

Jan, gy verstaat my niet. Ik heb daar niet te doen.²⁷

Jan.

Ja wel, 'k verlang al wat myn heer hier uit zal broên:
 Een windey denk ik.

Lod.

Jan, hou op de gek te scheeren.
 30 Ik zal 't u zeggen. Al dat wand'len, gaan en keeren
 Is om de woonplaats van een dame te verstaan,³¹
 Die 'k gist'ren middag in de Malibaan zag gaan,
 Alwaar ze in 't lieflyk groen zig zelve wat vermaakte,
 En naa een korten tyd in haar karos geraekte,
 35 My latende als verrukt door 't aangenaam gezigt
 Dier schoonheid.

Jan.

Zo myn heer, nu heb je my verlicht.³⁶
 Had ik 'er by geweest 'k had my terstond gestoken
 In haar gesprek, en naar de Fransche wys gesproken,
 Gelyk de jonkertjes: je suis vôt serviteur,
 40 Ma belle dame, aanschouw alhier un grand seinjeur,
 Die u pour pas la temps wat zoekt te konvojeeren⁴¹
 In uw karos, om daar zyn hart te reklameeren,
 Dat gy hem hebt ontroofd.

Lod.

Wat onbeschofte reên.

Jan.

Was ik in jou plaats ik had in de koets getreeën.
 45 Nou is die schoone dame uit jou gezicht gestreeken.

Lod.

Het zy zo 't wil, ik zal en moet haar zien en spreken.

Jan.

Wat zou 't je helpen, heer? je beurs is plat en schraal;

* 23 nu A nou; zyt A bent; 25 na C naar; 28 zal A zel; 34 En A Doch; 38 naar A na 47 je D
 u.

24 maak vry dat je wordt geriefd: zorg er gerust voor dat je liefde beantwoord wordt

27 niet te doen: niets te maken

31 te verstaan: te weten te komen

36 verlicht: ingelicht

41 pour pas la temps: fr. pour passe temps, voor tijdverdrijf; konvojeeren: fr. convoyer,
 begeleiden, gezelschap houden

't Geld dat wy wonnen met de kaart is altemaal
Jou rykdom, en de myne.

Lod.

Ach! 't valt my hard te hooren!⁴⁸⁻⁴⁹

48-49 is altemaal jou rykdom: is je hele rijkdom

- *
 50 Ik barst van spyt! dat ik zo edel, welgebooren,⁵⁰
 Geen staat kan voeren als een edelman betaamd.
 'k Ben nu in Uitrecht, myn geboortestad, beschaamd
 Om dat ik and'ren zie in hunne koetzen ryên.
 Gediend! ha spyt! ik mocht de braafste dame vryên,⁵⁴
 55 Ten opsicht van myn rang.⁵⁵

Jan.

Ik ook: maar Jan Contant. . . .

Lod.

Ha spyt! ik voer geen staat!

Jan.

't Gaat buiten myn verstand.
 Voer jy geen staat? 'k zeg, met verlof, dat dat onwaar is;
 Hoe, hou je geen lakkei? geen pagie, sekretaris,
 Geen kok noch kamerling? en ook geen trezorier?⁵⁹

Lod.

- 60 Hoe, is het scheeren?⁶⁰

Jan.

Neen.

Lod.

Waar zyn ze, gek?

Jan.

Wel hier:
 Want al die ampten zyn in myn persoon te vinden.
 Maak van me wat je wilt, ik zal 't my onderwinden.⁶²

Lod.

'k Weet dat gy assurant, vol leugens, fieltory,⁶³
 En boevestukken zyt.

Jan.

- Myn heer die passen my:
 65 Hoe zou ik, eerlyk borst, aârs door de waereld raaken?

Lod.

Ja, door een touw, Jan, aan een dwarsbalk op twee staaken.

Jan.

- * *59 noch C of; 69 vlg. A 't Zou ons niet dienstig zyn, wyl wy malkander kennen. En van hetzelfde sop beide overgooten bennen.*
 50 spyt: ergernis
 54 gediend: als heer erkend, gediend; dus: een man van stand
 55 ten opsicht van: wat betreft, ten aanzien van
 59 kamerling: kamerdienaar; trezorier: schatbewaarder
 60 is het scheeren: maak je er een grap van
 62 zich iets onderwinden: iets ondernemen, beproeven
 63 assurant: brutaal

Myn heer, ik bid je dat wy hier toch met malkaar
Geen questie maaken; ei, laat deze zaaken daar,
70 Waar zou 't toe dienen als om alles om te stooten?
Zyn wy van 't zelfde sop niet beiden overgoten?
Wy zyn hovaerdig, en daar by geen kleintje kaal:
Maar eerlyk in ons hart. Hoe zouden 't altemaal
Juist schelmen zyn die met een abelheid in 't speelen⁷³
Hun voordeel zochten? neen.

Lod.

Maar, scheelt het veel van steelen
75 Wanneer men iemand, op een valsche wys, het geld
Met speelen afwint?

Jan.

Elk moet zien hoe dat hy 't stelt;

73 abelheid: behendigheid

*

Die speelen wil, moet zich daar weeten voor te wachten;
Of speelen niet.

Lod.

Het laatste is 't beste, zou ik achten.
Maar zeg eens. Jan, hoe staan wy nu met onze kas?

Jan.

80 Je meent de beurs, niet waar? die gistren zieklyk was,
En schier op 't sterven lag? wel, die begint te zwellen.
Laat zien hoe veel? hoe veel? koom, 'k zal het geld eens tellen.

Lod.

Dat is niet noodig hier op straat; gy kunt het strak
Wel in de herberg doen.

Jan.

85 Ik hou 't dan in myn zak.
Wy hebben nog aan goud schier vijftienhonderd gulden,
Of daar omtrent.

Lod.

Niet meer?

Jan.

Wel neen, myn heer: 'k heb schulden
Daar van betaald.

Lod.

Zeg op, wat schulden?

Jan.

90 Aan den Waard
Daar onze koffer staat. Had ik geen geld beschaard,⁸⁸
Die schoft zou al ons goed fraai hebben doen verkoopen,
Gelyk je weet.

Lod.

Had gy dat goed maar laten loopen,
Het was zo veel niet waard als onze schuld bedroeg:
De koffer, Jan, was leeg.

Jan.

Ja leeg, die koffer woeg⁹²
Zo zwaar als lood, daar was wat in, myn heer, zou 'k meenen.

Lod.

Ja oude kleëren, en geen kleintje keizelsteenen

Jan.

* 90 *goed C geld; 104 strak A stark C straks*
88 beschaard: (op bedriegelijke wijze) hij elkaar gekregen
92 woeg: woog

95 De droes dat spyt me, foei! had onze waard, die schoft,⁹⁵
Die lompe rekel, nu de koffer maar verkoft.
Maar 'k bid je zeg me toch, myn heer, wat is de reden
Dat jy die koffer houdt? en mê voert door de steden,
Met zo veel kosten; want je hebt ze van Parys
100 Tot Utrecht toe gebracht.

Lod.

Hoe Jan, gy zyt zo wys
In schelmeryen, en moet ik u dat nog zeggen?
Wanneer een vreemd'ling in een Herberg t'huis wil leggen,¹⁰²
Is 't nodig dat hy wel voorzien is van krediet
Want 't eerste daar monsieur de hospes strak na ziet¹⁰⁴
105 Is de equipage, en bagagie, en de kleêren;¹⁰⁵
Het spreekwoord zegt: men kent den vogel aan zyn vêren.

Jan.

Ik heb het al verstaan, myn heer, en ik beken,

95 droes: duivel
102 t'huis wil leggen: wil logeren
104 strak: dadelijk
105 equipage: uitrusting

*

Dat ik, als and'ren, door dien trek bedrogen ben.¹⁰⁸
 Maar a propô, je hebt gezeid dat je al je vrinden¹⁰⁹
 110 In Utrecht had.

Lod.

o Ja: maar 'k kan niemant vinden.
 'k Heb nog een moeder en een zuster, waar zy zyn
 Is me onbekend. Om haar is 't dat ik hier verschyn.
 Myn zoeken is vergeefs, helaas! zy zyn vertrokken.

Jan.

Ik heb het wel gedocht, myn heer, met Faroos bokken,¹¹⁴
 115 Niet waar? ik heb het te Parys u al gespeld.¹¹⁵

Lod.

Ach Jan gy weet niet hoe myn hart nu is bekneld
 Maar gistren schoot my iets, van groot belang, te binnen;
 Dat kan ik door dit geld nu met fatzoen beginnen.

Jan.

Wat zal dat zyn?

Lod.

Ik meen my als een heer van staat
 120 En groot vermogen te vertoonen.

Jan.

Dat 's niet quaad.

Lod.

En huuren knechten, en een koets om in te ryên.

Jan.

Ik vat het, om aldus dat dametje te vryên,
 Daar jy verliefd op zyt; dat jou zo heeft bekoord.
 En alles met het geld daar my de helft van hoort.
 125 Maar wat zal ik dan doen?

Lod.

Ik meen voor graaf te spelen,
 Gy zult baron zyn, en wy zullen alles deelen,
 Zo wy iets winnen als voorheenen met de kaart,
 En and're kneepen. Maar, wy moeten van den waard
 Daar wy lozjeeren, nu vertrekken na een ander.

Jan.

130 Dan is het nodig dat ik ook myn kleed verander.

* 112 haar A heur; 116 nu A tans; 123 zyt A bent; 125 voor A den; 129 na C naar 133 de C myn.

108 trek: streek, list

109 vrinden: bloedverwanten

114 Vertrekken met Faroos bokken: met de noorderzon vertrekken

115 gespeld: voorspeld, gezegd

Lod.

Gy kunt maar aanstonds na een kleerverkooper gaan,
En loopen dan met een by onzen hospes aan,
Om de bagagie. Ik zal u terwyl hier wagten
In deze herberg: die is beter, zou ik achten.

Jan.

135 Dat denk ik ook dat die veel beter weezen zal.
Wat hangt 'er uit? laet zien, de Goude muizeval.
Maar a propô, myn heer, wy dienen ook lakkeiën

*

Te hebben. Wil ik ook die kaerels met me leiën,
Die 'k dezen morgen vroeg, in onze Herberg sprak?

Lod. geeft Jan een sleutel.

140 Ja, geef hen uit de kist elk een Lakkeië pak.

Tweede tooneel

Lodewyk, alleen

[Lodewyk]

Wat moet een edelman al door den nood verdraagen!
Het spyt me dat ik my van dien lakkei laat plaagen,¹⁴²
En niet durf spreek, om dat hy geheimen weet
Die niemand weeten mag. 'k Heb menigmaal gereed,
145 En op het punt geweest, den rekel te kasseeren,¹⁴⁵
En hoe het gaan zal, zal de tyd my verder leeren;
'k Moet zwygen; want hy kan my dienen in dit stuk.
't Zyn ongelukkigen, die 't reek'nen voor geluk
Van edel bloed te zyn, ontbloot van geld en schatten;
150 Maar niemand kan het wel, dan die 't bevind, bevatten.¹⁵⁰
Ik zal 't geluk nog eens beproeven, met dit geld,
En zo het op raakt, zoek ik myn geluk te veld.

Lodewyk gaat na de herberg en roept:

Hei! holla! hospes! hei!

Derde tooneel

Lodewyk, Waard

Waard.

Wat is myn heers believen?

Lod.

Hebt gy hier lozjement?

Waard.

Ik kan je hier gerieven.¹⁵⁴
155 'k Akkommedeer de lui hier ieder naar zyn lyf.
'k Ben tot je dienst, myn heer, en zo is ook myn wyf.

Lod.

Zeer wel, gy moet terstond de plaatzen dan bereiën
Voor eenen graaf, baron, en twee of drie lakkeien.

*

139 *dezen A van de*
142 Het spyt my: het ergert me
145 kasseeren: zijn congé geven, afdanken
150 bevindt: ondervindt
154 gerieven: bedienen

Waard.

Myn heer 'k bedien de lui voor een civiele prys.

Lod.

160 Ik weet wel, hospes, dat is te Utrecht zo de wys.

*

Vierde tooneel

Lodewyk, Waard, Charlotte, Klaar

Lodewyk spreekt stil met den Waard, terwyl Charlotte en Klaar voor de deur komen.

Charl. spreekt hard.

Haal, als ik heb belast, een haas, met drie kalkoenen,
En (zo ze vet zyn) breng dan ook een paar kapoenen.

Klaar, zacht.

Jy meent een koevoet, en drie ming'len karrepap,¹⁶³
Met twee kop gort.

Charl. hard.

En loop met een dan met een snap¹⁶⁴
165 By onzen slaager, om een harst.¹⁶⁵

Klaar, zacht.

We zellen smullen;
Dat 's nuchter kalfsvleisch.

Charl. hard.

Laat die groote pot ook vullen
Met versche augurken, by Pierre Karmolyn.

Klaar, zacht.

Jy meent graauwe erten.

Charl.

'k Zal terstond hier weder zyn.

Klaar.

't Is wel Juffrouw, maar 'k dien myn kap dan eerst te zetten.

Charl.

170 'k Moet by den juwelier eens zien of de orlietten¹⁷⁰
Al klaar zyn.

Klaar.

Goed, Juffrouw.

*

- 163 165 *zellen* C *zullen*; 167 *versche* A *varse*
ming'len: mengsel, als wijn-, bier- en oliemaat = 1.21 liter, als brandewijnmaat 1.231. en als melkmaat 1.81 liter;
karrepap: karnemelkse pap
164 met een snap: spoedig, vlug
165 harst: lendestuk van een rund
170 orlietten: ooringen

Vyfde tooneel

Lodewyk, de Waard, Klaar

Klaar.

‘Ja wel, dat is wat raars,¹⁷¹

‘Jou orlietten! zie, hoe draait ze met haar naars.¹⁷²

‘Die arme sloof is met den adel zo bezeten,

‘Dat zy haar armoê schier uit grootsheid zou vergeeten.

175 ‘Zy praat van harsten, en kalkoenen, maar ik zweer,

‘Dat zy 't alleen maar doet om dat die gintsche heer

171 wat raars: wat moois

172 aars (met voorgevoegde n): achterste

*

‘Het hooren zou. Zy spant hem zeker minnestrikken;
 ‘Indien 't zo is, zal ik haar trouw zyn, niet verklikken.

Lod. tegen den Waard.

Doe als ik heb gezegt, en maak drie kaamers klaar,
 180 Een voor de knechts, en twee voor ons, maar naast malkaâr.

Waard.

'k Zal zyn genade, naar zyn staat, akkomodeeren:
 Wy zyn wel meer gewend hier graaven te lozjeeren.

Zesde tooneel

Lodewyk, Klaar

Lod.

Uw dienaar, zoete kind.

Klaar.

Uw dienares, myn heer.

Lod.

Gy neemt niet qualyk dat ik u iets presenteer?
 185 Het is een kleine gift.

Klaar.

Wat zal my hier ontmoeten?¹⁸⁵

Lod.

Nu, neem het, zoete kind.

Klaar.

Myn heer ik wil je groeten.

Lod.

Nu, neem maar aan.

Klaar.

Myn heer, myn heer, ik ben beschaamd.

Lod.

Zeg, zoete meisje, hoe die juffer is genaamd
 Die flus hier was? my dunkt ik heb nog van myn dagen¹⁸⁹
 190 Geen schooner beeld gezien.

Klaar.

Zy schynt je te behaagen?
 Het is geen wonder: ze is het puikje van de stad.

* 178 zal ik C ik zal

185 ontmoeten: gebeuren, overkomen

189 flus: zo even

En haar vrouwmoeder heeft een heele groote schat.¹⁹²
Aan elken vinger kan zy wel een vryer krygen.
Ze is hoog van adel. Maar, myn heer, laat ik maar zwygen:
195 Ze is hier genoeg bekend. Vraag maar aan iedereen.

Lod.

Bezit zy zulken schat?

Klaar.

Ja, dat is ongemeen¹⁹⁶
Haar kapitaal is groot, 'maar wat bezwaard met schulden.
Het rukt myn juffrouw aan geen honderd duizend gulden:¹⁹⁸
Ze zeggen dat' er schier geen end is aan haar goed,
En ze is, gelyk ik zeg, van heel oud aad'lyk bloed.

192 vrouwmoeder: mevrouw, haar moeder; vgl. ook 'heervader' (vs. 585), en thans nog 'heerom';
vroeger werd dit vrouw en heer meestal geplaatst voor verwantschapsnamen

196 ongemeen: buitengewoon

198 Het rukt myn juffrouw. . . etc.: het komt er bij mijn juffrouw niet op aan

*

En tegen jou gezeit, ze zou heel gaeren trouwen,
Ik kan 't wel merken. Maar laat ik myn mond maar houwen.

Lod.

Gy zegt my veel, maar 'k heb haar naam nog niet gehoord.

Klaar.

Zy heet Charlotte.

Lod.

En haar stamnaam?

Klaar.

Adelpoort.

205 Gy vraagt zo naauw, myn heer, wat wilt gy tog beginnen?²⁰⁵

Lod.

Uw juffer, tot het end myns leevens, trouw beminnen.

Klaar.

Hebt gy haar meer gezien?

Lod.

Ik zag haar gistren gaan
Met nog een Dame.

Klaar.

Waar?

Lod.

'k Was in de Malibaan
En stond gereed om haar myn' diensten aan te bieden;
210 Maar zy ontweek my in haar koets, en scheen te vlieden
Voor myn gezicht, ja reed te viervoets in de stad;²¹¹
Zo dat ik gants geen tyd om haar te volgen had.

Klaar.

Dat kan wel weezen: want ze is gist'ren uitgereden
Met haar vrouwmoeder, om zich zelfs wat te vertreeden.
215 De Malibaan geeft groot vermaak aan die hier woont.

Lod.

Ik bid u, meisje, dat gy my een gunst betoont.

Klaar.

Wat gunst?

Lod.

Dat gy my, als zy t'huis is, eens kooft spreken.

Klaar.

* 214 *zelfs C zelf; 224 zyt A bent*
205 nauw: nauwkeurig, precies
211 te viervoets: vlug, snel

Spreek jy myn juffrouw zelf: ik durf me 'er niet in steeken.

Lod.

Hoe is uw naam?

Klaar.

Myn naam is Klaartje.

Lodewyk, Klaar geld geevende.

Klaartje, daar,

220 Koop daar wat moois voor. Nu, wy zullen haast malkaâr
Wat beter kennen. Hoor, indien gy weet te maaken,
Dat ik haar spreek, zult ge in het kort aan iets geraaken
Van meer waardy.

Klaar.

Dat is onnodig geld verspild.

Lod.

Nu neem maar aan.

Klaar.

Myn heer! myn heer! je zyt te mild.

Lod.

225 Dat is myn aard.

Klaar.

Wel, ik beloofje, als meid met eeren,
Dat 'k alles doen zal wat gy van my zult begeeren.
Ik zal haar zeggen, dat myn heer haar vierig mint,
En jou dan alles weer vertellen, zo ik 't vind.²²⁸
Maar, 'k hoor daar juffrouws stem.

228 vind: bevind

*

Zevende tooneel*Lodewyk, Klaar, Charlotte***Charl.**

Och dieven! dieven! guiten!

230 Och! och! myn paerelsnoer! och buuren kom eens buiten!

Klaar.

Wat is 'r Juffrouw?

Charl.

Och myn paerelsnoer.

Klaar.

‘Die 's vals.

Waar is die?

Charl.

Och! die is gestoolen van myn hals!

De schelmen zyn, hun best, dat straatje door geloopt!²³³**Achtste tooneel***Lodewyk, Klaar, Charlotte, de Waard met een bezem, de knecht van den Waard met een stok.***Waard.**He! houd den dief! hy zal het met den hals bekoopen!²³⁴

235 Waar is hy?

Charl.

Die straat in.

Waard. Alon, dat gaat je voor.²³⁵

He! houd den dief! he! houd den dief! dat straatje door.

Negende tooneel*Charlotte, Lodewyk, Klaar***Charl.**

* 230 kom C komt

233 hun best: zo hard zij maar konden

234 met den hals: met z'n leven

235 Alon, dat gaat je voor: vooruit, (fra: allons) ik zal je maar voorgaan; vooruit dan.

Zy loopen daar verkeerd, 'k heb in die straat geweezen.

Lod.

Ik slaa die straat dan in, Mejuffer, wil niet vreezen:

'k Hoop dat ik hen door vlyt wel achterhaalen zal.

240 'o Hemel dit 's voor my een zonderling geval!

Hoe waaren ze gekleed, Mejuffer?

Charl.

Och! zy waaren!

Zy waaren! beide in 't blaauw! och ik kan niet bedaaren!

Lod.

Geef aan mejuffer gaauw te drinken, meisje, ik gaa,

En zet de schelmen met gezwindheid achter na,

245 En breng u voort bescheid.

*

Tiende tooneel*Charlotte, Klaar**Charlotte, lachende***Klaar.**

Nu lachen? en flus schreien?²⁴⁵
 Wat 's dat te zeggen?

Charl.

Klaar, wy moeten hier verbeiën,
 En niet in huis gaan, voor dat wy hem weder zien.
 Ik heb myn snoer nog.

Klaar.

Ho, dan is 't een list misschien?

Charl.

Voor zeker; 'k hoop dien heer in 't minnet te trekken,
 250 En met een schyn van staat tot liefde te verwekken;²⁵⁰
 Dat was de reden dat ik van kapoenen sprak.
 Ik heb daar ginder in een hoek gestaan, en strak
 Heel klaar gezien dat hy met u iets heeft gesproken,
 En tweemaal uit zyn beurs geld in de hand gestoken.
 255 Toen dacht my was het tyd om met hem in gesprek
 Te raaken, door een list; ik wist geen beter trek²⁵⁶
 Dan dezen; want hem zelfs aanspreken zou niet voegen.
 Wat sprak hy met u Klaar?

Klaar.

Ik zal je vergenoegen.
 Hy gaf me, eer hy begon te spreken, een dukaat,²⁵⁹
 260 Toen vroeg hy na je naam, geslacht en stam, en staat;
 Die heb ik hem gezeid; maar 'k heb, en 't had ook reden,
 Van al uw geld en goed zodanig op gesneeden
 Dat hy versted stond, en dat kost hem een pistool,²⁶³
 Maar 'k moest daar wat voor doen.

Charl.

Wat? . . .

Klaar.

Klappen uit de school.

* 257 dan A als; 268 dat 'k nooit huur en A dat ik nooit geen huur en C dat 'k nooit huurgeld
 245 flus: zo net, zo even
 250 met een schyn van staat: welstand, door mij rijk voor te doen
 256 trek: streek, list
 259 een gouden dukaat had de waarde van ongeveer f5.59; een zilveren f2.50
 263 pistool: een Spaanse gouden munt, ter waarde van ongeveer f12.-

265 *Charl.*
o Hemel! 'k hoop niet dat ge onze armoede openbaarde?

Klaar.
Het eerste dat ik in oprechtheid verklaarde,
Was, dat men in je huis gort uit het water at.

Charl.
Ha spyt!

Klaar.
Het tweede, dat 'k nooit huur en heb gehad.

Charl.
Ha! spyt!

270 *Klaar.*
Het derde, dat 't zo slecht hier is geschapen,
Dat Juffrouw en Mevrouw en meid op één bed slaapen,
Dat jou juweelen valsch, je kleêren onbetaald,
En alle zo ik denk zyn op krediet gehaald.

*

Charl.

o Valsche pry! 'k zal u verscheuren met myn tanden!²⁷³

Klaar.

Zacht juffrouw, wordt niet boos, wel foei! wel foei! 't is schanden:

275 Jy zyt 't alleen niet. Hoor, heb jy geen geld noch goed,
Je kent wel leeven van jou oud en aad'lyk bloed.

Charl.

Myn adel, myn fatzoen, aldus te schand'lizeeren!

Gy my verwyten dat we in huis wat deklieeren?²⁷⁸

Ik zal gevoelig zyn van zulken groot affront.²⁷⁹

280 Ik zal Mevrouw die zaak. . . .

Klaar.

Hoor! hoor! 't is maar een vond

Die ik bedacht heb, om je wat te doen ontstellen:

Ik zag wel datje flus maar veinsde, en u moest quellen

Om recht verschrikt te zyn, 't geen nu natuurlyk is.

Als hy nu weder koomt, dat haast zal zyn, na 'k gis,

285 Ken jy je rol wat net, en ongeveinsder speelen.

En hy niet merken dat je zoekt zyn hart te steelen.

Charl.

Gy spot met my, o feeks! en hebt my zo ontsteld.

Klaar.

Zyt maar gerust, juffrouw: ik heb hem niets gemeld

Als 't geen je dienstig is om hem in 't net te brengen.

290 Wat voordeel zou 't my zyn?

Charl.

De tyd kan niet gehengen²⁹⁰

Hier lang te praaten. Zeg wat hy aan u verzocht.

Klaar.

Ik heb door leugens hem heel fraai in 't net gebrocht.

Hy denkt niet anders als om jou getrouw te minnen;

Je zyt van nu af aan meesteres van zyn zinnen.

Charl.

295 Maar Klaartje mag ik my verlaaten op uw trouw?

Klaar.

Daar 's niets dat ik niet voor u over heb, juffrouw.

Je kend my immers: wat behoefje dat te vraagen?

* 275 zyt A bent; 279 zulken C zulk een; 282 en u moest quellen C ik moest u quellen; 293 tekst denk C, D denkt; 294 zyt A bent

273 pry: scheldwoord, eig. bet.: krenge, aas

278 deklineren: (fr. *déclin*) in *décline* zijn, achteruit gaan, in verval zijn

279 gevoelig: boos

290 gehengen: toestaan

Charl.

'k Verzoek dan vrindlyk, of gy my voor drie vier dagen
Dat geld wilt leenen, dat die heer u heeft vereerd.²⁹⁹

Klaar.

300 Ei juffrouw, 'k bid! myn staat is ook gedeklineerd:

299 vereerd: geschonken

*

Want eer ik by je quam had ik nog honderd gulden,
Die ik je leenen moest, om daar je kleinste schulden,
Die 't meest schreeuwden mê te stoppen, en dit geld
Is al myn rykdom. Ei zie liever hoe je 't steld.

305 Ei juffrouw, 'k bid. . .

Charl.

't Is niet de pyne waard, mamaatje³⁰⁵
Weer geld af te eischen.

Klaar.

Wel, ik zeg, het is een quaadje³⁰⁶
Den kaalen adel te bedienen.

Charl.

Wilt gy Klaar?

Klaar.

Ja juffrouw, 'k magje niet verlegen laten, daar.
Je kunt het my, als je getrouwd zyt, weêr betaalen.

Charl.

310 Ja, ja, gy weet wel waar gy 't wederom zult haalen.
Ik heb juist geen klein geld, en wil niet wiss'len, kind.

Klaar.

Ik weet warentig niet, mejuffrouw, hoe je 't vindt.
Is goud klein geld? en wil je groots zyn, by die weeten,
Dat je uit gebrek van geld in lang niet hebt gegeten,

315 Als potje beuling, en. . . ³¹⁵

Charl.

Zwyg. Wie heeft ooit gehoord,
Dat gy zo stout. . . maar. . .

Elfde tooneel

Charlotte, Klaar, Bode

Bode.

Woont mevrouw van Adelpoort
Hier, juffrouw?

Charl.

Ja myn vrind.

Bode.

Dit geld moet hier dan weezen.

* 309 *zyt A bent*; 318 *koomt A komt*

305 pyne: moeite, fr. peine

306 quaadje: een lastig baantje, onaangename betrekking

315 potje beuling: meelpap met boter

't Koomt uit het leger.

Charl.

Laat het opschrift my eens leezen.

Gy zyt te recht, myn vrind. Blyf hier een weinig staan.

320 Klaar, haal mevrouw. Maar 'k zie zy komt daar zelfs al aan.

Twaalfde tooneel

Charlotte, Klaar, Bode, Konstance

Charl.

Daar is een zak met geld.

Konst.

'Voor ons, myn kind? wy droomen.

'Van waar zou dat geluk zo schielyk by ons koomen?

Tegen den Bode.

Laat my den brief eens zien. Ja. Hoe veel is de vracht?

*

Bode.

Vyf gulden.

Konst.

Zo veel geld?

Bode.

Het is niet minder.

Konst.

Wacht

325 Dat ik het open doe. Maar 'k zie 'k hoof niets te geeven:
't Is immers gefrankeert, zie daar, 't staat daar geschreeven.

Bode. Waar staat het? ja ik zie 't, ik heb het niet belet!³²⁷Maar 't is er ook te flaauw en duister opgezet.³²⁸

'k Verzoek exkuus, en moet dan niet als voor 't bestellen,³²⁹
330 Drie stuivers hebben.

Konst.

Kind, wilt gy ze hem maar tellen?

Charl.

Ik heb juist geen klein geld. Hebt gy het Klaar, zo geef.

Klaar.

'k Heb ook juist geen klein geld, zo waar niet als ik leef.

Charl.

'k Heb wel dukaaten en pistoolen.

Klaar.

'k Zal eens zoeken.

Ja 'k vind nog geld, Juffrouw, het zat juist in de hoeken
335 Geschoten van myn zak. Daar vriend daar is je geld.

Dartiende tooneel

Charlotte, Klaar, Konstance

Konst. den brief geopend hebbende.

Die brief komt van myn zoon, Charlotte, ik ben ontsteld.

Charl.

Van broeder? ach Mevrouw! is hy nog in het leeven!

O onverwagte vreugd!

* 327 C 'k heb daar niet op gelet; 342 gijfe C en D gijfje; 343 t' zederd C sederd
327 ik heb het niet belet: ik heb er niet op gelet
328 te: heel, erg; duister: onduidelijk
329 niet: niets

Konst.

Hy heeft hem zelfs geschreeven³³⁸
Uit Brussel: ach! myn kind, wat is myn hart verheugd!
340 Hy zal ons aad'lyk huis herstellen door zyn deugd.

Charlotte leest.

*Vrouw moeder, en maseur, 'k neem de eer van u te groeten,*³⁴¹
En uwe droefheid met dit gifje te verzoeten.
't Fortuin heeft t'zederd ik van u gescheiden ben
My iets gediend; 'k toon dan dat ik myn plicht erken,
345 *Voor 't goed, dat ik van u, en by u, heb genoten.*
'k Zend duizend guldens, en ik hoop het te vergrooten,
In 't kort, zo 't mooglyk is. 'k Ben kapitein te voet

338 zelfs: zelf

341 maseur: zuster

*

*Geworden, en ik heb gelegenheid en moed
Om tot een hooger trap en meer fortuin te raaken.
350 'k Kan ook niet laten, om aan u bekend te maaken,
Dat ik getrouwd ben, met een juffer welker stam
In Uitrecht, zo als onze, een' aad'lyk oorsprongk nam.
'k Berei my tot de reis, die morgen zal geschieden
Om u myn gemalin, Sofia, aan te bieden.³⁵⁴*

355 *'k Breek af, door haast. Vaar wel.*

Uw Karel Adelpoort.

Hy schryft haar stamnaam niet, veel min rept hy een woord
Van haar geslacht, dat 's raar, dat doet my zeer verlangen.

Konst.

Na 'k aan den datum zie, zal ik hen haast ontfangen.

Charlotte, ik zal dit geld terstond in onze kist

360 Weg sluiten: want indien een krediteur dit wist,

Men quam ons op den hals. En Klaar maak gy te zwygen.³⁶¹

Klaar.

Neen, neen, daar zal door my geen mensch de lucht van krygen.

Veertiende tooneel

Charlotte, Klaar

Charl.

Ik wenschte, Klaar, dat nu die Heer hier weder was.

365 Ik maakte al zwaarigheid: want zulke groote Heeren,
Gelyk je weet, moet m' in het vryën braaf trakteenen.³⁶⁶

Charl.

Zwyg stil, daar kooft hy weer, en schynt niet wel te vreên.

Vyftiende tooneel

Charlotte, Klaar, Lodewyk

Charl.

Zyn ze achterhaald myn Heer?

Lod.

't Moeit my mejuffer, neen.³⁶⁸

'k Heb alles aangewend; maar ach! het is verlooren;

370 Zy zyn te ver voor uit, en niet wel op te spooren.

De beste raad is dat men overal berigt

* 357 *dat doet C dit doet; 370 ver A veer*

354 aan te bieden: voor te stellen, zie vs. 2066

361 maakt gy te zwygen: zorg er voor dat je je mond houdt

366 braaf: royaal

368 't moeyt my: 't spijt me

*

By juweliers laat doen, de dieven zullen licht
De snoer ten eersten aan den een of d'aâr verkoopen.³⁷³

Klaar.

En ik zal met 'er haast eens na de Lommerd loopen,
375 En zien. . .

Charl.

Zwyg stil. Myn Heer, 't is maar een bagatel,
Niet waardig dat ik my om zulken zaak onstel.
De schrik was 't allermeest. Ik zal wel order geeven
Aan iemand van myn volk.³⁷⁸

Klaar.

't Dient in de k'rant geschreeven.

Charl.

Ik ben myn Heer, voor zo veel moeite, geobligeert.

Lod.

380 Neen schoone Juffer, 'k hou my daardoor zo geëerd,
Dat uw beveelen my voor wetten zullen strekken.
Uwe oogen, die myn hart tot zuiv're liefde wekken,
Door hunne aanlokkigheid, zyn van zo'n grote kragt,
Dat ik moet buigen voor de min, en haare magt.
385 'k Wil liever duizendmaal voor u, o schoone! sterven,
Als 't zoet genoeg, van me uw slaef te noemen, derven.

Charl.

Myn Heer, de vleijery is nu zo algemeen,
Dat 't dwaasheid wezen zoude, op uw beleefde reên,
My zelf te vleijen met die ydele gedachten,
390 Dat ik iets schoons bezit: maar 'k kon niet anders wachten
Van u; want 'k zie u aan voor eenen hoveling,
Dien 't vleijen eigen is, myn schoonheid is gering.

Lod.

Ik ben een hoveling, 't is waar; maar zeer verscheiën
Van aart als anderen: ik heb de walg van 't vleijen,
395 En zyt verzekerd, dat al 't geen ik zeg niet spruit
Als uit een zuivre min. Het liefelyk geluid
Van uwen lieven mond kan my zo zeer bekooren,
Dat ik den Hemel bid om dat altoos te hooren.

Charl.

Myn heer! het loopt te hoog. Zoudt ge in zo korten tyd
400 Verlieven? 'k denk dat niet.

Klaar.

'k Geloof ook dat 't je spyt.

* 386 als D Dan; 396 Als D Dan

373 ten eersten: dadelijk, zo spoedig mogelijk

378 myn volk: mijn personeel

Ja Juffrouw, 't kan wel zyn: 'k heb in de Astree gelezen,⁴⁰¹

401 Langendijk spot hier met de toentertijd veel gelezen vertaalde Franse herderromans, n.l. Astrée van Honoré d'Urfé, De vrijagie van Lysander en Caliste, vertaald naar het Frans van d'Audiguier, Ibrahim ou l'illustre Bassa van Madeleine de Scudéry (in het Nederlands vertaald onder de titel Bassa Ibrahim), en Cleopatra en Cassandre van Gautier de Costes de la Calprenède.
Van de avontuurlijke Eustache Lenoble is de roman Mylord Courtenay, met als thema een amourette van koningin Elisabeth van Engeland.

*

Dat 't by de Herders ook altyd zo was voor dezen.
 Lees maar Lyzanders en Kalistes vryery,
 Of Bassa Ibrahim of Milord Koerteny,
 405 Kleopatra, Kassandre, en duizend fraaije dingen;
 't Is 't ouwe liedje dat de dichters altyd zingen;
 Een boere meid word ligt door hen een koningin,
 Een herder koning. Wel steekt daar juist zo veel in?
 Hoe menig prins doen zy in boere klêren dwaalen,
 410 Om Filisjes, die hen ontvlugten, te achterhaalen;⁴¹⁰
 En dunkt je dit nu raar? je leest het al den dag.

Charl.

o Malle meid, hou op.

Klaar.

't Is zeker waar.

Charl.

Ik lach ..

Lod.

Gy lacht, myn schoone, en geeft my stof, helaes! tot treuren.

Charl.

Het is genoeg, myn heer.

Lod.

Ach, mogt my de eer gebeuren,
 415 Dat ik uw' dienaer wierde, en dat ik wedermin
 Van u verwachten mogt, ik zou myn engelin
 Betoonen, dat myn staat haar schoonheid evenaarde.

Charl.

Gy zyt my onbekend.

Lod.

Ik ben een Graef, van waarde
 En macht in Poolen; doch in 's keizers hof gevoed,⁴¹⁹
 420 Eerst heer, en nu een slaaf, om dat ik u ontmoet,
 Een slaaf, geketend in uw' straffe minnebanden,
 Die zyn geluk geheel gesteld heeft in uw' handen.

Charl.

Heer graaf, hoewel ik my niet ongevoelig ken,
 Weet echter, dat ik zo onnozel ook niet ben,
 425 Om niet te zien, dat wy te veel van staat verscheelen;
 En dat 't u lust met myn eenvoudigheid te speelen;
 Ik ben een Juffer, wel van adel, maar myn goed
 En rykdom zyn gering, ten aenzien van myn bloed.

Klaar.

'Dat liegt zy niet, die pry, zy heeft hem nu al binnen.

* 411 *al den A alle*; 415 *wierde A wierdt D werd* 432 *de A het*
 410 Filisjes: Phyllis was een bekende naam voor herderinnetjes in de herderromans
 419 gevoed: opgevoed

Lod.

430 'k Moest volgens mynen staat, een hoofsche juffer minnen.⁴³⁰
Maar gy hebt my bekoord, door uw volmaakt gezicht,
Waar voor de schoonste, die ik ooit gezien heb, zwicht.

Charl.

De tyd vereischt, heer Graaf, dees reden af te breeken.⁴³³

430 hoofsche: van het hof

433 dees reden: dit gesprek

*

Lod.

'k Hoop de eer te hebben, schoone, om met u meer te spreken
 435 En zal, met uw verlof, verzoeken aan Mevrouw
 Uw Moeder, dat ik u somtyds wat onderhoud.

Charl.

Myn heer. . .

Lod.

Ik hoop dat zy daar niet zal tegen weezen.

Charl.

Heer Graaf, ik bid. . .

Lod.

Helaas! uw weigring doet my vreezen.

Charl.

Uw dienaars, myn heer.

Klaar.

'Heer Graaf, kom jy maar flus.

Lod.

440 Gedoog, myn Engelin; dat ik uw' handen kuss'.

Charl.

Myn Heer! ik hoor daar volk.

Lod.

Ik ken ze, 't zyn myn vrinden,
 En dienaars.

Zestiende tooneel

Charlotte, Klaar, Lodewyk, Jan in een Edelmanns gewaad, twee Lakkeien, een Kruijer met een koffer op den Kruijwagen

Jan.

Dit's de straat, nu zal ik het wel vinden.
 Ha! ha! hier is het. Volg me met den gantschen trein.
 Maak plaats! maak plaats! voor den Baron van Schraalenstein;
 445 En dat ben ik kanaalje! A 't za! hier moet ik weezen.
 Vat aan, heer Kruijer. Ha, wat breekje? je moogt vreezen,⁴⁴⁶
 Daar's steene waar in. Zo, de koffer moet hier in.

Jan geeft geld aan den kruijer, die weg kruijd, terwyl Lodewyk de Juffer na de deur leid.
 Daar is je geld.

* 434 om met u meer C om weêr met u; 445 kanaalje A kanaille
 446 wat breekje?: vermoedelijk is breken hier gebruikt in de betekenis van: bezwijken, door de knieën gaan. Zie WNT II A - 6-b.

Zeventiende tooneel

Lodewyk, Jan, Lakkeiën

Jan.

Hoe ben je al bezig in de min?

Lod.

Ik heb haar, die ik in de Malibaan zag wand'len,
450   Gevonden.

Jan.

Laat ze zich een beetje maklyk hand'len?

Lod.

Ik ben niet hoopeloos: de zaak schynt wel te staan.
'k Zal 't u verhaalen. Laat ons in de Herberg gaan.

Einde van het eerste Bedryf.

*

Tweede bedryf

Eerste tooneel

Charlotte, Klaar

Klaar.

Men zal de rest van 't goed wel uit de Lommerd haalen,
Wanneer je broër komt; want die kan het wel betalen.

Charl.

455 Zwyg Klaartje, rep u wat. Maak alles aan een kant.

Klaar.

Nu ben je eerst opgeschikt, Juffrouw; wel uw, Galand⁴⁵⁶
Verliefd nu dubbeld.

Charl.

Zeg, hoe hangen myn' mansjetten?⁴⁵⁷

Klaar.

Zo wel, en fraay, dat ik ze hou voor minnenetten.

Charl.

Hoe staan myn moesjes?

Klaar.

Wel

Charl.

En hoe is myn koleur?⁴⁵⁹

Klaar.

460 Bezonder fraaij.

Charl.

Hoe ruikt myn adem?

Klaar.

Zoet van geur,
Na muskus.

Charl.

*

458 *fraay A net*

456 nu ben je eerst opgeschikt: nu zie je er pas mooi uit

457 mansjetten: kanten manchetten, die uit de mouwen hangen

459 moesjes: kleine zwarte pleistertjes, die de dames op 't gezicht plakten, om het gelaat wat sprekender te maken;

hoe is myn koleur: deze vraag slaat op het blanketten

Neen, het is katsjoe dat wy gebruiken.⁴⁶¹

Klaar.

Goed; anders mogt de Graaf die lekk're zuurkool ruiken,
Die gy gegeten hebt.

Charl.

Wat zegt gy?

Klaar.

Niets Juffrouw.

Charl.

Maar ben ik wel gehuld?⁴⁶⁴

Klaar.

Ja, als ik u aanschouw,
465 Moet ik bekennen, dat je u zo weet op te schikken,
Dat deze minnaar voort zal vallen in je strikken:
Want wie zou denken, die jou in dees kleed'ren ziet,
Dat jy zo kaal waart, en nog minder had als niet.

Charl.

'k Verzoek dat gy uw tong wilt snoeren, 'k kan die rede
470 Van u niet veelen, meid.

Klaar.

't Is wel, ik ben te vrede.
Maar Juffrouw, zie my ook nu eens met aandacht aan;
Ben ik niet fraay gehuld?

Charl.

Ja Klaar, dat kan wel gaan.

Klaar.

Hoe staan myn moesjes?

Charl.

Wel.

Klaar.

En ruikt myn adem lekker?

461 katsjoe: fr. cachou, balletjes van gomachtig deeg, die men in de mond liet smelten, en die een prettige geur aan de adem gaven

464 ben ik wel gehuld: hoe is mijn kapsel?

*

Charl.

Hoe is het scheeren, meid? gy wordt hoe langs hoe gekker.⁴⁷⁴

Klaar.

475 Niet gekker als je meent, ik denk ook nog tot staat⁴⁷⁵
Te komen, zo als jy, Juffrouw; myn schoon gelaat
Is oorzaak dat ik flus een kusje heb gekreegen⁴⁷⁷
Van zeker Potentaat.

Charl.

Hei! meid, hoe is 't gelegen?⁴⁷⁸
Gy zyt een spotster, foei, 't staat qualyk, wen dat af.
480 't Koomt door goedaardigheid dat ik u niet bestraf.
Men vindt wel juffers die zich zo niet laten quellen.

Klaar.

Ja de oorzaak is alleen uit vrees, dat 'k zou vertellen
Hoe 't met uw staat is.

Charl.

Klaar, wat preveltge?

Klaar.

Ik, Juffrouw?
Zeg niemendal als dat ik heel veel van je hou.
485 En dat het mogelyk in 't kort zou kunnen weezen
Dat ik je nicht wierd.

Charl.

Meid, zwyg stil, of gy moogt vreezen.

Klaar.

Als jy gravin wordt, wordt ik vast een Baronnes.

Charl.

Ja, licht een koningin, op allerminst princes.⁴⁸⁸

Klaar.

Wat weet ik wat geluk my over 't hoofd mag hangen.
490 Maar om je langer niet te houden in verlangen,
Weet dan, dat als ik flus den graaf die bootschap bracht,
Dat de Baron my kuste, en schoon ik al myn macht
Gebruiken moest, om die vrypostigheid te keeren,
Het was onmoog'lyk in myn magt my te verweeren:
495 Hy zeide, in 't byzyn van den Graaf, dat hy verliefd
Op my geworden was; dies als 't Juffrouw beliefs
My wat te helpen, zie ik kans om 't zo te maaken

* 483 uw A u; 502 gaerne A gaeren
474 is het scheeren: maak je gekheid?
475 tot staat te komen: een 'dame' te worden
477 flus: zo even
478 hoe is't gelegen: hoe is 't met je? hoe heb ik het met je?
488 op allerminst: op z'n allerminst

Dat ik nog Barones zal worden.

Charl.

Schoone zaaken,
Gy Barones? ha! ha! wat beeldt gy u al in.

Klaar.

500 Ja lach niet, want dat is wel moog'lyk in myn zin.
De heer Baron, Juffrouw, krygt dikwyls malle vlagen,
Die ik, als Barones, heel gaerne wil verdraagen.
De zaak zal heel wel gaan. Al ben ik maar een meid,
Men kan niet weten waar dat myn geluk nog leid.

*

505 Ei, laat ik my dan ook wat Jufferlyk opschikken.

Charl.

Weg, weg!

Klaar.

Je weigert het? 't is wel, 'k zal alles klikken,
Hoe 't hier gelegen is.

Charl.

Aan wien?

Klaar.

Wel, aan den Graaf.

Charl.

ô Hemel!

Klaar.

Ja, Juffrouw, die heer is al te braaf;
't Is slecht dat wy hem zo betoveren door liegen,
510 En met een schyn van staat aan allen kant bedriegen,⁵¹⁰
Het is kantsientie werk maar 'k stap 'er over heen,⁵¹¹
Als jy me helpen wilt.

Charl.

't Is wel, ik ben te vreên.
Maar 't heeft geen schyn, zou die Baron op u verlieven?⁵¹³

Klaar.

Hy is puur stapel gek.

Charl.

Hoe weet gy 't?

Klaar.

Vaste brieven.⁵¹⁴
515 Je Minnaar heeft het me geluisterd in het oor.⁵¹⁵
Wees maar gerust, Juffrouw ik volg den haas op 't spoor.⁵¹⁶

Charl.

‘Wat heeft de inbeelding op den mensch een groot vermogen!

Klaar.

Wat zegje, Juffrouw?

* 516 den A de; 522 Je praat van A Ik ken wel 523 'k Kan dat A en zo

510 staat: welstand

511 het is kantsientie werk: in strijd met het geweten

513 't heeft geen schyn: het is al te onwaarschijnlijk

514 vaste brieven: Klaar wil zeggen dat zij het zeker weet; zij heeft het als 't ware op een briefje,
een onweerlegbaar (vast) stuk (brief)

515 geluisterd: gefluisterd

516 ik volg den haas op 't spoor: ik zal mijn doel wel bereiken

Charl.

'k Zal uw toeleg dan gedoogen.
Maar hebt gy Fop, uw broer, van alles onderrecht?

Klaar.

520 o Ja, zeer grondig, maar, daar is hy zelf, de knecht,⁵²⁰
Met Hans, myn vryër; en. . .⁵²¹

Tweede tooneel

Charlotte, Klaar, Konstanse, Hans, Fop

Charl.

Hans, langer niet te draalen,
Daar is de valsche ring.

Hans.

Je praat van koeterwaalen?
'k Kan dat natuurlijk als een povre Savojaard.
Ik heb die kunsjes, als je weet, wel meer geklaard.⁵²⁴

520 knecht: jongen, man

521 langer niet te dralen: draal niet langer

524 geklaard: klaar gespeeld

*
525 Maar wanneer kooft de Graaf?

Klaar.

Hy zal hier aanstonds wezen.

Konst.

Maar, doe uw' dingen wel.

Hans.

Mevrouw heeft niets te vreezen.

Hans gaat uit de deur.

Derde tooneel

Charlotte, Konstanse, Klaar, Fop

Klaar.

Maar Fopbroer, doe voor al je dingen met verstand.

Fop.

Ik zal my houden als de plompste boer van 't land.

Om geld te winnen laat ik my geen ding verveelen,⁵²⁹

530 Al moest ik voor een droes in plaats van kinkel, spelen.⁵³⁰

Fop gaat uit de deur

Vierde tooneel

Charlotte, Konstanse, Klaar

Konst.

Ach! dochter, 'k mis byna myn zinnen, door de vreugd!

Dat geld van broeder doet aan ons een groote deugd!

Gy kunt uw' Minnaar nu met eeren doen verschynen;

Ook doet een dubb'le vreugd in my de zorg verdwynen.

535 Dat is dat ik van daag myn zoon nog hoop te zien,
Met zyne gemalin.

Charl.

'k Hoop dat het zal geschiên;

Zyn tegenwoordigheid, gemist zo veele jaaren,

Zal onuitspreekbre vreugd in onze harten baaren.

Ook zal myn Graaf als hy zich by zyn aankomst vind,⁵³⁹

540 Meer indruk krygen van myn staat.

* 525 hij A die; hier aanstonds C terstond hier

529 laat ik my geen ding verveelen: is geen ding mij te veel

530 droes: duivel

539 vind: bevindt

Konst.

o Ja, myn kind:
De hoffelyke zwier is Karel aangebooren.

Charl.

Zyn zeden zullen vast myn' waarden Graaf bekooren.⁵⁴²

Konst.

Maar is 't al zeker, kind, 't geen hy te kennen geeft?
Heeft hy u al gezegt waar hy zyn Graafschap heeft?

*

Charl.

545 Nog niet, Mevrouw; hy zal 't niet weig'ren te openbaaren,
 Als wy 't hem vergen, om het aan ons te verklaaren:⁵⁴⁶
 Maar zo veel weet ik, hy's aan 's Keizers hof gevoed,
 En 'k merk hem aan voor heus, en aadlyk van gemoed.⁵⁴⁸

Konst.

't Bedrog is hedendaags zodanig in de menschen,
 550 Dat ik, als Momus, van de Goden wel mogt wenschen,⁵⁵⁰
 Dat ieder in de borst een glaazen venster had,
 Om dus te zien of 't hart met valsheid waar beklad⁵⁵²

Charl.

Mevrouw vergeet ons zelfs, met haar verlof, 'k zou denken⁵⁵³
 Dat Momus ook zo deed.

Konst.

Kan de achterdocht ons krenken?⁵⁵⁴

Charl.

555 Niet eer voor dat men die laat blyken aan elkâar.

Konst.

Dan is het veinzen goed.

Charl.

Mevrouw dat laat ik daar.
 Ten minste dient het ons, als ik iets groots zal hoopen.

Hier wordt gescheld.

Daar zal de Graaf licht zyn, ras Klaartje, doe eens open.⁵⁵⁸

Charl.

Ik heb na hem verlangd, Mevrouw, en nu hy kooft,
 560 Voel ik my zeer ontroerd, ik vrees. . .

Konst.

Zyt niet beschroomd.

Vyfde tooneel

* 563 *zelfs C zelf*

546 vergen: vragen

548 heus: hoffelijk

550 Momus, de spotter onder de Griekse goden, verweet Hephaestos, er bij het maken der mensen geen zorg voor gedragen te hebben, dat er een venster in hun borst was, waardoor men kon zien, wat er in hun hart omging.

552 beklad: bezoedeld

553 zelfs: zelf

554 krenken: benadelen

558 licht: wellicht

Lodewyk, Konstance, Charlotte, Klaar

Lod.

'k Heb de eer, Mevrouw, van u te komen zien, en spreken.

Konst.

De eer is aan ons myn Heer, ik hou het voor een teken
Van achting tot ons, dat ge u zelfs zo veel verneêrd.

Lod.

565 Mevrouw, ik zag my nooit zo veel als nu geëerd,
Dewyl ik zien mag die 'k myn hart reets heb gegeven,
En in wiens schoonheid ik uw eerste jeugd zie leeven.

Konst.

Gy vleijt my Graaf.

Lod.

o Neen, ik spreek myn hart regt uit.

*

Konst.

Het zy het waarheid is, of uit beleeftheid spruit,
 Gy toont uw hoflykheid door 't slypen van uw zinnen,
 570 Om my van uw kant met beleefdheid te overwinnen.
 Myn agting hebt gy reets gewonnen.

Lod.

Ach! Mevrouw!
 Vergun my dan dat ik dees schoonheid onderhouw⁵⁷²
 Met woorden die de min my afperst: 'k ben verwonnen;
 Geen hoofsche Juffer heeft my ooit behaagen kunnen.
 575 Ik heb de min gehaat; nu dwingt zy my in 't end.

Konst.

Gy zegt ons veel, myn heer; maar ons is niet bekend
 Wie die betuiging doet.

Lod.

Mevrouw gelieft te weeten,
 Waar dat myn Graafschap is, en hoe het word geheeten?
 Ik zal het zeggen, schoon ik 't liefst verhoolen hou;
 580 Het legt in Polen, en de naam is Habislouw.⁵⁸⁰
 Myn vader heeft my jong naar 's Keizers hof gezonden,
 Wanneer de Turken na 't bezit van Polen stonden.
 En, zonder roem gezegt, ik wierd daar zeer geëerd.
 'k Had mogelyk nu nog in 't Duitse Hof verkeerd,
 585 Indien Heer vader in het leeven waar gebleeven;
 Zyn dood dwong me, om my na myn erfland te begeeven,
 En korts kreeg ik eens lust te reizen met myn neef,⁵⁸⁷
 Dien ik de schoonheid van dees landstreek zo beschreef,
 Dat ik hem overhaalde om reisgezel te weezen.

Klaar.

590 Gy meent de Heer Baron?

Konst. tegen Klaar.

'Zwyg stil, of gy moogt vreezen.

Lod.

De reis is meest tot zyn verlugting aangeleid,⁵⁹¹
 Wyl hy zwaarmoedig is en vol dofgeestigheid,
 Ja buitenspoorig; doch niet altyd: maar by vlaagen.
 Hy heeft vernufts genoeg: maar als hem deeze plaagen
 595 Bekruipen, schort het hem ten vollen in 't verstand;

* 577 wie A wien; 579 het C 't u; 582 na C naar; 584 Duitse A duitse C D duitsche; 586 na C naar; 590 Gy meent A Is dat; de C den

572 onderhouw: op aangename wijze bezig houd.

580 Habislouw zal wel een grappige samenstelling zijn met het hebr. lau, louw: niets

587 korts: kort geleden

591 verlugting: ontspanning

*

't Geheugen gaat dan weg; dan weet hy vaderland,
 Noch staat noch afkomst, noch zyn eigen naam te noemen,
 Maar anders is 't een heer vol moeds en waard te roemen,
 Die door manhaftige krygsdaaden is berucht.

Konst.

600 Dan is hy waard beklaagt.

Lod.

Mevrouw, 'k heb groote zucht⁶⁰⁰
 Voor zyn persoon; hy waar' volmaakt om te beminnen,
 Indien hy meester als voorheen waar' van zyn zinnen.

Daar wordt gescheld en Klaar doet open.

Konst.

Wat is daar voor geraas? wie stoort ons hier al weer?

Zesde tooneel

Fop in boeren gewaad, met drie zakjes geld, Lodewyk, Charlotte, Konstanse, Klaar

Fop.

Dag juffrouw, dag mevrouw, dag Klaartje, dag myn heer.
 605 Mevrouw, verzinje wel, nou kom ik je betaelen.
 Is dat je zeun? ja wel, hy lykt niet van de schraelen,
 En povre jonkers, neen, verzinje wel; o bloed!
 Wat het hy al een goud en zulver aan zen goed!
 Ho welkom heerschip, 'k hietje welkom om een koekje,⁶⁰⁹
 610 Verzin je wel.

Klaar.

Hy is myn heer niet, gek.

Fop.

Ja zoekje
 Me wat te pieren? neen, dat 's mis, verzinje wel.⁶¹¹

Konst.

Hy is myn zoon niet, Kees.

Fop.

Hoe of dit weezen zel?
 Verzinje wel, men heer, laat ik jou iens bekyken.
 Nou zie 'k 't eerst, ja daar 's meer eigen as gelyken.
 615 Vergeef 't me, Jonker: want ik was verabbezeerd,⁶¹⁵

* 602 waar' A was; 618 rippretasie C repretasie
 600 zucht: genegenheid
 609 koekje: footje (?); een koek was ook een klomp zilver
 611 pieren: beetnemen
 615 verabbezeerd: abuis

Me dogt, om dat je zo bekant was en geveerd,⁶¹⁶
Dat je onze jonker waert.

Klaar.

Dat maak jy aartig, baasje.⁶¹⁷

Fop.

Al bin ik maar een boer, ik hou myn rippetasie.
Ik, en myn wyf, die gaen met al die groote lui

616 geveerd: met kant en veren versierd

617 dat maak jy aartig baasje: dat heb je slim bedacht

* Van 't stee om.

Klaar.

Jy?

Fop.

Wel ja, ik breng 'er altyd hui⁶²⁰
En zoetemelk en kaes. Ik mag met elk verkeeren.⁶²¹

Klaar.

Zo doende, Keesje, kan jy goê manieren leeren.

Charl.

Hoe is 't op onze plaats?

Fop.

Daar staet het alles wel.
'k Loof dat het met 't gewas dit jaer wel slaegen zel:
625 De boomen bloeijen uit de kunst, en in 't bezonder
Is 't op jou Hofstee schoon, verzinje, 't is geen wonder,
Dat komt dat joffrouw op geen schuitje mist en ziet.⁶²⁷
't Is allemael gien schâ het geen juist schaede hiet.
Jou Tuinman Jaep verstaet 'em schier op alle zaeken.
630 Nou is hy bezig om een bloemperk op te maeken,
Vlak voor het huis. Dat moet je haest iens komen zien.⁶³¹
De zoete tyd komt'an.

Charl.

'k Denk in een dag of tien
Te komen, ligt nog eer, dat kunt gy Jaap wel zeggen.

Fop.

Dan zel je 't bloemperk daer al opgemaekt zien leggen.

Konst.

635 Koom, laat ons reeknen, Kees, ik heb niet langer tyd.

Fop.

Goed, als je wilt, mevrouw; dan raek ik 't vragje quyt.
Je loopt die kamer in? ik mien je na te treden.⁶³⁷

Zevende tooneel

Lodewyk, Charlotte. binnen wordt geld geteld.

Lod.

O schoone, die myn hart met uwe aanloklykheden

- * 620 *Wel ja A Wel ja 'k*; 626 *Is A staet*; 633 *ligt A licht*; 636 *als A as*
620 hui: taptemelk
621 mag: kan
627 mist: mest
631 haest: spoedig
637 ik mien: ik ben van plan

640 Doet buigen voor de min, gy hebt myn staat gehoord;
Nu hangt het maar aan u; ei, laat een troost'lyk woord,
Uit uwen lieven mond, myn quynend hart verquikken!

Charl.

Zo haastig niet myn heer.

Lod.

Ik tel al de oogenblikken,
Myn allerwaardste. Ach troost uw' minnaar, ja uw' slaaf.

Charl.

645 Het geen gy eischt, myn heer, is zulken grooten gaaf,
Dat ik my honderdmaal, en meerder, moet bedenken,
Eer dat myn plicht vereischt myn hart aan u te schenken.
'k Heb uw' stantvastigheid in 't minnen nooit gezien.

*

By and're Juffers sprek't de Graaf ook zo misschien.

Lod.

Ik zweer u, schoone ziel, by 't bloozen van uw' kaaken,
 650 Die rooze gloed, die my in zuiv're min doet blaaken,
 Die gloed, die 't schitt'rend vier van Tirus purper tart,⁶⁵¹
 En met zyn stralen schiet in 't allerkilste hart;
 By 't diamante licht van uwe tweling zonnen,⁶⁵³
 Wier stralen allereerst myn minnend hart verwonnen;
 655 By levendig albast van uw' volmaakte leên,
 Dat 'k niemant min als u, noch heb bemind, voorheen.

Charl.

Gy ciert uw reden op, en schynt te poëzeeren.

Lod.

Ach! wat kan ons de min door haare kracht niet leeren?
 Myn lief, 'k ben onbequaam te schild'ren met wat kragt
 660 Van schoonheid gy myn hart gebragt hebt in uw magt.
 Al die aanloklikheid! al die bevalligheden!
 Zyn machtig myn verstand van 't regte spoor der reden
 Te leiden, zo gy niet uw' strafheid wat verzoet.⁶⁶³

Charl.

Gy vleijt my, Graaf.

Lod.

o Neen, zie wien u valt te voet:
 665 Een die zig onderwerpt wat vonnis gy zult geeven.
 Aan u, o schoone! hangt myn dood nu, of myn leeven;
 Maak dat dit oogenblik voor my gelukkig zy.

Charl.

Staa op, myn heer, en heb wat meerder heerschappy
 Op uwe driften, poog die vlam in tyds te dooven;
 670 Uw adeldom, en staat, gaat onze ver te boven;
 En kreegt gy eens berouw van deeze keur, zou 't licht
 Te laat zyn dat gy wist wat zaak gy hadt verricht.⁶⁷²

Lod.

Die keur, myn schoone, zal my nimmermeer berouwen.

Charl.

Mag ik 't gelooven?

Lod.

'k Zweer, dat gy my moogt vertrouwen.

* 650 die rooze C dien rooze; 651 die gloed C dien gloed; 651 ciert A siert; 664 vleijt A vleit;
 670 gaat C gaan; 671 kreegt C krygt; 674 my ontbreekt in A

651 Tirus purper: purper uit Tyrus in Phoenicië

653 tweling zonnen: ogen

663 strafheid: onvermurwbaarheid; Langendijk drijft hier in Lodewyks liefdesverklaring duidelijk de spot met de overdreven petrarkistische sonnettendichters.

672 dat: als, indien

Charl.

675 Gy zyt een edelman, 'k geloof u op uw woord,

*

En ik beken dat uw' beleeftheid my bekoort;
 Myn hart kan langer dan niet onverschillig weezen;
 Doch van vrouwmoeders kan hebt gy licht meer te vreezen;
 Schoon ik 't bezit u van myn hart al toe wou staan,
 680 't Moest met haar wil zyn en dat zal bezwaarlyk gaan;
 Zy heeft geen dochters meer, als my alleen, in 't leeven;
 Gy zyt een vreemdling, dien zy my niet graag zal geeven,⁶⁸²
 Om dat zy dan te veel myn byzyn missen zou.

Lod.

'k Zal haar en u, myn lief, in 't Graafschap Habislouw
 685 Geleiden, daar gy zult als myn Gravin regeeren,
 Dit land vergeeten, en u zien van ieder eeren.

Charl.

Ik zal my schikken naar vrouwmoeders raad, myn heer.
 Gy kunt my de eer doen. . . .

daar wordt gescheld.

maar wat's dat? wie schelt daar weer?
 Hee Klaartje, Klaartje!

Achtste tooneel

*Klaar, Lodewyk, Charlotte***Klaar.**

Wat belieft Juffrouw?

Charl.

Doe open:
 690 Gy hoort wel dat 'er wordt gescheld.

Klaar.

Ik zal gaauw loopen.

Charl.

Myn heer, het moet my dat we in dit onvry vertrek⁶⁹¹
 Gebleeven zyn; ik wist juist niet dat ons gesprek⁶⁹²
 Zo lang zou duuren. Ik zal voortaan de eer genieten
 Om in 't zalet. . .

Lod.

Myn lief, hoe zeer 't my moet verdrieten
 695 Ons staag gestoord te zien in dit vertrek, ik hou
 Het voor het beste van dit adelyk gebouw,
 Om dat ik de eer heb. . .

* 677 *overschillig C onverschillig*; 682 *vreemdling A vreemdeling*; 692 *Gebleeven zyn: ik wist juist niet C zoo lang gebleeven zijn; 'k wist niet*;
 682 dien: hier 3e naamval; áán wien
 691 moet: spijt
 692 juist: volstrekt

Charl.

't Is een koopman in juweelen,
Monsieur le Poerlaron.

*

Negende tooneel*Hans, in koopmans gewaad, Klaar, Lodewyk, Charlotte***Hans, onder den naam van Poerlaron.**ze zel hier niet verveelen,⁶⁹⁸

Dat ze aan madamoizel service presenteer?

700 Ze 'eb deezen dak kehoor dat jou juweel begeer.

Charl.

Brenge gy iets mede?

Hans.

Oui, jou 'ep aan ma boetike

Van daak keweest vergeefs. Mon frient was juist 'eel zieke;

Dien was ze gaan bezoek. Ze bid, madamoizel,

Exkuse moi!

Charl.

Gy zyt geëxkuzeert, 't is wel.

705 Is u van daag een snoer met paerels voorgekoomen?

Hans.

Un paerelsnoere? non.

Charl.

Ze is van myn' hals genomen

Door dieven op de straat; zo ze u wordt aangebracht,⁷⁰⁷

Neem vry de snoer, en hou de dieven in uw' macht.

Hans.

Dat zel ze doen.

Charl.

Wat hebt gy mê gebracht?

Hans.

Juweelen,

710 Zo zuivre poer de kieke, un dief die zou hum steelen.⁷¹⁰

Wât dunk jou is 't niet bon?

Charl.

Waar voor is dat te koop?

Hans.

Akt 'ondert kulde 't minst.

* 703 ze gaan C zy gaan; 725 Son A zijn

698 ze: fra je: ik

707 aangebracht: (te koop) aangeboden

710 poer de kieke: om naar te kijken

Charl.

Dat is te veel, loop, loop.

Hans.

Bezie ze wel ter deek, hum 'eb niet eene foute.

Als jy een foute vindt, mak jou voor niet hum oute.

715 Hum 'andel veul met jou, ze weet jou 'ep verstand
Van de juweel, veel bette als al de daam van 't land.
Jou koop altyd koet koop. Ze 'eb eens van jou kehatte
Cinq' mill Ekuus gelyk. Keen klant in deeze statte⁷¹⁸
Die zo veel koop, als jou.

Charl.

Het is geen quaad juweel:

720 Maar, Monsieur Pourlaron, de prys is veel te veel.
Zes hondert gulden is genoeg; 'k zou niet meer geeven.

Hans.

Ze moet niet dingen

Charl.

Niet?

Hans.

Madam', zo waar ze leeven,

Ze zou verlies, ma foi.

Lod.

Mag ik 't juweel eens zien?

Charl.

Heer graaf, 't is tot uw dienst.

Hans.

Jou moet zo slekt niet biën.

725 Bezie son Exelense. Ik 'eb nok van myn leeven

718 Ekuus: fr. écu: een geldstuk ter waarde van een rijksdaalder

*

Zo weinig niet kewon.⁷²⁶

Lod.

Ik zal nog vyftig geeven.

Charl.

Zo valt gy in myn bod, myn heer?

Lod.

Gy biedt te min.

Charl.

Geef hem zyn' vollen eisch, heer Graaf, is 't zo uw zin.

Lod.

730 Gy kunt als 't u beliest, monsieur, uw geld dan haalen;
'k Zal in myn logement u deezen dag betaalen.

Hans.

Bon, waar logeer jou?

Lod.

In de goude muizeval.

Hans.

Son Exelense zek hoe hum daar noemen zal.

Lod.

De Graaf van Habislouw!

Hans.

De Kraaf van Kabeltouwen?
Je suis vôt serviteur. Ze kan dat wel onthouwen.

Tiende tooneel

Lodewyk, Charlotte, Klaar

Lod.

735 Myn lief, 'k verzoek dat gy my de eer doet, dit present
Van my te ontfangen.

Charl.

'k Zie dat gy myn' aard niet kent.

Lod.

Myn schoone, ik bid dat gy 't present niet af wilt wyzen,
Al is het wat gering; gy zult 't misschien mispryzen,
Dat ik my tegens u in 't bieden heb gekant?

* 726 vijftig A vijftig 732 son A zijn; 740 zulken C zulke; 742 de schuld D den schult; 743
neemt A en C neem; 750 voore C vooren

726 kewon: verdiend

740 't Zal my een eer zyn, om 't in zulken lieve hand
Te moogen zien. En heb ik daar door iets misdreeven,
Gy moet de mode van het hof de schult dan geeven.
Ik bid u neemt het aan.

Charl.

'k Bedank u dan, heer Graaf.

Lod.

Myn lief 't is zulks niet waard; 't is al te slechte gaaf.⁷⁴⁴
745 Ik was byna in toorn op deezen Waal ontsteeken,
Om dat hy onze reên zo schielyk af quam breeken.⁷⁴⁶

Charl.

Daar was niet overig. Gy hebt myn wil gehoord.⁷⁴⁷
Gy moet belooven, aan vrouw moeder niet een woord
Van 't geen gy op myn hart gewonnen hebt te zeggen;
750 Ik zal het, op zyn tyd, haar zelf te voore leggen,⁷⁵⁰
Gy kunt my midlerwyl bezoeken als galand.⁷⁵¹

744 slechte: geringe

746 reên: gesprek

747 daar was niet overig: er was niets meer te bespreken

750 te voore leggen: voorleggen meedelen

751 galand: minnaar

*

Lod.o! Lastig uitstel voor een hart vol minnebrand!⁷⁵²*daar wordt gescheld***Charl.**

Doe open Klaartje. Wie of daar al weer zal koomen?

Lod.

Ik hoor de stem van myn koezyn!

Charl.

Wat doet u schroomen?

Lod.

755 Het is de heer Baron, die door zyn zotterny
My overal beschaamt. Myn hart, ik vrees dat hy
Iets aan zal vangen dat u ligtlyk zal mishaagen.

Charl.

Een die verstand heeft kan wel zotterny verdraagen.
De heer Baron zal nu misschien niet spoorloos zijn.⁷⁵⁹

Elfde tooneel

*Jan, Lodewyk, Charlotte, Klaar***Jan.**

760 Je suis vòt serviteur, madame, en mon koezyn.
Vergeef my dat ik jou gezelschap kom verstooren.
Zyn Exelentie zal een' blyden tyding hooren.
Kent gy den schrijver van het opschrift van dien brief?

Lod.

765 Hoe, hebt gy brieven heer Baron? dat is myn lief.
Hebt gy 'er geen voor u?

Jan.

Ik heb 'er vyf gekreegen.
En tegen jou gezeid, ik was al wat verleegeen⁷⁶⁶
Om geld. De wissel komt nou juist heel net van pas:
Ik denk dat al myn geld geen duizend Ginjes was,⁷⁶⁸
En dat is niet: want wat kan duizend Ginjes maken?⁷⁶⁹

*

762 blyden C goeden; 764 myn A C my; 768 denk A loof; 773 aartig A aardig

752 lastig: zwaar, moeilijk

759 spoorloos: buiten het spoor der rede, buitensporig, buiten zinnen

766 En tegen jou gezegd: en onder ons gezegd

768 ginje (guinje): gouden munt, zo genoemd, omdat hij geslagen werd van het goud uit Guinea.
Waarde ongeveer f12,50

769 wat kan duizend guinjes maken: wat betekenen duizend guinjes

770 **Charl. terwyl Lod. leest.**
'Dat is een groote som.

Klaar.
'Ja kon je daar aan raken
'Dat zou ons dienen in ons kraam.

Charl.
'Zwyg, hy is gek.

Jan.
Mejuffer, dit is al een kostelyk vertrek.

Charl.
Myn heer, zo passelyk.⁷⁷³

Jan.
o Neen: het is zeer aartig.
Is dat tapyt niet wel een duizend guldens waardig?

773 passelyk: tamelijk

*

Charl.

775 Dat weet ik niet, myn heer: dewyl 't by erfenis
Van iemand van 't geslacht, aan ons gekomen is.

Jan.

Mejuffer, jy komt my zo aangenaam te vooren,
Dat jy myn hart byna tot liefde zoudt bekooren.⁷⁷⁸
Ja zo de Graaf, myn Neef, jou minnaar niet en waar,
780 Wy wierden zekerlyk in korten tyd een paar.
'k Heb overal geweest, in Spanje, in Hongaryen,
Mezopotamiën, en ook in Pikardyen;
In Zweden, Persiën, ja in Luilekkerland:
Maar nergens Juffertjes zo schoon, en vol verstand,
785 Als jy bent, ooit gezien.

Lod.

'Ha schelm, wie kan 't verdraagen!
Mejuffer ik verzoek.

Charl.

Zwyg maar, 't zyn malle vlaagen.

Jan.

In Ethiopiën heb ik 'er een gevryd,
Die lykt jou op een draad, 't is of je zusters zyt.
Zy was de dochter van Paap Jan, die voor twee jaaren⁷⁸⁹
790 Getroud is met den Cham, of Keizer der Tartaaren;
Ik was 'er aan verloofd, ze was alreets myn Bruid;
Maar die verbruste Cham heeft juist myn trouw gestuit.⁷⁹²
Ik meen dien beest wel haast dat schelmstuk te betaalen.⁷⁹³

Lod.

'Hou op met liegen! of. . .

Jan.

De drommel zel hem haalen!
795 De Cham zel weeten wien hy heeft geëffronteerd.

Lod.

'Zwyg zeg ik of. . .

Jan.

* 787 gevryd A gekend; 788 zyt A bent; 794 en 795 zel C zal
778 bekooren: verleiden
789 Sinds de middeleeuwen bestond het geloof dat er ergens in het Oosten een christenvorst Johannes regeerde. Sommige kroniekschrijvers noemen deze vorst 'Indorum rex'. Later meende men dat Ethiopië het rijk van deze vorst geweest was; men noemde dit rijk in de zeventiende eeuw daarom ook wel Regnum Presbyteri Johannis.
Wie die 'verbruste Cham' is, is helaas niet duidelijk. Er is wel een verhaal in omloop dat een Tartaarse vorst omstreeks 1200 huwde met een dochter van de Christenvorst Johannes; maar dit verhaal speelt weer in Azië.
792 Verbruste: vervloekte; juist: dient ter versterking van de tegenstelling
793 betaalen: betaald zetten

Op 't minst dient hy wat afgesmeerd.⁷⁹⁶
Hoe, zou die vent myn Bruid, die ik zo lief had, houwen?
Zou hy, tot spyt van my, Paap Jan zyn dochter trouwen?
'k Wou liever dat hy op een heete hekel zat,

*
800 Of dat die Cham zyn broek vol brandenetels had.

Lod.

Zwyg liever van dien Cham, en spreek van and're zaaken.

Jan.

Koezyn, ik voel myn hart zo in de liefde blaaken,
Nu ik die Juffer zie, dat ik niet laten kan
Te spreken van myn Bruid, de Dochter van Paap Jan;
805 Om haar zal ik altyd deez' schoone Juffer minnen,
En ook myn best doen om haar tot myn bruid te winnen.
Doe jy je best al me, en zie wien 't hagje krygt.⁸⁰⁷

Lod.

'Ik zweer u, Heer Baron!

Jan.

Ja Graaf, of jy me dreigt,
Dat bruit me nietmendal. Ik wil dees Juffer vryën.⁸⁰⁹
810 Doe jy je best ook maar, ik mag het heel wel lyên.

Lod.

Mejuffer, 'k bid vergeef deez onbescheidenheid⁸¹¹
Van myn koezyn: gy weet. . .

Jan.

Myn schoone, ik ben bereid
Om u te toonen dat ik hier niets heb misdreeven,
Het geen hem redenen kan tot misnoegen geeven.

Charl.

815 Myn heer, wees vry gerust, dewyl 't maar kortswyl is.⁸¹⁵

Jan.

Maar, dat ik jou bemin, dat 's zeker en gewis.
Wat meenje, Graaf, dat jou heer vader toe zou laten
Dat jy zoudt trouwen? neen, hy zou jou dood'lyk haaten.
Je vader is een man die staat na qualiteit.
820 Hy heeft je een Hartogin, voor 't minste, toegeleid.⁸²⁰
Het is de waarheid, je behoeft me niet te wenken.

Lod.

Myn heer, hoe spreekt gy dus? wat zult gy al bedenken
Om my te quellen? myn heer vader is lang dood.
'Ik heb 't haar wys gemaakt.

Jan.

* 807 me A *mé* D *mee*; wien C *wie*; 808 dreigt A *drygt*; 818 jou C *je*; 819 na C *naar*; 827 storf
A *sturf*

807 hagje: voordeeltje, buitenkansje

809 bruit: raakt

811 onbescheidenheid: ongepastheid

815 kortswyl: gekheid

820 toegeleid: toegedacht

Myn min is reets zo groot,
825 Dat ik warentig schier de waarheid heb vergeeten;
Maar nou bedenk ik my. Hy 's dood, ja wel te weeten,
Zo dood gelyk een pier; hij storf geheel te onpas,
Toen ik de Bruigom met Paap Jan zyn dochter was.

Klaar.

Op wat wys sturf hy? hoe heeft hy den geest gegeeven?

*

Jan.

830 Wel kind, hy sturf om dat hy langer niet kon leeven.

Lod.

‘O Fielt, gy zoudt my door uw losheid schier verraân.⁸³¹
Myn heer, het wordt al tyd, koom laat ons t’samen gaan.

Jan.

Laat ons dees schoone nog een weinig onderhouden;
Of wil jy gaan? ik blyf.

Lod.

‘Ha schelm! het zal u rouwen.

Jan.

835 Dewyl je 't zo begeert, ik zal gehoorzaam zyn,
En in ons logement een helder glaasje wyn⁸³⁶
Op haar' gezontheit door myn edel keelgat gieten.

Lod.

Vaar wel, myn schoone. Ik hoop 't geluk steeds te genieten
Van u te dienen, zo gy my zulks waardig kent.

Jan laat een brief vallen.

840 Ik meen het ook zo, met dit zelfde compliment.

Charl.

De eer is aan my, en 't is my leet dat ik de heeren
Niet beter naar hunn' waarde en staat kan regaleeren.⁸⁴²

Twaalfde tooneel

*Charlotte, Klaar, Konstance, Fop***Charl.**

Wat dunkt mevrouw, heb ik myn rol niet wel gespeeld?

Fop.

En heb ik na de kunst niet fraaij een boer verbeeld?⁸⁴⁴

Konst.

845 Tot nog toe gaat het wel, myn kind; nu moet men maaken,
Dat hy gelegenheid verkryge om u te schaaken.

Charl.

* 831 tekst verraan; 841 de heeren A myn' heeren; 844 na C naar; 848 zulken C zulk een; 852
onvermogen A overmogen

831 losheid: onbedachtzaamheid, dwaasheid

836 helder: zuiver, fris

842 regaleren: onthalen

844 verbeeld: voorgesteld

Mevrouw, dat dunkt my vreemd. Hoe durf ik zulks bestaan?
Wat reden hebt ge om my tot zulken zaak te raân,
Die zo uitsporig is, en strydig met 't wellevē?⁸⁴⁹

Konst.

850 Dus doende hoef ik u geen huwlyksgoed te geeven.
Ik doe 't uit nood: want wierd gy met myn wil de bruid,
Dan quam gewis terstond ons onvermogen uit.⁸⁵²
Daar wordt veel gelds vereischt tot al de omstandigheden

849 uitsporig: ongewoon
852 onvermogen: armoede

*

Van zulken bruiloft; met een' Graaf in d'echt te treden
 855 Dat is iets ongemeens. Al waar 't een Edelman⁸⁵⁵
 Van minder staat, weet dat ik 't niet uitvoeren kan.⁸⁵⁶

Klaar.

Mevrouw heeft groot gelyk, 't is wonder wel verzonnen;
 Die zaak dient niet versloft, maar met 'er haast begonnen.

Charl.

Ik durf het niet bestaan.

Klaar.

Verlies je 'er ook iets by?

Charl.

860 Myn reputatie.

Klaar.

Ja, zet die maar aan een zy.⁸⁶⁰
 Laat jou een vogel, die zo vet is niet ontslippen.

Konst.

Hy mint u teder, kind.

Charl.

Ja mooglyk met de lippen.
 Kan ik een hoveling betrouwen?

Konst.

Neen, niet veel.
 Maar zou een die niet mint, u zulken schoon juweel
 865 Zo los vereeren? neen, het blykt dat zyne zinnen⁸⁶⁵
 Geneigt zyn te uwaarts. Wilt maar vry de zaak beginnen.
 Wees niet beschroomt, myn kind, 't moet wel voor ons beslaan.⁸⁶⁷

Charl.

Mevrouw, ik moet my op die zaak ter deeg beraên.

Klaar.

Ik vind een brief. Dien heeft de Graaf misschien vergeeten.

Charl.

870 Klaar, hy is open?

Klaar.

Ja.

Charl.

* 866 vrij C voort; 868 ter deeg C nog eens; 869 dien A die; 870 hij is A C D is hij
 855 ongemeens: buitengewoon
 856 uitvoeren: bekostigen
 860 aan een zy: op zij
 865 zo los: zo maar
 867 beslaan: aflopen

Dan moet ik d'inhoud weeten.

Charlotte leest:

'k Neem de eer van u te kontenteeren,

Genadig heer, op uw begeeren,

En zend twee wisselbrieven op

Den heer Kristoffel Ossekop,

875 *Le grand Banquier der heeren Deenen;*

Zy zyn op zicht, en reets verscheenen,⁸⁷⁶

Groot ieder van twee duizend pond,⁸⁷⁷

Dien gij koerant ontvangen kond.⁸⁷⁸

876 verscheenen: op vertoon betaalbaar

877 een pond Vlaams was f6.-, een Engels pond f12.-

878 koerant: in geld

*

- 880 *Hy woont te Brussel, in den grooten
Kristoffel, naast de kallefs pooten.
Hy is het wiss'len lang gewend,
En by de Deenen wel bekend.
Voorts valt voor ons niet meer te schryven,
Als dat wy uwen dienaar blyven.*
- 885 *En groet genadig uw koezyn,
Den heer Baron van Schraalenstein,
Wiens quaal ik hoop dat nu niet zwaar is.
Hans Yzerfresser, Sekretaris.*

Charl.

- Klaar, breng dien brief voort na de goude muizeval.⁸⁸⁹
- 890 Hy zal verleegeen zyn.⁸⁹⁰

Klaar.

't Is wel, Juffrouw, ik zal.
Kon ik den heer Baron ook tot myn min beleezen,
En mocht ik Barones, als jy gravinne, weezen,
Ik was 'er boven op.

Charl.

- Ei zwyg die malle praat;
Hy is een Edelman, en gy van slechten staat.⁸⁹⁴
- 895 Hoe kan die malligheid u komen in de zinnen?

Klaar.

- In ouwe tyên was 't de mode om zo te minnen:
In Cats staat immers van de schoone Aspazia,
Daar keuning Cyrus op verliefde, en haar zo dra
Niet had gezien of liet haar door zyn' dienaars schaaken,
- 900 En tot een koningin, ten spyt van and'ren, maaken.⁹⁰⁰
Ben ik zo schoon juist niet als deeze harderin,
Het scheelt al evenwel heel weinig, in myn zin.
Ik zal myn best doen om den karel te verleiën;
En hy is gek, hy zel wel luist'ren na myn vleijen.

Charl.

- 905 Is 't ernst of boert?

Klaar.

't Is ernst.

Konst.

Hoe Klaartje, wordt gy zot?

* 880 *kallefs C kalver*; 886 *Den A De*; 887 *quaal D quaad*; 889 *na C naar*; 891 *den A de*; 896 *de ontbreekt in C*; 904 *vleijen A vleien*

889 voort:dadelijk, onmiddellijk
890 verleegeen zijn: 'er om verlegen zitten'
894 slechten: eenvoudige
900 Langendijk doelt hier op Cats' bly-eyndig spel Aspasia. In het tweede deel van de Proefsteen op den Trou-ring behandelt Cats hetzelfde onderwerp onder de titel van 'Spookliefde besloten met het Houwelick van Cyrus en Aspasia.

Charl.

Mevrouw, gy ziet dat zy met deeze zaaken spot.

*

Want zy heeft trouwbelofte aan onzen Hans gegeven.

Klaar.

't Is immers beter met een Edelman te leeven,
En weezen Baronnes, als met een' armen knecht⁹⁰⁹
910 Een Ordinaarisje op te zetten?⁹¹⁰

Fop.

Jy hebt recht,
Myn zuster. Doe je best, je zelt den gek bepraaten.

Charl.

Dan zult gy Hans, daar ge aan verlooft zyt, dus verlaaten?

Klaar.

Die koop ik af, indien ik ryk wordt, met wat geld.

Charl.

't Is wel, doe vry uw best, en zie hoe dat gy 't stelt;
915 Verbrod ons werk maar niet door die uitsporigheden.⁹¹⁵

Klaar.

Ik zal myn zaaken wel beleggen, en myn reden.⁹¹⁶
Zal ik nu met den brief voort na zyn herberg gaan?

Konst.

Nog niet; ik moet u eerst ter deegen doen verstaan,
Op welken wys gy met die heeren dient te spreken,
920 Op dat aan d'aanslag die 'k bedacht, niets moog' ontbreken.⁹²⁰

Charl.

Men zy zo schielyk niet. De zaak is van gewicht.

Klaar.

Dat 's raar! in myn zin is de zaak niet zwaar: maar licht.

Einde van het Tweede Bedryf

* 913 Die C dien; 917 na C naar; 918 ter deegen A ter dege; 920 moog' C mochte; 921 zyt A C bent

909 knecht: kerel

910 ordinaarisje: eethuis; hebt recht: hebt gelijk

915 uitsporigheden: gekheden

916 beleggen: overleggen; myn reden: woorden

920 aanslag: plan, onderneming

*

Derde bedrijf

Eerste tooneel

Lodewyk, Jan, Twee Lakkeijen

Jan.

Acht honderd guldens, heer, in één reis weg te geeven
 Aan eene Juffer die jy tweemaal van je leeven
 925 Aanschouwd hebt, ik beken je zyt vry kordiaal;⁹²⁵
 Maar ondertusschen wordt de beurs geen kleintje schraal.

Lod.

Met speelen kan men weêr aan and're schyven raaken.
 't Was nodig, en het hielp besonder in myn zaaken,
 Ik heb de Juffer weg.

Jan.

Ja zy licht jou, myn Heer.⁹²⁹

Lod.

930 Het is geklonken. 'k Zal haar trouwen, Jan.

Jan.

Ik zweer,
 Dat ik my niet verlaat op Juffers, die haar zinnen
 Zo schielyk buigen, om een' vreemdeling te minnen:
 Daar schuilt wat achter.

Lod.

Neen, ik hou hem voor geen man,
 Die eene Juffer niet terstont bepraaten kan;
 935 Men kan de weêrmin haast bespeuren aan haare oogen.

Jan.

Zie toe, myn heer, zie toe, een mensch wordt licht bedrogen.
 Die wedermin komt my te schielyk; naar ik merk
 Spruit zy uit kaalheid; is het maar geen hoerenwerk.

Lod.

Ha schelm! wat zegt gy daar?

Jan.

Ik bid wil u betoomen.
 940 Hebt gy na haar gedrag en staat al wel vernoomen?

Lod.

Jan, ik vertrouw my op haar stam, en ad'lyk huis.

* 939 *wil A wilt; 942 zelfs A C zelf; 943 zelfs A zelf*

925 kordiaal: mild, royaal

929 Ik heb de Juffer weg: ik heb haar gewonnen; licht: wellicht

Jan.

Haar stam kan goed zyn, en zy zelfs nochtans niet pluis.

Lod.

Gy lastert haar.

Jan.

o Neen, ik heb my zelfs gequeten.⁹⁴³
Daar komt de Waard, die zal haar zaaken mog'lyk weeten.

Tweede tooneel

Lodewyk, Jan, de Waard. Twee Lakkeijen

Lodewyk wylt op het huis van Konstance

945 Kent gy die Juffer, daar ik flus in praat meê was?

943 my zelfs gequeten: mij van mijn plicht gekweten

*

Waard.

Wel zou ik niet? o ja, zy is een wakk're tas;⁹⁴⁶

Ze leeft heel zuinig, en ik hoor zy het veel platen⁹⁴⁷

Geërft, verstaaje, die haar Oom het nagelaaten

Die in Oost-indjen is gesturven, dat je 't vat,⁹⁴⁹

950 Verstaa je wel heer Graaf? nou deuze groote schat,

Veurschreeven en veurzeid, moet deze Juffer erven,

Gelyk je weet, wanneer de moeder komt te sterven;

Want, as je weet, de zeun is stilletjes uit 't huis

Vertrokken, as je weet; ô my! 't was zulken kruis

955 Voor de oude vrouw, verstaaje, och zy kon niet bedaaren.

Lod.

Hou op, ik heb genoeg, wilt de and're helft maar spaaren

Tot morgen, dat je 't vat, heer hospes, gôe gezel,

Ik ben je dankbaar, als je weet verstaa je wel?

Waard.

Heer Graaf, verstaa je wel, 'k zal eeten klaar doen maaken;

960 Wat lust je t'avond?

Lod.

Gy kunt dat voor dees tyd staaken:

Wy zyn op zek're plaats genodigd, dat je 't vat.

Derde tooneel

Lodewyk, Jan, Twee Lakkeijen

Lod.

Wat zegt gy nu?

Jan.

Ik hoor zy heeft een' grooten schat;

De Juffer lykt je van het hoofd tot aan de voeten.

En pozito, ze was wat licht; tut, tut, wy moeten⁹⁶⁴

965 Zo naauw niet zien; want geld wordt tog by elk geacht.

Lod.

'k Verzoek dat gy uw' plicht voortaan wat meer betracht.

Spreek met eerbiedigheid van haar, of 'k wil u zweeren. . .⁹⁶⁷

Jan.

* 946 zij A dat; 947 het C heit; 948 het C heit; 949 oost-indjen; A oost-indien; 954 my A myn
955 Voor de oude A voor ouwe; 956 wilt C wil; 961 genodigd A genodigt C genoodigd D
genodigd

946 wakk're tas: flinke meid

947 het veel platen: heeft veel geld

949 dat je 't vat: moet je weten

964 pozito: gesteld

967 of 'k wil u zweeren: of ik zweer u

Hoe wordt je quaad myn heer? ik zoek je maar te leeren
Dat schyn geen waarheid is.

Lod.

Wel, leer dan ook van my,

*

970 Dat gy by Juffers van verstand geen zotterny
 Beginnen moet. Wat bracht gy flus al vreemde grillen
 En leugens op de baan; 'k had werk om u te stillen.
 Dat praatje van Paap Jan had schier ons werk verbrod.
 't Is myn geluk dat zy u aanziet voor een' zot.

Jan.

975 My dunkt het staat zo braaf by Juffers op te snyën
 Van groote zaaken, heer; het is de zjeu van 't vryën.⁹⁷⁶

Lod.

't Moet met verstand geschiën.

Jan.

Verstand ontbreekt my niet.

Lodewyk ziet Charlotte, welke uit het venster kykt.

'Zacht Jan, me dunkt dat daar myn lief uit 't venster ziet;
 'Laat ons nu veinzen dat wy met malkaêr krakkeelen.

Jan Lodewyk slaande.

980 Je liegt het! heb je 't hart myn eer aldus te steelen?

Lodewyk en Jan trekken de degens.

[Lodewijk]

'k Zeg dat het waar is. Ja.

Jan.

Graaf, haal het in je hals!⁹⁸¹

Lod.

Baron, beken het dan!

Jan.

Ik zeg nog eens, 't is valsch
 En jy zult sterven!

Lod.

Ha! Baron, ik zal my wreken!

Vierde tooneel

Klaar; Waard, Twee Lakkeijen, Jan, Lodewyk

Jan.

Ik zal niet rusten voor dat ik je heb doorsteeken.

Zij worden gescheiden

* 973 had A hadt; 983 zult A zelt 988 't Is om het C Het is om 't
 976 zjeu: aardigheid (tekst B geeft eig. 'zien')
 981 haal het in je hals: neem het weer terug, trek je woorden in

Waard.
985 Heer Graaf, verstaaf je wel, waar komt de questie deur?

Jan.
De questie, dat je 't vat, die komt maar door een leur⁹⁸⁶
Van duizend guldens, die 'k met wedden heb gewonnen.

Lod.
't Is om het geld niet: want dat zou men geeven konnen
Maar om het point van eer. Wat geef ik om dat geld.

986 leur: kleinigheid

*

Jan.

990 Ik zeg nog eens, kozyn, dat jy my aanstonds meldt
Wie dat het zegt.

Lod.

Baron, dat kunt gy zelfs wel denken.

Waard.

Ei, heer Baron en Graaf, wilt tog malkaar niet krenken,
Verstaa je, zeg wie is 't?

Jan.

Dat raakt je niet, Jan Gat.

Zo jy je 'er in steekt, kryg je vuistlook, vat je dat?⁹⁹⁴

995 Kozyn, ik vraag nog eens of jy den man wilt zeggen.
Daer leit myn degen.

Lod.

'k Zal de myne ook nederleggen.

Lodewyk fluistert Jan wat in

Jan.

Ik was in misverstand. Kozyn, ik heb den schuld:
'k Verzoek exkuus.

Lod.

'k Heb myn belofte nu vervuld.

Jan.

Ik zal 't betaalen.

Lod.

Hou het geld, 't kan my niet scheelen.

1000 Om duizend gulden, zulken bagatel, krakkeelen?

Tegen Klaar

't Is misverstand. . . maar hoe! zyt gy daar zoete kind!
Het moeit my dat gy ons te saam in questie vindt.

Klaar.

Ik wou alleen graag met zijn Exelentie spreken.

Lod.

Vertrek dan Hospes, en Lakkeijen.

Waard.

Selleweeken!

1005 Is duizend guldens by dat volk een bagatel!

* 991 *dat kunt gy C gy kunt het; 997 den schuld A de schuld; 1002 saam A zaam; 1006 heur
C haar*

994 vuistlook: slagen

Ik zal heur snyên van de beurs, verstaa je wel.¹⁰⁰⁶

Jan.

Heer Graaf ik zal u met het meisje alleenig laten.

Klaar.

Neen, heer Baron, jy moogt wel hooren wat wy praaften.

Vyfde tooneel

Lodewyk, Jan, Klaar

Lod.

Wel Klaartje, zeg my, is uw bootschap quaad, of goed?

Klaar.

1010 Daar is myn Juffrouw flus een raar geval ontmoet:¹⁰¹⁰
Derhalve heeft zy my in tyds by jou gezonden.

Lod.

Wat raar geval?

Klaar.

Dat wy Mevrouw haar moeder vonden

1006 snyên van de beurs: goed laten betalen

1010 ontmoet: overkomen

*

In zulken quaad heumeur, dat zy niets hooren wou,
 't Geen tot je voordeel is. Zy zal naar ik vertrouw,
 1015 Haar dochter ergens in een klooster op doen sluiten.

Lod.

Wat reden heeft Mevrouw om onze min te stuiten?

Klaar.

Zy heeft je vryery een tyd lang aangehoord,
 Waar door zy weet dat jy haar dochter hebt bekoord;
 Zy noemt haar dartel, wulps, ontbloot van goede zeden,
 1020 Een schandvlek van 't geslacht, die tegen alle reden
 Zich zelfs vertrouwen durft aan eenen vreemdeling;¹⁰²¹
 Maar boven al verfoeit zy haar, om dat ze een ring,
 Dien gy gekocht hebt, uit uw' handen dorst ontfangen.
 Hoe, zegt ze, gy moet zeer na 't huwelyk verlangen,
 1025 Dat gy een vreemden Graaf terstont in de armen valt,
 Die zekerlyk met u tot zyn vermaak wat malt.
 In 't kort, Mevrouw heeft haar verboôn u meer te spreken.

Jan.

Zou dan de juffrouw zich in 't klooster laten steeken?

Klaar.

Niet anders als door dwang.

Lod.

Zwyg stil, ik hoor te veel.
 1030 Dat voorwerp zo volmaakt! dat beeld zo schoon en eêl,
 Zo net gevormd van leên! zo lief! zo zoet! zo aartig!¹⁰³¹
 De min van koningen en groote vorsten waardig,
 Daar ik myn vryheid heb voor eeuwig aan verpand,
 Zal ik dat missen! ach! het gaat me aan myn verstand.

Klaar.

1035 Uw lief heeft my belast u dezen brief te geeven.

Lod.

Licht heeft zy 't laatst vaarwel in dit papier geschreeven!

Lodewyk leest.

*Myn Heer, hoe groot uw liefde weezen mag,
 Men dwingt my door het moederlyk ontzag,
 Om my van u, voor altoos, af te scheiden;
 1040 Neem dan niet vreemd dat ik my moet bereiden,¹⁰⁴⁰
 Om my van u, die 'k achting draag, te ontslaan.*

* 1013 *heumeur* C *humeur*; 1017 *een tyd lang* A *te zamen*; 1021 *zelfs* A *zelf*; 1023 *dien* A *die*;
 1024 *na* C *naar*; 1029 *als* D *dan*; 1031 *aartig* A *aardig*; 1035 *u dezen brief* A *om u deez*
brief

1021 zelfs: zelf

1031 aartig: aardig

1040 neem dan niet vreemd: vind het dan niet vreemd

*

Vaar wel, gy zult altoos in myn' gedachten staan.

Is 't moog'lyk? is my dan dat droevig lot beschooren!
Na 't my gelukt is, om die schoone te bekooren!¹⁰⁴⁴

Jan.

1045 Tut, tut, wat bruit het jou? je zyt een man van staat,
Ik wed jy nog in 't kort een Keuningin bepraat.¹⁰⁴⁶
Wat bruit jou die mevrouw met al haar vieze grillen?¹⁰⁴⁷
Nu zou ik ook, uit spyt, haar kind niet hebben willen.¹⁰⁴⁸
De vrouwlui meenen dat de mannen gekken zyn.

Lod.

1050 Ik bid u zwyg, Baron; gy kent de minnepyn,
Die kracht der liefde niet, die my nog zal doen sterven,
Indien ik langer moet myn ziels genoegen derven.

Klaar.

Het is vergeefs, myn heer, dat jy je lot beklaagt.
Ik kan wel merken dat myn juffrouw liefde draagt
1055 Tot u, en dat zy nooit die liefde zal vergeeten.

Jan.

Ja kool met krenten, meid, dat is een smaak'lyk eeten.¹⁰⁵⁶
Of zy hem al bemint, dat helpt hem wat, niet waar?
Of weet je raad? zo maak je raad ten eerste klaar.¹⁰⁵⁸

Lod.

1060 Ja meisje, weet ge iets tot myn voordeel te verzinnen,
't Zal u niet schadelyk zyn.

Klaar.

Daar komt my iets te binnen. . .
Maar juffrouw zal 't niet doen. . .

Lod.

Ei, Klaartje, spreek vry uit.

Klaar.

Myn heer zy zal 't niet doen.

Lod.

Ei zeg my! 'k bid, besluit. . .

Klaar.

Zy zal licht heel veel doen om uit den dwang te raaken;

* 1045 zyt A bent; 1048 nu A nou; 1053 beklaag A C D beklaagt; 1060 schadelyk A C
schaad'lyk 1066 ried A riet

1044 na: nadat
1046 in 't kort: binnenkort
1047 vieze: nukkig, dwaas
1048 spyt: nijdigheid
1056 kool met krenten: kletsboek
1058 maak je raad ten eerste klaar: vertel dat middel dan dadelijk

Maar neen, zy zou. . .

Lod.

Spreek op!

Klaar.

Heer graaf, je moest haar schaaken.

Jan.

1065 Ik moet een beest zyn, docht ik ook het zelfde niet.¹⁰⁶⁵
Het was warentig op myn tong, eer zy het ried;
Die meid was waardig dat zy wierd in goud beslaagen.

1065 moet: mag

*

Lod.

Die raad gevalt my, en ik zou den aanslag waagen,
 Indien ik wist dat zulks myn lief behaaglyk vondt.
 1070 Maar neen, zy weet nog niet hoe my de liefde wondt;
 Zy kent de kracht nog niet van haare aantreklykheden.

Jan.

Zy weet nog niet wat dat het is in d' echt te treden
 Met zulken grooten Graaf, den Graaf van Habislouw;
 Zy weet niet dat men haar Genade zeggen zou,¹⁰⁷⁴
 1075 Als jy haar man waart, en dat ze in een koets zou ryên
 Van klinkklaar goud, gevolgd van agt'ren, en ter zyên,
 Door dienaars, elk zo bont gelyk een Arlekyn;
 Bloed! wist ze dat, ik wed ze wel geschaakt wou zyn.

Klaar.

'De heer Baron is 't hoofd geen kleintje weer op schroeven.¹⁰⁷⁹

Jan.

1080 Het klaagen, dunkt me, zal nu langer niet behoeven;
 Smeed nu het yzer, wyl het heet is, maak besluit;
 Je moet 'er schaaken, of je dingen zyn verbruid.¹⁰⁸²

Lod.

'k Zal na myn kamer gaan, om voort een brief te schryven.¹⁰⁸³
 Kozyn gelief zo lang op deeze plaats te blyven
 1085 Met Klaartje; 'k koom zo ras als 't mooglyk is hier weêr.

Zesde tooneel

Jan, Klaar

Klaar.

Die Graaf, myn heer Baron, is al een wakker heer.

Jan.

o Ja, als hy niet slaapt dan is hy altyd wakker.
 Ik kenje zeggen dat ik nooit geen beter makker
 Gehad heb als myn neef. Hy is een dapp're vent;
 1090 Alwaar gevochten wordt is hy altyd omtrent.
 De slag van Eekeren is door hem half gewonnen,¹⁰⁹¹

* 1073 *grooten graaf C grooten heer; den A de; 1076 agt'ren A agteren; 1084 gelief C gelief;*
 1088 *ken C kan; 1089 als D dan; Hy is A En 't is; 1091 Éekeren A Éek'ren; door hem half*
A door hem wel half C half door hem

1074 zeggen: noemen

1079 geen kleintje weer op schroeven: niet weinig in de war (op losse schroeven)

1082 je dingen zyn verbruid: 't loopt mis

1083 voort: dadelijk

1091 Alle in deze regels genoemde veldslagen, belegeringen en inname van steden hebben plaats gehad in de Spaanse Successie-oorlog van 1701-1714. De Republiek vocht met Duitsland en Engeland tegen Frankrijk en Spanje.

*

Hadt hy 'er niet geweest, men had hem niet begonnen.
Hy is geweest voor Luik, voor Hoei, voor Keizerswaard.
De vyand vlucht terstont voor 't brieschen van zyn paerd.

- 1095 Hy deed den Schellenberg, terwyl hy stampte, drillen.¹⁰⁹⁵
Roermond, en Stevenswaard, daar wy van zwygen willen,
Was knapkoek voor hem. Maar de slag van Hogstet, bloed!¹⁰⁹⁷
Daar toonde hy, zo wel als ik, zyn helden moed:
Daar zag men duizenden door ons in 't water dringen.
- 1100 Te Ramillie deed hy nog wonderlyker dingen;
Hy had een ruiter daar by 't haar gevat, uit klucht;
En goojde hem, met 't paard, knaphandig in de lucht,
Zo hoog, dat hy van verre een vlieg geleek, en daalde
Niet eer voor dat men van den veldslag zegepraalde.

Klaar.

- 1105 Met uw verlof, myn heer, daar twyffel ik wat aan.

Jan.

- Wist jy wat dingen hy had by Turin gedaan,
Je zoudt niet twyffelen aan die van Oudenaarde,
Daar hy de minste luis niet in het leeven spaarde.
Te Meenen, Dendermonde, en Doornik, Ryssel, Aath,
- 1110 En honderd steeden, daar de tyd niet toe en laat
Om van te spreken, heeft hy wonderen bedreeven.

Klaar.

Ik heb niet veel verstand, heer, van 't soldaaten leeven.

Jan.

Dit alles won hy met den slag van Malplaket.

Klaar.

Hoe kan dat mooglyk zyn?

Jan.

- Ja, maar 't was in zyn bed;
- 1115 Hy hoorde my alleen die dingen maar verhaalen,
En raakte voort door die gevechten aan het maalen.
Hy heeft nog meer gedroomd, dat ik vertellen zal.

Klaar.

Ei heer Baron, verhaal wat anders: 't is te mal.

Jan.

- My is wat raars gebeurd by Berge in Henegouwen;
- 1120 Dit is wel waardig dat wy 't in gedachten houwen;
Daar wierdt ik door een myn gesmeeten naar omhoog,
Met zulken kracht, dat ik gelyk een vogel vloog,

* 1104 *men A wy*; 1106 *had by Turin C by Turin had*; 1111 *om van te A om van 't*; 1120 *Dit A Dat*

1095 drillen: trillen

1097 was knapkoek voor hem: dat was een kleinigheid voor hem; bloed: (interjectie): God nog aan toe!

- *
- En raakte boven wind, 'k wierd in een uur zes zeven,¹¹²³
 Met groote snelligheid, door deezen wind gedreven
- 1125 Rontom de waereld, die 't fatsoen heeft van een ey.¹¹²⁵
 Je kent wel denken, ik was schriklyk in de ly.¹¹²⁶
 Ik raakte aan 't vallen; 'k had het leeven ook verlooren;
 Maar 'k bleef juist hangen aan een postelyne toren¹¹²⁸
 In China met myn rok. Elk was daar op de been:
- 1130 Zy hadden my al lang zien vliegen, zo ik meen.
 In 't kort, de koster quam my helpen, en beleezen.¹¹³¹
 Hy docht dat 'k Joosje was, de heilig der Cineezen,¹¹³²
 Zo dat de koning zelfs my zeer veel eer beweese.
 Toen ik dat zag, speulde ik voor Joosje, zonder vrees,
- 1135 En eischte dat ze me een scheepslading met juweelen
 Bezorgen moesten, of de droes zou met 'er speelen;
 De gekken deden 't, en ik ging terstond te scheep
 Na Poolen. Zeg eens Klaar, was deze grap niet leep?

Klaar.

't Kan niet gebeuren; wie heeft ooit zo'n zaak vernomen?

Jan.

- 1140 Myn suikerzoete Klaar, een mensch kan koddig droomen.

Klaar.

Zo heb je 't maar gedroomd?

Jan.

Dat zeg ik immers meid.
 't Is alles maar gedroomd, dat ik jou heb gezeid.

Klaar.

Uw snaakze geest, myn heer, is wonderlyk, en aartig.

Jan.

- 1145 Veel dames achten my heur zoet gezelschap waardig;
 Maar 'k acht ze niet, om dat jou lieffelyk gelaat
 De mooiste van 't zalet in glans te boven gaat.

* 1129 *op de been* D *op den been*; 1132 *Cineezen* A *sieneezen* D *Chineezen*; 1133 *zelfs* A C *zelf*; 1138 *na C naar*; 1140 *koddig* A *aardig*; 1143 *aartig* A C *aardig*;
 1123 boven wind zijn = voor de wind zeilen
 1125 fatsoen: model
 1126 in de ly: in een ellendige toestand
 1128 postelyne: porceleinen
 1131 beleezen: eig. een to verformule over iemand lezen, bezweren
 1132 de heilig der Cineezen: Joosje, chin djoesie werd bij schrijvers uit de 17e en 18e eeuw voor een Chinese afgod gehouden. Het woord werd door matrozen verbasterd tot 'joosje' en gebruikt in de zin van 'duivel'. Het Ned. Wdb. VII, 435 ziet er het Javaanse 'dajos', ontleend aan 't Portugees 'Deos' in.

*

Je bent begut een meid die fiks zyt op je kooten,¹¹⁴⁷
 En niet ongoelikjes, maar glad van muil en pooten.¹¹⁴⁸

Klaar.

Dat lykt wel scheeren.

Jan.

Neen ik ben verliefd op jou.¹¹⁴⁹
 1150 Ik wou wel dat je my een zoentje geeven wou.

Hy zoent Klaar

Klaar.

Nou nou, het is zo wel, is dat een mensch ook drukken!
 Ei foei! schei uit, Baron! niet meer, hoe zel het lukken?¹¹⁵²
 Gaa liever na 't zalet, en zoen daar jous gelyk.

Jan.

Och och! me dunkt dat ik van liefde schier bezwyk.

Klaar.

1155 Ei, ei, 't is lang genoeg, je zyt een harde zoender,
 Je hebt een baard zo scharp gelyk een platte boender,
 Myn wang is al aan bloed.¹¹⁵⁷

Jan.

't Komt dat ik je bemin.
 Ik heb jou liever als de grootste Koningin.

Klaar.

Ik kan 't wel denken.

Jan.

Meid, ik wil het je wel zweeren.

Klaar.

1160 't Is lang genoeg myn heer; met myn de gek te scheeren
 Is gants onnodig.

Jan.

'k Zeg nog eens dat ik het meen.
 Ik heb jou al bemind toen jy my eerst verscheen.
 Zie daar, dit goudstuk meen ik jou op trouw te geeven;¹¹⁶³
 Wy zellen met malkaâr in Poolen heerlyk leeven.
 1165 Zie daar, daar is myn hand, ik meen het zeker, Klaar.

* 1147 zyt A bent; 1150 my een A me eens een; 1153 na C naar; 1155 zyt A bent; 1157 Myn A me; 1158 als D dan; 1161 is C 't is; 1169 nochtans A nogtans

1147 kooten: benen; begut: waarachtig; (bij God)

1148 glad: niet lelijk, maar gezond, flink

1149 scheeren: gekheid, spot

1152 hoe zel het lukken: wat zullen we nu hebben

1157 al: helemaal

1163 op trouw: als bewijs van mijn trouwbelofte

Klaar.

Je zegt het wel, myn heer; doch doet het maar. . .

Jan.

Neen, neem maar aan, ik zweer warentig je te trouwen.

Klaar.

Ja maar, ik vrees, Baron, je zelt je woord niet houwen.

Al ben ik maar een meid, 'k pas nochtans op myn eer.

1170 En ben ik slecht van staat, myn vader was een heer¹¹⁷⁰

Van aanzien, daar het door den tyd mede is verlopen.

1170 slecht: gering

*

Jan.

Ja, zulke menschen vindt men veel, myn hart, by hoopen;
Elk moet zig troosten, want het is een slechten tyd.
Al ben je 't geld, je bent den adel nog niet quyt.

Klaar.

1175 Myn adelyk geslacht wordt nog by elk geprezen.

Jan.

Je woont in Uitrecht, zou je niet van adel weezen?
Ik kon wel zien, myn hart, dat jy van adel waart.
Ha! zo myn stam zich met uwe eed'le stamme paart,
Wat zou jou wapen, by het myne, heerlyk pronken.

Klaar.

1180 Wel, heer Baron, je zoud me schier in min ontfonken.
Ik weet niet wat ik deed, indien gy ernstig spraakt.

Jan.

De min heeft my alreeds gezengd, gebrand, geblaakt,
Gebakken en gestoofd, ik ben bekwaam om te eeten.¹¹⁸³
Wat drommel wil je meer van myne liefde weeten?

Klaar.

1185 'Ik zal het waagen, want de gek is al verward.

Jan.

Nu Klaartje, zeg maar ja; ik meen't, met al myn hart.

Klaar.

Wel aan, myn heer Baron, ik laat my dan bepraaten.

Jan.

Myn lief, ik zweer dat ik je nimmer zal verlaaten.
Ziedaar, ontfang myn trouw.

Klaar.

Daar is ook iets van my.¹¹⁸⁹

Jan.

1190 Een kusje.

Klaar.

Zacht myn heer. 't Is hier op straat te onvry. . . .
Daar komt de Graaf weêrom.

Zevende tooneel

* 1173 zig A zich; slechten C slechte; 1176 zou je C zou jy; 1178 uwe A u; 1181 gy A jy; 1194 dit A dat

1183 bekwaam om te eeten: geschikt om gegeten te worden

1189 myn trouw: het in 1163 genoemde geldstuk

Lodewyk, Jan, Klaar

Lod.

Ik heb den brief geschreeven;
Wil dien myn Engelin terstont in handen geeven:
Opdat zy zie, hoe my myn ramp ter harte gaat.

Jan.

Mag ik niet zien, kozyn, wat in dit briefje staat?

Lod.

1195 Ja lees het vry, myn heer.

*

Jan leest*Myn hart! myn Uitverkooren!**Ik heb door uw gezicht myn vryheid reets verlooren.¹¹⁹⁶**Indien ik hoopen durf dat gy my weder mint,**Wees dan verzekerd dat ge een' minnaar in my vindt,**Die moed heeft om ten dienst van u 't al op te zetten¹¹⁹⁹*1200 *Wat hy bezit. Ja, geen gevaar zal my beletten**Om u te redden. Vrees den haat uws moeders niet:**Die slyt licht door den tyd. Vaar wel, 'k wacht met verdriet**Na 't oogenblik dat ik uw antwoord zal ontfangen.***Klaar.**Die brief is puik, ik zal hem juffrouw aanstonds langens,¹²⁰⁴

1205 En brengen je zo gaauw als 't moog'lyk is bescheid.

Achtste tooneel*Lodewyk, Jan***Jan.**Dat is een wakk're tas; wat dunkje van de meid?¹²⁰⁶Wie zou geen zieke bruid met zulken hart bespaaren?¹²⁰⁷

En ze is al redelyk verstandig na haar jaaren.

Ik ben 'er boven op, als ik haar trouw, myn heer.

1210 o Bloed! wat ben ik bly! 'k heb al wat ik begeer!

Lod.

Hoe zo?

Jan.

Wy hebben reets beloofd malkaâr te trouwen.

Lod.

Hoe wordt gy gek? 't Is maar een meid, het zal u rouwen.

Jan.

o Neen myn heer, zy is een vrouwmensch naar myn lyf,

My dient geen pimpelmees. Ik zegt maar na een wyf,¹²¹⁴

1215 Die naar myn zin was.

Lod.

Jan, gy hebt u wel gequeeten.

* 1196 uw A u; 1203 Na C Naar; 1213 zy A het vrouwmensch A vroumensch; 1214 my dient A het is; na C naar; 1215 Die A Dat

1196 door uw gezicht: door u te zien

1199 op te zetten: op het spel te zetten, te wagen

1204 langens: aanlangens, geven

1206 wakk're tas: flinke meid

1207 betekenis van de zin is: wie zou niet zo'n liefje nemen, als zijn bruid ziek is?

1214 pimpelmees: teer zwak juffertje, fijn poppetje

Hoe zal het gaan als zy in 't end eens kooft te weeten
Dat zy bedrogen is, en gy geen man van staat,
Gelyk gy voorgeeft, zyt.

Jan.

Myn heer, dan dag en raad.¹²¹⁸

1218 dan dag en raad: komt tijd komt raad

*
 Maar zeg my eens, hoe zal Charlotte staan te kyken,
 1220 Als jy geen Graaf bent? want dat moet in 't end ook blyken.
 Haar liefde zal misschien dan ook zo groot niet zyn;
 Zy mint je uit redenen van staat; naar allen schyn.¹²²²

Lod.

'k Zie op haar kapitaal. Daar kunnen wy van leeven.

Jan.

Ja als haar moeder haar dat kapitaal wil geeven.

Lod.

1225 De zwaarigheid voor my is klein, myn lieve Jan,
 Als ik Charlotte tot den vlugt beweegen kan,
 Mevrouw van Adelpoort zal lichtelyk bedaaren;
 Die haat, hoe groot zy schynt, zal slyten door de jaaren.

Jan.

Maar ondertusschen moet je zorgen hoe je 't stelt.

Lod.

1230 Charlotte neemt gewis juweelen m^ê, en geld.

Jan.

Maar apopô, verneem je nog niets van je vrinden?¹²³¹

Lod.

Vrouwmoeder is verhuist, ik kan haar nergens vinden.
 Ik heb geweest daar zy het laatste heeft gewoond.
 't Waar my een vreugd wierdt my haar woonplaats eens getoond.

Jan.

1235 Zy is misschien heel ryk. Ze ken licht plaaten geeven.¹²³⁵

Lod.

Indien zy ryk waar, zou 'k op deeze wyz' niet leeven;
 Ik had niet weggegaan.

Jan.

't Schort haar dan m^ê aan goed.
 Myn heer, me dunkt dat jy dan niet meer zoeken moet:
 Ons ov'rig kapitaal zou dan meer aanstoot ly^{ên},¹²³⁹
 1240 Acht honderd guldens zyn al happa deur je vryen.¹²⁴⁰
 Dat 's meerder als je part; het ov'rig resje hoord
 Aan my, gelyk je weet myn heer, door ons akkoord.

Lod.

* 1226 tot den A tot de; 1228 schijnt A schijn C is; zal A zel; 1233 tekst laaste; 1237 ik had A 'k had dan; 1241 ov'rig A overige
 1222 staat: stand; naar allen schyn: dat is duidelijk
 1231 vrinden: bloedverwanten
 1235 plaaten: schijven, geld
 1239 aanstoot lyen: schade lijden
 1240 happa: weg

Ik weet van geen akkoord.

Jan.

Wy zouden ummers deelen,
Al wat wy wonnen met het dobbelen en speelen?

Lod.

1245 Goed, hou maar rekening, zo kom je niet te kort.

Jan.

Maar als die rekening dan niet betaalt en wordt?

Lod.

Heb maar geen zorg. Ik zal uw diensten wel beloonen,

*

En u, zo lang ik leef, myn dankbaarheid betoonen;
't Geen gy te kort komt u betaalen, en nog meer. . .

Jan.

1250 't Is wel, maar wie zal daar uw borg voor zyn, myn heer?

Lod.

Myn ad'lyk woord.

Jan.

Daar zou de lommerd niet op schieten.¹²⁵¹

Lod.

Ei Jan, uw malle klap begint me te verdrieten.
Betrouw u op myn woord.

Jan.

't Is wel, ik ben te vreên,
Dewyl ik moet. Maar zacht, 'k zie Klaartje herwaarts treên.

Negende tooneel

Lodewyk, Jan, Klaar

Klaar.

1255 Heer Graaf zy heeft den brief al beevende geleezen.
Ik merkte dat zy 't u zou toestaan, aan haar weezen;¹²⁵⁶
Maar evenwel, zy is nog niet gerezolveert;¹²⁵⁷
't Koomt haar te schielyk voor, myn heer, maar zy begeert
Dat gy haar t'avond, voor 't balkon, zult komen spreken,
1260 Ten zeven uren.

Jan.

Bloed! dat is een heerlyk teken!

Lodewyk geeft geld aan Klaar.

Zeg aan myn lief dat ik zal komen op dien tyd,
En prezenteert myn dienst aan haar. Dat 's voor uw vlyt,
Dien gy hebt aangewend.

Klaar.

Myn heer, met geen gedachten. . .
Zo veel, wel heer!

Jan.

Je moet geschenken nooit verachten.

* 1262 *prezenteert A C prezenteer*; 1265 *'k durf hier C ik durf*; 1270 *derde Bedryf A darde Bedrijf*

1251 niet op schieten: niet op voorschieten, geen geld op geven

1256 weezen: uiterlijk

1257 gerezolveert: besloten

Klaar.
1265 Ik dankje zeer, heer Graaf! 'k durf hier niet langer staan.

Lod.
Vaar wel, ik zal zo lang in onze herberg gaan.

Jan.
Nou Klaar, je weet wel wat wy hebben afgesproken?

Klaar.
Ja, wees gerust, Baron; die praat dient afgebroken;
Want zo Mevrouw my zag dan was de zaak verbrust.¹²⁶⁹

Jan.
1270 Heel goed, wees dan te vreên, al wordt je niet gekust.

Einde van het derde Bedryf.

1269 verbrust: bedorven

*

Vierde bedryf

Eerste tooneel

Charlotte, Konstance, Klaar, Fop en Hans beide in lakeije kleeen

Klaar.

Je denkt wel, Juffrouw, op de klok van zeven uren?¹²⁷¹

Charl.

Ik ben zeer ongerust, en kan van angst pas duuren.¹²⁷²

Mevrouw, recht uit gezegt, ik durf het niet bestaan.

't Is ook te schand'lyk met een' minnaar door te gaan.

1275 Zo 't qualyk uitvalt, 't zal my al myn leeven spyten.

Klaar.

Tut, tut, geen mensch zal jou, hetgeen je doet, verwyten.

Charl.

Ik wagt nog wat, misschien dat Broeder hier haast koomt;

Men hoor wat hy ons raad: wy kunnen onbeschroomd

Aan hem verklaaren, hoe de zaaken zyn gelegen;

1280 Hy kan ons helpen door veel eereyker wegen.¹²⁸⁰

Konst.

Gy hebt al wat gelyk, dat heb ik niet bedacht;

De tyd van Broeders komst dient eerst nog afgewacht.

Indien hy geld heeft om de bruiloft uit te voeren,

Is alles wel. Ik wil uw hart niet meer ontroeren.

1285 'k Zou ook niet toestaan dat gy weg gingt, zo 'k niet wist

Dat 't my aan 't geld ontbrak; 'k bedacht alleen dees list,

Gelyk gy weet, uit nood.

Klaar.

Mevrouw 't kon wel gebeuren,

Dat jy jou dat besluit voor altoos zoudt betreuren;

De Graaf zal denken dat hy van je wordt begekt.

1290 En moog'lyk dat hy dan om dat affront vertrekt.

Konst.

Indien hy haar bemint zal hy zo licht niet scheiden,

Want anders blykt het dat hy ons zoekt te misleiden.

Daar word gescheld.

Wie of daar schelt?

* 1284 *uw A u*; 1286 *aan 't geld C aan geld*; 1292 *In C volgt Klaar: Misleiden? neen mevrouw, dat heeft in 't minst geen schyn.*

1271 op: aan

1272 pas duuren: het nauwelijks uithouden

1280 eereyker: gepaster, behoorlijker

Klaar.

Dat zal misschien de Snyër zyn,
1295 Of Lakenkooper om te maanen. 't Zyn gezellen

Die ik niet langer weet met praatjes uit te stellen.¹²⁹⁶

Konst.

Zeg dat wy uit zyn. Spel dat volk wat op de mouw.

Klaar.

Indien zy 't zyn, zal ik myn best wel doen, Mevrouw.

Charl.

Licht dat het Broeder is, die kan hier nu al weezen.

Konst.

1300 't Kan zyn; doch ik heb reên om 't tegendeel te vreezen.
'k Ben bang voor krediteurs, zo dra 'er wordt gescheld.

Tweede tooneel

Karel, Charlotte, Konstance, Klaar, Hans, een Lakkeij van Karel

Konst.

Het is uw Broeder ach! ik ben van vreugd ontsteld!
Zyt welkom, waarde Zoon!

Charl.

Zyt welkom, lieve Broeder.

Karel.

1305 Wat is 't me een vreugd, dat ik u zien mag! ach! Vrouw Moeder!
Wat heb ik u misdaan, misleid door myne jeugd!
Vergeef myn losheid!

Konst.

Ach! myn waarde Zoon! de vreugd
Verhindert my, ik kan van blydschap naauwlyks spreken!
Omhels my!

Karel omhelst Konstance

'k Heb misdaan!

Konst.

O neen, myn Zoon, ik reken
Dat gy door uw vertrek, den grond van ons geluk
1310 Gelegt hebt. Ach wat vreugd na zo veel ramp en druk!
Wie hadt gedacht dat ik u in myn oude dagen
Nog weder zien zoude! al myn tegenspoed en plaagen¹³¹²
En droefheid zal ik nu vergeten! Koom myn kind,
Omhels uw' Broeder, dien ge in 't leeven weder vindt.

Karel omhelst Charlotte

1315 Myn zuster!

1296 met praatjes uit te stellen: met een kluitje in het riet sturen, van zich afschuiven

1312 plaagen: ellende

Charl.
Broêr!

Klaar.
't Is hier byzonder druk met kussen,
En ik kryg niet een brui, van 't bystaan, ondertussen.¹³¹⁶

Karel.
Wel, Klaartje, leefje nog!

Klaar.
Ja, zo 'k niet beter weet.
Och dat je wist, myn Heer, hoe deerlyk dat ik kreet,

1316 niet een brui: niets; bystaan: er bij zijn

*

1320 Toen jy zo stilletjes en zonder eens te spreken
 Vertrokken waart, en dat ik van je taal noch teken
 Kon hooren waar je waart, je zoudt my ook wel eens.
 Je weet wel wat ik meen.

Karel.

Dat 's ligt wat ongemeens!

Klaar.

o Neen, niet ongemeens, je hebt het van je leeven¹³²³
 Wel meer gedaan.

Karel.

En wat?

Klaar.

Een welkomzoen gegeven.

Karel.

1325 Gy zyt nog de oude Klaar, een snaakje van een meid.
 Daar 's dan een zoen.

Klaar.

En jou ook één tot dankbaarheid.

Konst.

Klaar, wil die dartelheid een weinigje betoomen.
 Myn Zoon, waar is uw Liefste, of zyt ge alleen gekomen?

Karel.

1330 Ik wagt myn Lief haast, 'k ben te paerd vooruit gereên;
 Ze is op den wagen.

Konst.

Hoe, liet gy haar zo alleen?

Karel.

1335 Ik koom hier om te zien hoe 't staat met onze zaaken,
 Om, zo hier iets ontbrak, eerst op zyn stel te raaken,¹³³²
 Myn liefste weet niet hoe het by ons is gesteld.
 Hebt gy myn laatsten brief, en 't pakje met dat geld
 Ontfangen?

Konst.

Ja myn Zoon. 'k Geloof dat uwe leden
 Vermoeijd zyn van de reis; gy hebt licht hard gereden?

Karel.

O ja, ik ben vermoeid.

Konst.

* 1330 *den A de*; 1334 *laatsten A laatste*; 1340 *Treed A Tree*; 1343 *zyt A bent*
 1323 niet: niets
 1332 op zyn stel: in orde

Laar ons dan binnen gaan.
'k Zal u een voorval, 't geen ons voorkomt, doen verstaan,
Van zek'ren Graaf, die met Charlotte zoekt te trouwen.

Karel.

1340 Een Graaf, Mevrouw!

Konst.

Treed voort, 'k zal u de zaak ontvouwen.

Derde tooneel

Klaar, Hans

Klaar.

Wel Hansje staa je daar, en spreekje niet een woord?

Hans.

Dat raakt je niet.

Klaar.

Myn bloed! hoe ben je zo verstoord?¹³⁴²

Hans.

Wat bruit dat jou?¹³⁴³

Klaar.

Je zyt nochtans myn uitgelezen,

1342 myn bloed: arme kerel

1343 wat bruit dat jou: wat gaat jou dat aan

*

Die haast myn bruidegom, myn man, en voogd zelt weezen.¹³⁴⁴

Hans.

1345 Dat zel je liegen.¹³⁴⁵

Klaar.

Hoe? waarom myn lieve Hans?

Hans.

Dat weet je wel.

Klaar.

Myn hart, zeg, is 'er dan geen kans,
Om jou met traanen te vermurwen, noch met smeeken?
Myn lieve maatje, ik bid, wil tog een woordje spreken;
Je weet het immers dat ik je altyd heb bemind?
1350 Het spyt me dat ik je in zo'n quaad heumeurtje vind.

Hans.

Dat raakt me niet.

Klaar.

't Is wel, wil jy geen reden hooren?
Dan is het huuwlyk of; dat zeg ik van te voeren.

Hans.

't Kan my niet scheelen.

Klaar.

Goed: dan trouw ik met een aâr,
Tot spyt van jou: je moet me niet veul bruiën, vaâr.¹³⁵⁴
1355 Dat is een hangbroek! dat 's een puikje der portretten¹³⁵⁵
Uit de almenak! ja wel, men hoord je beeld te zetten,
Van klinklaar goud gemaakt, vlak op de vulliskar.

Hans.

Dat zou heel mooi zyn.

Klaar.

Ja, dat zou heel mooi zyn, nar.

Hans.

Maar vryt jou die Baron, zeg Klaar? 'k begin te vreezen.

Klaar.

1360 Dat raakt je niet.

Hans.

Hoor Klaar, je bent myn uitgeleezen.

* 1350 *heumeurtje* C D *humeurtje*; 1362 *pynxterblom* C *pynxterbloem*

1344 voogd: meester

1345 dat zel je liegen: dat lieg je

1354 bruiën: lastig vallen

1355 hangbroek: scheldwoord, syn. van 'drasbroek': vuile, slordige vent

Ik meen 't zo quaad niet, zeg, wat zeit myn heer Baron?

Klaar.

Wat raakt dat jou?

Hans.

Ey hoor! myn pynxterblom, myn zon,¹³⁶²
Wy zellen met malkaâr, gelyk gezeid, is, trouwen.

Klaar.

Dat zel je liegen.

Hans.

Och! hoe ken je jou zo houwen,
1365 Myn schepseltje! je weet dat ik je zo bemin,
En gist'ren had je ook in jou Hansje groote zin.
Het is voor jou dat ik zo zuinig weet te spaaren.

Klaar.

Dat 's goed voor jou.

Hans.

Och Klaar, wil toch je zelfs bewaaren,
Want die Baronnen zyn zo vol van guitery,

1362 pynxterblom: uitverkorene

1370 Je weet het niet myn kind.

Klaar.

Hans, zorg jy niet voor my:
Je hebt de paspoort, en de bons, 'k wil jou niet kennen.

Hans.

Zie daar, de mortepaaij moet jou en my dan schennen,¹³⁷²
Heb jy het hart, dat jy, karonje, me verlaat;¹³⁷³
Ik zal dien gekken vent waarneemen op de straat,¹³⁷⁴
1375 En kloppen hem zo plat als stokvis met myn handen.
De kuiten zel ik hem afbyten met myn tanden,
En voort de rest zo kort als potjebeuling slaan.¹³⁷⁷

Klaar.

Ja maar, myn lieve vaar, hy is al mede een haan,¹³⁷⁸
Hy zou dan, op jou kop, zodanig vliegen vangen¹³⁷⁹
1380 Dat jij zoudt wenschen, dat je al zalig waart gehangen,¹³⁸⁰
Gelyk je wel verdient voor jou bedriegery.
Hoor Monsieur Pourlaron!

Hans haalt de trouwbelofte uit zyn zak

Je bent een vuile pry,¹³⁸²
Een lichtekooy. Ik zweer je zelt het je betreuren.
Zie daar's je trouwbelofte; ik zal ze aan stukken scheuren.
1385 Ik ken je nou niet meer; ik wil je niet meer zien.

Klaar haalt ze ook uit

Zie Hans, dat gaat je veur; het moet gelyk geschiên.

Hans.

Maar wacht een beetje, Klaar, is 't ernst? of is het scheeren?

Klaar.

Dat is my evenveel, zo als je zelt begeeren.

Hans.

Ik doe 't maar om te zien of jy me nog bemint.

Klaar.

1390 Ik meen het ook niet, Hans; ik was alleen gezind¹³⁹⁰
Om je eens te toetsen, en hetgeen hier is bedreeven,
Dat moeten wy malkaêr van harte weêr vergeeven.

* 1371 *de paspoort C je paspoort*; 1377 *voort C voor*; 1379 *jou C je*; 1392 *harte C harten*
1372 mortepaay: duivel; moet: moge
1373 karonje: kreng
1374 waarnemen: bespieden, nagaan, of te pakken nemen
1377 zo kort als potjebeuling slaan: tot pap slaan
1378 haan: vechtersbaas
1379 vliegen vangen: ranselen, slaan
1380 al zalig: goed en wel
1382 vuile pry: vuil kreng
1390 gezind: van plan

*

Hans.

Daar slaa geluk toe, drie pond vygen op de koop.¹³⁹³

Klaar.

Vier vaten wyn daar by; drie ankers met een stoop.¹³⁹⁴

1395 Maar zacht, daar is Mevrouw.

Vierde tooneel

Karel, Konstance, Charlotte, Klaar; Hans, Fop, Lakkei van Karel

Karel.

Gy zegt my wond're trekken,
En listen, maar de tyd zal alles wel ontdekken.
Die brief is my verdacht, dewyl ik niemant kan
In Brussel, die zoo hiet gelyk als deze man.
Kristoffel Ossekop, bankier der heeren Deenen!

1400 't Is een verdichte naam.

Charl.

Zou dan myn broeder meenen,
Dat zulk een' graaf bequaam zou weezen tot bedrog?¹⁴⁰¹

Karel.

Hetgeen men nu niet weet leert ons de tyd licht nog.
'k Heb meer messieurs gekend, die om fortuin te maaken,
Opsneden van hun staat, en wonderlyke zaaken
Verzonnen, om een duif te lokken in het net.
Daar is te Brussel korts een karel vastgezet,¹⁴⁰⁶
Die zich een graaf noemde, en ook niet ontzag te vryën
By Jufferen van rang; hy had die schelmeryen
Al lang gepleegd, eer hy bekend wierdt voor een guit;
Derhalve, zuster, dient uw vryery gestuit,
Tot dat men na zyn' staat ter dege heeft vernomen.
'k Zal hem verzoeken of hy hier belieft te komen,
Zo dra myn lief hier is, wyl ik nieuwsgierig ben,
En niet gerust zal zyn voor ik dien graave ken.

1405

1410

Charl.

1415 Zyn deugden kan men aan zyn ommegang bespeuren.

Karel.

o Zuster, 'k waarschouw u, men ziet het meer gebeuren;
't Kan een bedrieger zijn; al zyt gy kloek van geest.

* 1401 *zulk een' A zulken*; 1403 *messieurs A messeurs*; 1410 *Derhalve C Derhalven*; *uw A u*; 1414 *graave C graef wel*; 1415 *Zyn deugden kan men C Men kan zyn deugden*

1393 drie pond vygen op de koop: moge dat besluit ons geluk aanbrengen; als scherts wordt er dan aan toegevoegd: drie pond vijgen op de koop toe.

1394 stoop: 2 1/2 liter

1401 bequaam: in staat

1406 korts: onlangs, kort geleden

*

Daar zyn wel wyzer door den schyn bedot geweest.

Klaar.

- Dat hy een graaf is, Heer, daar wil ik wel op zweeren,
 1420 Want hy voert staat, en 't gaat niet aan zyn kouwe kleëren,
 Al douwt hy me een pistool uit vriendschap in myn hand;¹⁴²¹
 Daar is geen nobelder noch beter heer in 't land.

Karel.

- Dat is een schoon bewys! zulks kan genoeg geschieden,
 Al is hy juist geen graaf; men kan verachte lieden
 1425 Niet onderscheiden van de grootste, indien het geld
 Hun veinzery bedekt. 'k Zie veel hetgeen ons meld
 Dat wy bedrogen zyn; de tyd zal 't best ontdekken.

Charl.

Maar Frere, uw onderzoek mocht hem tot gramschap wekken.

Karel.

- Ik merk hy heeft u reets al binnen door de min.
 1430 'k Zoek maar te peilen hoe hy 't met u heeft in 't zin.
 'k Zal hem beleefd, gelyk een edelman, ontmoeten,
 En in zyn logement, flus in passant, begroeten.¹⁴³²
 Maar laat ons met malkaêr nu heen gaan na de poort,
 Den wagen wachten.

Konst.

- Goed. Hoor Klaartje! hang eens voort
 1435 Teewater op, wy gaan myn dochter t'zamen haalen.
 Maak alles op zyn stel, 't za wakker, niet te draalen!¹⁴³⁶
 Wy komen, denk ik, in een klein half uur weêr hier.
 Indien de graaf hier komt, zo geef hem dit papier
 Van Stoffel Ossekop, 't geen hy hier heeft verlooren.

Karel.

- 1440 Als gy hem spreekt, zo laat hem vry de tyding hooren,
 Dat ik gekomen ben.

Klaar.

Dat zal ik doen myn Heer.

Konst.

Nu, als gezegt is, Klaar, wy komen daatlyk weêr.
 En ik belast u, dat het water dan moet kookken.

Klaar.

- 't Is wel, 'k zal met 'er haast wat hoepelstokken stookken:¹⁴⁴⁴
 1445 Wy hebben juist geen hout tot nog toe, in ons huis.¹⁴⁴⁵

- * 1421 douwt C duuwt; 1433 na C naar; 1434 Den A De
 1421 pistool: gouden munt
 1432 in passant: in het voorbijgaan
 1436 op zyn stel: in orde
 1444 hoepelstokken: latten, gebruikt voor vaten en tonnen
 1445 tot nog toe: op dit ogenblik

Vyfde tooneel

Charlotte, Klaar, Hans

Charl.

Maar Hans, ik hoorde flus hier zulken groot gedruis;
Wat was dat?

Hans.

Niemendal.

Charl.

Ik hoorde u nogtans kyven.
't Geen hier geschied moest tog vooral verhoolen blyven.

Klaar.

't Was onder ons, juffrouw, het raakt jou zaken niet.
1450 Hans keef op my; maar 't is door jaloezy geschiet.
Ik heb het hem, uit grond myns harten, al vergeeven.
Hy docht dat die Baron. . .

Charl. tegen Hans.

Heb je daarom gekeeven?

Daar wordt gescheld en Klaar doet op

Wat heb jy groot verstand! zou zulken edelman
Zyn zinnen stellen op een meid? my dunkt dat kan
1455 Niet weezen.

Hans.

Hy is gek.

Charl.

De Graaf zou 't niet gehengen.¹⁴⁵⁵

Hans.

Juffrouw, hy zou de meid misschien in schande brengen.
Ik heb vooral geen zin in horens, dat je 't vat. . .¹⁴⁵⁷
'k Praat van den drommel, en daar komt hy zelf op 't mat.¹⁴⁵⁸

Charl.

Gy moet dien Edelman behoorlyk respekteeren,
1460 Gelyk 't den staat vereischt van zulke groote Heeren.

Zesde tooneel

- * 1447 *nogtans A nochtans*; 1464 *na C naar*
1455 gehengen: toestaan
1457 in horens: in de rol van bedrogen minnaar
1458 komt op 't mat: komt voor de dag

Jan, Klaar, Charlotte, Hans

Jan.

Vind ik je t'huis, dat's goed, myn suikerzoete Klaar.

Klaar.

Ja Heer Baron, 'k ben tot je dienst, gebied my maar.

Jan.

Juffrouw, myn neef heeft lang hier voor de deur staan wachten,

En tuuren na 't balkon; maar tegen zyn gedachten¹⁴⁶⁴

1465 Quam een aanzienlyk heer hier uit het huis; Mevrouw

Verzelde hem; hy wist niet wat hy denken zou.

Te meer, omdat hy ook een stoet zag van lakkeijen;

En daarom kom ik hier. De kaerel zou schier schreiën

1464 tegen zyn gedachten: terwijl hij daar niet aan dacht

*

Van droefheid, om dat hy niet weet wat dit beduid.

1470 Hy denkt al dat je bent veranderd van besluit,
En dat dit mooglyk zal een medeminaar weezen.

Klaar.

o Neen, de graaf heeft daar in 't minst niet voor te vreezen,
't Is Juffrouws Broeder, die flus t'huis gekomen is.¹⁴⁷³

Jan.

Dan zal de zaak nou niet gelukken, naar ik gis.

Charl.

1475 De graaf kan hier . . . daar is hy zelf, de deur was open.

Zevende tooneel

Lodewyk, Jan, Charlotte, Klaar, Hans

Lod.

Mejuffer, ach! heb ik te vreezen of te hoopen?
Ik wacht het vonnis van myn leeven, of myn dood,
Uit uwen lieven mond. Ach was uw' gunst zo groot,
Dat gy myn wedermin. . . maar neen 'k moet altoos zuchten,
1480 Een nieuwe minnaar zal. . .

Charl.

Myn Heer, de minnaars duchten
Altyd het zwaarste. Laat ons in 't zalet wat gaan.
Ik zal u zeggen hoe wy met de zaaken staan.
De Heer Baron gelief ons beide te verzellen.

Daar wordt gescheld, Klaar doet op

Hans

Wie of daar is? o bloed! Wat dunk je van zulk schellen?
1485 Die brengt voorzeker geld, maar basta; dat 's abus.

Achtste tooneel

Hans, Klaar, Hendrik, Joris

Hendr.

Goën avond Klaar, is nu Mevrouw en juffrouw t'huis?

Klaar.

Mevrouw is uitgegaan, het komt nou niet gelegen.
Geef my je rekening, wy zellen ze ter degen
Bezien, en nazien.

* 1470 bent C zigt; 1480 nieuwe A nieuwen; 1488 wy A we; 1490 oude A ouwe
1473 flus: zo juist

Hendr.

Hoe? Mevrouw heeft die al lang
1490 Gezien, en nagezien; dat is weêr de oude zang.

Klaar.

Hoe raas je zo? Mevrouw zal je immers wel betaalen?

*

Joris.

Hoe? heb je niet gezeid dat ik nu geld zou haalen?

Klaar.

Dat 's goed; maar kom dan als zy t'huis is, dat is raar.¹⁴⁹³

Hendr.

Ze scheert met ons de gek, het is al over 't jaar

1495 Dat ik geloopt heb; ik zal heur affronteeren:¹⁴⁹⁵

Ze draagen aan haar gat begut de zelfde kleêren,¹⁴⁹⁶

Het zelfde stof, dat ik 'er heb verkoft, ik zal

Heur roepen.

Klaar.

Meen je 't ook? ei, Hendrik, ben je mal?

't Is maar een bagatel.

Hendr.

Het is twee honderd gulden.

1500 Is dat een bagatel?

Klaar.

Ja waaren al je schulden. . . .

'k Wil zeggen schuldenaars, zo goed als myn Mevrouw,

Dan was je wel bewaart.

Hendr.

Hoor, weet je wat? met jou

Wil ik niet praaten; 'k wil Mevrouw nu zelver spreken.

Je hebt ons lang genoeg bedrogen met je streeken.

1505 Nu is Mevrouw niet t'huis; dan leid ze nog te bed;

Dan zit ze aan tafel; en dan heeft ze weêr belet.

't Is altyd dit of dat.

Klaar.

Ze zel je 't geld wel geeven.

Kom morgen ochtend weêr.

Joris.

Ja, dan was 't weêr om 't even.

Al wisje wasjes! komt Mevrouw niet haast weêrom?

Klaar.

1510 Is dan het geen dat jy moet hebben zulken som,

Myn heer de Snyër? dat kan zeker niet veel weezen.

Joris.

Niet veel? hoor toe, ik zal myn rekening eens leezen.¹⁵¹²

*

1492 nu A myn

1493 dat is raar: het is vreemd (dat je altijd komt als mevrouw niet thuis is)

1495 affronteeren: hard de waarheid zeggen

1496 begut: verbasterd uit: bij God

1512 leezen: oplezen

Joris leest

Mevrouw, Mevrouw van Adelpoort

Debet aan Joris Luberts Koort.

1515 *Ik heb aan Juffrouws rok genaaid: Drie gulden.*

Item: 't oud rygelyf verfraaid: Een guld. tien st.

Item: een nieuw korsjet gemaakt: Twee gulden.

Klaar.

‘Item: daar heb je toen geen kleintje van getaakt.’¹⁵¹⁸

Joris leest

*Item: aan rechtdraat, en aan zei: twee gulden twee st.*¹⁵¹⁹

1518 geen kleintje van getaakt: niet weinig van gestolen

1519 rechtdraat: stijf linnen

- *
1520 *Item: een nieuwe leverei: vyf gulden één stuiver.*¹⁵²⁰
Item: aan gaeren en aan lint: een gl. twe st. acht pen.

Klaar.

‘Item: jou lappedief je maakt my schier ontzind.

Joris leest

Item: nog ééns een zy korchet: Twee gulden.

Item: balynen ingezet: zes stuivers acht penn.

- 1525 *Item: een tabbertje voor Klaar: drie gl. drie st. vier pen.*¹⁵²⁵

Klaar.

Item: doen haalde je myn lappen deur de schaar.¹⁵²⁶

Joris leest

Item: aan voering en aan baaij: zes gulden twee pen.

*Item: aan monstering heel fraaij: sestien stuivers.*¹⁵²⁸

Item: een nachtjak voor Mevrouw: een gulde sestien st.

- 1530 *Item: aan loot in elke mouw: vyf stuiv. tien penn.*¹⁵³⁰

Item: nog aan Mevrouw’s japon: twee gulden.

Klaar.

Item: hou op!

Joris.

Dat is zoo klaar gelyk de zon.

'k Moet hebben: Somma dartig gulden en een stuiver.

Klaar.

o Ja, ik weet het wel, jou rekening is zuiver.

- 1535 Kom morgen ochtend weêr, jou geld is al gereed.

Hendr.

Ik heb den brui daar van; ik zegje dat ik weet,

Dat jou Mevrouw hier is. Ze laat zich maar verzaaken.¹⁵³⁷

Klaar.

‘Hoe drommel zal ik het met de quaâ geesten maaken?

Hendr.

Is zy in huis niet, ik zal blyven tot zy kooft.

Klaar.

- 1540 Ei raas zo niet, sus, sus! ‘wat is myn hart beschroomd!
Hoor, juffrouw is wel t’huis; maar 't komt nu niet geleegeen.
Daar is een zeker heer. Zy heeft belet gekreegen. . .
Maar zacht daar is zy zelf.

* 1523 zy A *zei*; *korchet* C *korsjet*

1520 leverei: livrei

1525 tabbertje: een glad neerhangend kleedje (als morgenjapon)

1526 deur de schaar halen: gewone uitdr. op kleermakers toegepast, met de betekenis van stelen

1528 monstering: garnering

1530 loot in elke mouw: lood om de mouw omlaag te doen hangen

1537 ze laat zich maar verzaaken: zij laat maar zeggen dat ze niet 't huis is

*

Negende tooneel

Charlotte, Lodewyk, Jan, Klaar, Hans, Hendrik, Joris

Charl.

'Is 't mooglyk! wat is dit?

Hendr.

Juffrouw ik kom nu om. . .

Charl.

'k Verzoek u dat gy zit.

1545 Geef stoelen Klaartje. 'k Zal de heeren aanstonds spreken.

Joris.

Juffrouw dat hoeft niet, 'k kom. . . de tyd is reets verstreeken.

Klaar tegen Joris.

Zit neer, je hoed op, want je luizen worden kout.

Hendr.

Mejuffrouw 'k kom. . .

Charl.

Myn heer is onderdaags getrouwd?¹⁵⁴⁸

Hendr.

o Ja, met uw verlof. . .

Charl.

De Juffer is zeer aartig.

1550 Myn heer is ook de min van zulk een' vrouw wel waardig.

Hendr.

Dat 's waar, ik ben vernoegd, maar. . .

Charl.

'k Heb haar stem gehoord,

Zy zingt zeer fraaij muziek; voorwaar haar stem bekoort

Een ieder.

Hendr.

Ja zy kan my met haar stem vermaaken.

Maar als 't juffrouw beliet te spreken van myn zaaken. . . .

Charl.

1555 Zy is bequaam tot uw negotie.

Hendr.

* 1544 *juffrouw A juffrou*; 1549 *aartig A aardig*; 1550 *zulk een' A zulken*
1548 onderdaags: dezer dagen

't Kan wel gaan.
Maar apropô Juffrouw. . .

Charl.

Zy heeft al lang gestaan
In stoffe winkels. By Ragoë altoos twee jaaren.¹⁵⁵⁷

Hendr.

o Ja, maar ik verzoek. . .

Charl.

Gy kond niet beter paaren,
Als met een Juffer die zoo veel bequaamheid heeft.
1560 Gy zult welvaaren: ze is aanminnig, en beleefd.
'k Denk morgen by uw vrouw een modens stof te koopen.

Hendr.

Ja, maar Juffrouw. . .

Charl.

Ik mag niet op een ander loopen.¹⁵⁶²
Gy doet my wel. Schryf dan meteen uw reek'ning uit.¹⁵⁶³
Gy wacht zo lang daar me, 'k weet niet wat dit beduid.

Hendr.

1565 Ik heb myn rekening al lang aan Klaar gegeven.

1557 altoos: tenminste
1562 op: naar
1563 doet: behandelt, bedient

*

Joris.

Ik heb myn rekening ook netjes uitgeschreeven.

Charl.

o Pry, waarom geeft gy my daar geen kennis van?

Klaar.

Juffrouw ik heb 't versloft, en zo als ik den man
Hier zie, begin ik om de rekening te denken.

Charl.

1570 Door zulke slofheid zoudt gy myn krediet haast krenken.¹⁵⁷⁰
Wat denken deze liên? indien dit weêr geschied,
Zal ik u leeren. . .

Klaar.

Och! Juffrouw, ik wist het niet.

Hendr.

Daar is myn rekening.

Joris.

Daar myne.

Charl.

Ik zal bezorgen¹⁵⁷³
Dat gy, Messieurs, uw geld ontfangen zult, op morgen.

Hendr.

1575 Uw dienaar juffrouw.

Joris.

En ik blyf je serviteur.

Charl.

'Ras Klaartje, lei me dat kanailje na de deur.

Tiende tooneel

Lodewyk, Jan, Charlotte, Hans, Klaar

Lod.

Myn lief, het moeit my dat ik nu zo ras moet scheiden.

Charl.

o Ja, heer graaf, gy dient niet langer te verbeiden.
Gy weet de reden; want 't zou stryden met myne eer,

* 1571 *lien A lui*; 1573 *rekening. Daar myne. C rek'ning. Daar de myne*; 1576 *na C naer*; A
na deur; 1578 *dient niet langer te C moet niet langer hier*

1570 krenken: benadelen

1573 bezorgen: zorgdragen

1580 Dewyl mevrouw 't verbied. Wy zien malkander weêr
Deez' avond: Broeder zal u zekerlyk bezoeken.

Lod.

Helaas! moet ik dan. . .

Charl.

Ei, ik bid wil u verkloeken.

Lod.

Wel aan, ik wacht hem dan in myne herberg flus.¹⁵⁸³

Charl.

Vaar wel myn heer.

Lod.

Vaar wel, myn schoone, met dees kus.

Jan.

1585 Ik volg je zo, myn heer. 'k Moet nog een weinig praaten
Met Klaartje.

Charl.

Ik zal myn heer dan wat alleenig laten.
Klaar 'k gaa wat leggen op de rustbank; ik heb pyn
In 't hoofd; maar roep me als hier de vrinden weder zyn,

Klaar.

't Is wel juffrouw, ik zal.

1583 flus: aanstonds

*

Elfde tooneel*Klaar, Jan***Klaar.**

Wilt gy niet meê vertrekken
1590 Myn Heer?

Jan.

Neen, 'k zel jou tot gezelschap wat verstrekken.
Maar liefje, zeg my, is jou Heer een kapitein?

Klaar.

Ja tot uw' dienst, myn hart, Baron van Schraalenstein.

Jan.

Zo hy in Duitsland diend zou ik hem mooglyk kennen.
Hoewel men door den tyd malkander kan ontwennen.

Klaar.

1595 Hy komt uit Brabant.

Jan.

Neen dan is 't dezelfde niet.
Ik ken een kapitein in Duitsland die zo hiet.
'Het is myn hopman niet, nou heb ik niet te vreezen.
Ik heb een vaers op jou gerymd, meid, kan je leezen?

Klaar.

Heel wel, waar is het van?

Jan

Het handelt van de min.

Klaar.

1600 Zo ben je mê poejeet?

Jan.

Wel ja, steekt daar wat in?
Ik heb een heer gediend in Holland, die 't me leerde.

Klaar.

Een heer gediend?

Jan.

Wel neen, 'k wil zeggen, ik verkeerde
Met zeker heer. 'De droes! 'k had my daar schier verpraat!
Dat is 'er een die net de poëzy verstaat.

*

1590 tot jou C jou tot; 1593 zou C zal; 1600 poejeet C pojeet; 1605 minstens C minste; 1608 en moet aan kant A 't moet aan een kant; 1609, 1610 zel C zal; 1612 na de dood C naar zyn dood; 1615 grooten A groote

- 1605 Hy rymeld op één dag ten minste zeven vellen;
Hy hoest zyn kluchten, en hy zweet gestadig spellen.
Hy weet het onderscheid van *de* en *den* heel net.
PH. is maar een beest, en moet aan kant gezet.¹⁶⁰⁸
Ae, die, zweert hy, zel nog van zyn handen sterven,
1610 En 't woord *quansuis* zel hy in ballingschap doen zwerven.
CK, die 't a.b.c. veel jaaren heeft gebruid,
Krygt van hem na de dood nog steeken in de huid,
En al de prullevaars, die qualyk conjugereen,¹⁶¹³
Zal hy met knuppeldicht geen kleintje deklinceeren.¹⁶¹⁴

Klaar.

- 1615 Dan is het a.b.c. tans in een grooten nood?

- 1608 de bet. van de zin is: ph is flauwe kul, en moet afgeschaft worden
1613 prullevaars; prulschrijvers; conjugereen: vervoegen (van een werkwoord)
1614 knuppeldicht: hekeldicht; deklinceeren: naar beneden halen

*

Jan.

't Leit al op sterven; ja, het is al ruim half dood.
 Maar meid, je moest de kunst ten vollen meester weezen,
 Eer jy dit vaersje, naar den aard, zoudt kunnen leezen;
 Madame, 'k zal 't, met jou permissie, zelfs eens doen;
 1620 Het is een rypje dat jou raakt, na 'k zou vermoên.

Jan leest

*Wat is de liefde groot,
 Al in de wereld plane!*¹⁶²²
*Myn harteken minjoot,*¹⁶²³
*Je moet me helpen zane!*¹⁶²⁴
 1625 *Of 'k sterf de bitt're dood.
 O droefheid groot!
 Let eens op myn aanschyn,
 O maagdeken verheven!
 Dan zult gy haast certyn*¹⁶²⁹
 1630 *Bemerken daar bezeven,*¹⁶³⁰
*Dat door de min ik quyn,
 Tot myn ruwyn.*¹⁶³²
*Oorlof myn lieveken, ziet,
 Help my nu uit dangieren!*¹⁶³⁴
 1635 *Ik bendere geen bandiet,
 Maar vol kompleete manieren.*¹⁶³⁶
*Ei help my uit verdriet,
 Al zonder verschiet!*¹⁶³⁸

Jan.

Dat is eerst kunst, niet waar?

Klaar.

Hoe kan je 't zo bedenken?

* 1617 *vollen C volle*; 1629 *certyn A sertyn*; 1634 *nu A nou*
 1622 *plane*: groot, wijd. Dit en vele andere woorden van dit minnedicht zijn ontleend aan de rederijkerstaal in de 16de eeuw.
 1623 *minjoot*: lief
 1624 *zane*: spoedig
 1629 *certyn*: zeker
 1630 *bezeven*: duidelijk
 1632 *ruwyn*: ruïne, ondergang
 1634 *dangieren*: ellendige toestand
 1636 *kompleete*: volmaakte
 1638 *verschiet*: uitstel

*

1640 Zo zulke vaerzen jou de harsenen niet krenken
 In 't maaken, dan verstaa ik me op het rymen niet¹⁶⁴¹
 Maar waar is d'inhoud van dat rypje toch geschied?

Jan.

't Geschied op deeze plaats, o maagdeken verheven.
 Dat heele vaers is maar op jou alleen geschreeven.

Klaar.

1645 Zo, meen je 't nog in ernst?

Jan.

Voorzeeker, Engellief,
 Ik hou je voor myn Bruid, je bent myn hartedief.¹⁶⁴⁶

Klaar.

Maar weet de graaf het wel dat wy malkaâr beminnen?
 Hy zal 't beletten.

Jan.

Neen, dat durft hy niet beginnen;
 Ik zel je trouwen, spyt wie dat het je benyd.¹⁶⁴⁹

Klaar.

1650 Maar heer ik vrees jy zult verand'ren door den tyd.¹⁶⁵⁰

Jan.

Ik, ik verand'ren? dat zal nimmermeer gebeuren.
 Eer zal de Dom van 't hoofd tot aan de voeten scheuren,
 Eer zal een olifant verand'ren in een luis,
 Een kikvorsch in een paerd, of in een haringbuis.

1655 Eer zal je een baviaan in een karos zien ryên,
 Met veertien uilen als trouwanten van ter zyên.¹⁶⁵⁶

Klaar.

'De vent is zeker gek. Maar als ik met je trouw,
 Moest jy me zeggen waar dat ik belanden zou.

Jan.

Belanden? hoor eens toe: voor eerst, om niet te doolen,

1660 Zel ik je brengen in een koets rechtuit na Poolen;
 Maar onderwegen ook wat pleist'ren, dat je 't vat.
 Nou, in dat Poolen leit een heele groote stadt,
 Nog grooter als Parys, met Amsterdam, en Londen,
 Konstantinopelen, en Rome, aan een gebonden,

1665 Met Uitrecht 'er op toe; en deeze groote stadt
 Zel ik je geeven tot een bruidschat, vat je dat?
 Je kent van de inkomst van die stadt gemak'lyk leeven;

* 1642 *toch A C tog*; 1652 *de Dom A den Dom*; 1654 *Eer C Een*; 1660 *na C naar*

1641 verstaa ik me op het rymen niet: heb ik geen verstand van het rijmen

1646 bruid: verloofde

1649 spyt: in weerwil van

1650 door den tyd: mettertijd

1656 trouwanten: lijfwacht

Zo niet, ik zel je een stadt nog op de koop toe geeven.

Klaar.

Ik heb van zulken stadt myn leeven niet gehoord.

*

Jan.1670 Zy is 'er evenwel, myn hartje, rechtevoort.¹⁶⁷⁰**Klaar.**

Dat is onmogelyk.

Jan.

't Is zo; ter goeder trouwen.¹⁶⁷¹
De grond die is 'er; maar de huizen moet je bouwen.

Klaar.

‘Dat is een raare gek.

Jan.

Wat zeg je, hartedief?

Klaar.

Myn heer Baron, ik heb je waarlyk al wat lief.

Jan.

1675 Myn smoddermuiltje!

Klaar.

Maar, waar is myn heer geboren?

Jan.

Myn heer is hier. . . maar zacht, ze zeggen op een toren.
Maar. . . 'k was 'er zelf niet by, ten minste, 'k weet het niet.

Klaar.

Hoe? op een toren?

Jan.

Ja myn zieltje, dat geschied
In Polen altyd zo; daar worden al de grooten
1680 Op torens voortgebracht; dat 's eens voor al beslooten;
Die dat niet doen wil, acht men voor geen edelman;
Men dronk, morbleu, met zulken vent niet uit één kan;
Wy staan op 't point d'honneur. Dat zou jy niet gelooven.

Twaaifde tooneel

*Hans, Jan, Klaar***Hans.**

Het water kookt al Klaar.

* 1670 zy A *hy*; 1680 eens A *een*; 1687 zel C *zal*; duivel C *pikken*; 1692 zelt C *zult*; 1695 dreigen A *drygen*

1670 rechtevoort: nu, op het ogenblik

1671 ter goeder trouwen: voorwaar

Jan.

Wie kooft my daar berooven
1685 Van al myn vreugd? zeg op, wat ben je voor een schoft?

Hans.

'k Zeg handen van de bank: het vleis is al verkoft.¹⁶⁸⁶
Al ben je de Baron, ik zel, de duivel haalje,
Dat zo niet lyên.

Jan.

Ha! wat zeg je daar, kanailje?

Hans.

Dat ik geen schoft ben, en die meid is reets myn Bruid.

Klaar.

1690 Myn heer, hy liegt het, 't is een olyke schavuit.

Jan.

'k Zel met dit entje staal je zo de lenden smeeren,¹⁶⁹¹
Dat je op een ander tyd my meer zelt extimeeren.¹⁶⁹²

Hans.

Dan haal ik hier terstond de buuren in het huis.

Jan.

Ik zeg je karel, maak me hier niet veel gedruis,
1695 Of 'k steek je voort aan 't spit.

Hans.

Je hoeft me niet te dreigen,¹⁶⁹⁵

1686 verkoft: Hans wil zeggen: zij is mijn liefje, en jij moet er afblijven

1691 de lenden smeeren: afranselen

1692 extimeeren: achten

1695 aan 't spit: aan de degen

* Of 'k zel ten eersten ook een grooten degen krygen.¹⁶⁹⁶

Klaar.

'Hier is 'er geen in huis, Baron, wees vry gerust.

Jan.

'k Zeg karel, zo je niet terstond myn rotting kust,

Dat ik zodanig meen je ruggestuk te meeten,¹⁶⁹⁹

1700 Dat jy de jaloezy ten eersten zult vergeeten.

Hans.

Je doet my ongelyk, 'k zel 't jou betaalen, Klaar,

Dat zweer ik; komt myn heer, mevrouw en juffrouw maar.

Jan.

Hoe karel, durf jy haar, daar ik ben, affronteeren?

Hans.

Morbleu! 'k spring uit myn vel!

Jan.

'k Moet jou de lenden smeeren;

1705 Want jy verzoekt 'er om. Bid aanstonds om genâ!

Hans.

Ik wil niet!

Jan slaat Hans met de rotting

Daar, daar, daar. Doe aanstonds 't geen ik raâ.

Hans.

Och! Och! vergeefme tog het geen ik heb gesproken!

De droes, is dat ook slaan! myn ribben zyn gebroken.

Jan geeft Hans geld

Daar, zalf ze hier wat mee, 'k vereer je dees dukaat.

1710 Maak me op een ander tyd door jaloezy niet quaad.

Hans.

'k Bedank je heer Baron. Zo veel! o seldrementen!

Doet rottingolium in Polen zulke renten,¹⁷¹²

Dan is het goed, naar 'k merk, om daar lakkei te zyn.

Klaar.

Hoor Hansje!

Hans.

Wat belieft Mevrouw van Schraalenstein?

Jan.

1715 Mevrouw van Schraalenstein? wel, daar moet wat voor weezen.

* 1696 *grooten A groote*; 1699 *meen C mien*; 1720 *zelt C zult*; 1721 *na C naar*
 1696 ten eersten: dadelijk
 1699 ruggestuk te meeten: af te ranselen
 1712 rottingolium: stokslagen, met een rotting.

Hoor Hans! kom hier eens Hans!

Hans.

Och! ik begin te vreezen!

Jan.

Hoor Hans! kom hier eens Hans! kom hier eens by me staan:
Je zelt wat hebben.

Hans.

Maar ik vrees je zelt weer slaan.

Jan.

Mevrouw van Schraalenstein vereert je twee dukaaten,
1720 Maar mits konditie, dat je 'er my zelt trouwen laten;
En wilje met ons gaan na Polen, zel ik jou

*

Hofmeester maaken van den graaf van Habislouw.

Hans.

Je zegt zo wat, t' is wel; ik zel me een reis bedenken.

't Komt my niet qualyk voor, ik wil ze jou wel schenken.

1725 Ik stap 'er dan van af; zie daar, daar is myn hand;

En daar is 't briefje, dat ik heb tot onderpand

Van Klaar; 'k wil zeggen van mevrouw, jou uitverkoren.

Jan.

Geef hier, dat 's goed. Wel zo, wel zo, dat mag ik hooren.

Klaar.

Zie daar, myn lief, daar is het schrift dat ik van hem

1730 Gekreegen heb.

Jan scheurt de trouwbeloften aan stukken

Wel zo, dat geeft de zaak wat klem.¹⁷³⁰

'k Zel jou tot Baronnes, jou tot Hofmeester maaken;

En moog'lyk zel jelui tot hooger staat geraaken;

Want dat bruit my niet, weest te vrede zo ik 't schik;¹⁷³³

Je zelt het allebei net hebben, zo als ik.

Hans.

1735 Zyn exelentie denkt wel om die twee dukaaten?

Jan.

Hofmeester, zou ik niet? 'k vergat het door het praaften.

Zie daar, myn vriend, ze zyn van harte jou gegund.

Hans.

'k Bedankje, heer Baron. Bloed! dat is schoone munt.

Jan.

Nu dat's gearresteerd, niet waar, myn uitgeleezen?¹⁷³⁹

1740 Je zelt van nu voortaan myn' Baronnesse weezen.

Klaar.

O ja, myn tweede ziel.

Jan.

Geef my daar op een zoen.

Hadie, ik gaa: 'k heb in myn herberg iets te doen.

Klaar.

Myn hart, ik heb' een brief, heb jy die hier verlooren?

Jan.

Laat zien myn Engellief; o ja myn uitverkooren.

1745 Vaar wel, tot flus myn hart, ik kom hier daatlyk weêr.

* 1734 *zlet C zult*; 1735 *exelentie C excellentie*; 1738 *is C 's een*; 1739 *'s A is*

1730 zet de zaak klem: zet kracht bij

1733 bruit my niet: raakt mij niet

1739 gearresteerd: afgesproken

Klaar.

Ik blyf je dienaares, en wacht je dan, myn heer.

Einde van het vierde Bedryf.

*

Vyfde bedryf

Eerste tooneel

Klaar, Hans

Klaar zingt onder het schikken van 't huisraad

Hans.

Wat is de waereld raar, en vol veranderingen!

Klaar.

Ja, d'een moet huilen, en den ander hoort men zingen.

Hans.

Mevrouw van Schraalenstein is vrolykjes van geest.

Klaar.

1750 Zie daar, daar staat den brui: 't is lang genoeg geweest;
Ik werk niet meer, o neen, 'k zal by den selleweeken¹⁷⁵¹
Myn juffers handjes niet meer in koud water steeken.
'k Ben nou tog ryk genoeg: waarom zou ik het doen?

Hans.

Je hebt gelyk Mevrouw: jou liefste heeft tog poen.

1755 Nou ken jy in een koets, als and're juffers ryën,
Met knechten achter op, en paasjes van ter zyën¹⁷⁵⁶
Beneven de koetsier. Heer! wat zal dat een pracht
En staatsie zyn, mevrouw! wat zal jy zyn geacht!
En ik hofmeester, ha!

Klaar.

Wat ken je mooi vertellen.

Daar word gescheld

1760 Hofmeester doe eens op: ik hoor daar iemand schellen.¹⁷⁶⁰

Tweede tooneel

Jan, Klaar, Hans

Jan.

Myn suikerbekje! kom ik nou niet gaauw weêr hier?

* 1750 *den C de*; 1752 *koud A kouwd*; 1763 *gezelschap A gezeltschap*; 1764 *beeldtenis A beeltenis*

1751 by den selleweeken: verbasterde vloek

1756 paasjes: page's

1760 op: open

Klaar.

Dat had ik niet gedacht.

Jan.

'k Heb zulken groot plezier
In jou gezelschap, dat ik langer niet kon wachten.

Klaar.

Zo speelt jou beeldtenis my ook in myn' gedachten.

Jan.

1765 Ik zal jou liefde ook wel beloonen, dat 'k wel weet.
Ik laat jou maaken zulken kostelyken kleet,

*

Dat ieder, die 't zal zien, zyne oogen uit zal kyken.
De grootste dame zal by jou een dienstmeid lyken.
Ik heb een mode voor je alleen gepraktizeert.

Klaar.

1770 Een nieuwe mode, liefste?

Jan.

Ik zie wel je begeerd
Dat ik 't beduiën zal. Hoor toe: 't is myn begeeren,
Dat je een bonnet draagt, die heel mooi met paauwe veëren,
In plaats van pluimen of senielje, is opgedaan;¹⁷⁷³
En recht voor 't voorhoofd zal het ad'lyk wapen staan
1775 Van Schraalenstein, op die manier als de granaaten,
Die op de mutzen zyn genaaid van de Soldaaten.

Klaar.

Maar dat is al te vreemd.

Jan.

Dat lykt zo in het eerst.
Maar als je 't voordoet, zel je elk volgen, om het zeerst.

Klaar.

Die paauwe veëren met dat wapen zou niet vleien.¹⁷⁷⁹

Jan.

1780 Dat 's om den adel van 't kanailje te onderscheiën;
Want hedendaags is al te weinig onderscheid;
Al wat een juffer draagt, durft tans een kaale meid
Ten eerste nadoen om een snoeshaan te behaagen:¹⁷⁸³
En dat 's er dan belet als juffers wapens draagen.¹⁷⁸⁴

Klaar.

1785 Ik zou beschaamd zyn, wech, zy lachten me uit op straat.

Jan.

Neen: al wat de adel draagt, hoe koddig, t' is nooit quaad.
Voorts meen ik jou een kleed van goud of zilverlaaken,
Fraai, op zyn oud romeins, of grieks, te laten maaken,
Waar van de sleep, op 't minst, moet dertig ellen zyn,
1790 Vol wapens geborduurd van goud, niet vals, maar fyn;
En deze sleep zal ik van paasjes laten draagen;
Dan zal je zitten op een' grooten zegewagen,
Gelyk een Schipio, of als een' Hanebal.

Daar wordt gescheld, en Klaar doet open

Hans.

* 1773 *senielje* A *stenielje*; 1775 *manier* A *manner*; 1793 *Schipio* A *Schipo*; 1796 *den A de*
1773 *senielje*: chenille, een soort zijden lint; opgedaan: opgesierd, opgemaakt
1779 *vleien*: passen, staan
1783 *ten eerste*: dadelijk
1784 *en dat 's er dan belet*: en dat wordt hun dan verhinderd

'k Geloof warentig, die Baron wordt dol, of mal.

Jan.

1795 Hoe zeg je broertje lief?

Hans.

Niets: maar het lykt wel gekken.

Jan.

Zwyg stil vent, of jy zult den wagen moeten trekken.

*

Derde tooneel

Karel, Sofy, Charlotte, Konstance, Jan, Klaar, Hans, Fop. Twee knechts van Karel

Karel tegen Sofy.

Myn waarde lief, ik hiet u welkoom in ons huis.

Jan

‘De duvel! 'k ken dien vent, 't is hier voor my niet pluis!

Konstance tegen Sofy.

Myn dochter welkoom.

Charl.

En ik meen het ook zo, zuster.

Sofy.

1800 'k Bedank u altemaal.

Jan.

‘Ik word nog ongeruster.
‘Is hy 't? of is hy 't niet? ja ja, het is de vent,
‘Ik hoop dat hy me in dit Baronnen pak niet kent.

Karel.

Wat is dit voor een heer? 't zal den Baron ligt weezen.

Klaar.

Ja 't is de heer Baron.

Jan.

‘Och! ik begin te vreezen!

Karel tegen Jan.

1805 Myn heer, 'k heb de eer van u. . .

Jan.

Myn heer, exkuze moy.
Ik hiet jou wellekom; maar ik vertrek, ma foi!
Het zou me spyten dat ik je zou diverteeren.¹⁸⁰⁷
Ik blyf je serviteur.

Karel.

Myn heer zal ons vereeren
Met zyn gezelschap. . . maar. . . hoe lyk die heer na Jan!

Jan tegen alle elk besonder.

* 1798 ‘De duvel! 'k C Och! och! ik!; 1803 den C de; 1810 serviteur A serveteur; 1817 en vlg. luiden in C: 'k zag u gewis voor een van myn soldaat en aan. Die met myn beste paerd onlangs is doorgegaan

1807 diverteeren: ophouden, Jan bedoelt: derangeren

1810 Je suis vôt serviteur.

Karel.

Myn heer Baron, ik kan
U zo niet laten gaan. Indien 't u zou behaagen. . .

Jan.

Myn heer 'k heb haast.

Karel.

Ik heb u ééne zaak te vraagen.
Heb ik den heer Baron voor dezen nooit gezien?

Jan.

‘Daar heb je nou den brui. 't Kon weezen, heer, misschien,¹⁸¹⁴
1815 Maar hebje me gezien, zo is 't geweest in Poolen.

Karel.

Baron, wat kan een mensch raar in zyn meening doolen!
'k Zou zweeren dat gy een van myn Soldaaten waart,
Die laatst gedezerteert is met myn beste paerd.

Jan.

Hoe lang is dat geleên?

Karel.

Zes maanden is 't geleden.

1814 daar heb je nou den brui: daar heb je nu het gedonder

*

Jan.

1820 Dien tyd is myn Lakkei me ook met een paerd ontreedden.

Karel.

‘Ja wel, 'k zou zweeren, dat de schurk dezelfde was.

Jan.‘Hoe zal 't hier met me gaan. . . Myn heer, 't komt niet te pas,
Dat jy een man, van myn karakter, durft gelyken
By zulken gaauwdief. 'k Zweer, ik zal je laten blyken

1825 Wie dat ik ben, als was 't morbleu met dit rapier.

Karel. Myn heer vergeef het my, wy hebben geen plezier
Om heeren van fatsoen tot vyanden te maaken.**Jan.**‘Hoe pikken zal ik uit dien vent zyn klaauwen raaken?¹⁸²⁸
Myn heer 'k vergeef het je, en vertrek met jou verlof.**Sofy tegen Karel.**

1830 ‘Myn liefste, gy vergreept u aan dien heer te grof.

Karel.‘Het is de zelfde schurk, ik wil 'er wel op zweeren;
‘Hy is veranderd, door die pruik, en deze kleëren.**Jan.**

Uw dienaar dan, tot flus.

Karel.

Baron, hoor nog één woord.

Charl.

‘Ik bid u, dat gy hem door vraagen niet verstoord.

Karel.

1835 Hoe is uw' titel?

Jan. Die 's Ernestus, Mouris, Stokski,
Starost Lakkeiskie, en Waiwode van de Bokski,
Heer van pasmentengoud, en kroonslakkei van 't plein,
Baron en erfheer van het land van Schraalenstein.**Karel.**

Dien titel hoeft de heer Baron zich niet te schaamen.

Jan.

* 1820 *Dien A Die*; 1821 *dezelfde A het zelve*; 1825 *als C al*; 1830 *in A en B staat Sofy tegen Klaar*; 1840 *want dat zijn A dat bennen*; 1844 *Jy C Je*
1828 pikken: duivel

1840 Ja, dat is blind voor jou, want dat zyn Poolsche naamen.¹⁸⁴⁰

Karel.

‘Ik zal hem evenwel betrekken. Dat 's een guit!¹⁸⁴¹

Uw Serviteur, Baron. Klaar, lei dien heer eens uit.

Jan.

Kom zoete Klaartje, kom myn schat, myn uitgelezen;

Jy zelt myn Barones, als ik beloofd heb, weezen.

Als Klaar en Jan aan de deur zyn, roept Karel schielyk

1845 Jan! Jan! hoor hier nog eens!

Jan antwoord schielyk

Myn heer ik heb geen tyd!

1840 blind: duister

1841 betrekken: er in laten lopen

*

Karel trekt zyn degen

Ha schelm! uw' naam is Jan! gy zyt het leeven quyt!
 a Sa! geef uw geweer. Gy kunt nu niet ontkennen,¹⁸⁴⁷
 Wie dat gy zyt.

Jan trekt zyn degen

Wel vent, de drommel moet je schennen,¹⁸⁴⁸
 Ik heb het je gezeid.

Karel.

o Dezerteur! o dief!

Sofy.

1850 Och! och! ik ben ontsteld! hou op! hou op! myn lief!

Karel.

Loop t'zaam na binnen, de lakkeijen moeten blyven.

Vierde tooneel

*Karel, Jan, twee lakkeijen, Hans, Fop***Karel.**

't Za mannen, vat hem aan.

Jan.

o Seldrement! gantsch vyven!¹⁸⁵²

*Zy neemen hem zyn pruik en degen af.***Karel.**

Beken goedwillig, waar myn paerd gebleeven is,
 En wat gy voor hebt, schelm.

Jan knielende

Ik bid vergiffenis!

1855 Ik zal het altermaal, gelyk het is, verhaalen.
 Jou paerd is dood; maar 'k wil de waarde graag betaalen.

Karel.

Hoe komt het dood?

Jan.

Kap'tein, ik heb het dood gereên!
 Maar 'k heb wel geld om te betaalen, wees te vreên.

* 1848 *de drommel moet je schennen* A *je weet wie dat wy bennen*; 1852 *gantsch* A *gansch*;

1855 *zal* A *zel*; 1863 *hande* A *handen*

1847 geweer: *degen*, eig.: wapen ter verdediging

1848 *de drommel moet je schennen*: de duivel haal je

1852 *seldrement! gantsch vyven*: basterdvloeken

Karel.

1860 Neen gy zult hangen, schurk, messieurs die dezerteeren
En paerden steelen, moet de hapscheer klimmen leeren.¹⁸⁶⁰

Jan.

Och! zo barmhertigheid nog woont in jou gemoed,
Verschoon myn jonkheid!

Karel.

Neen: dat gaf aan and'ren voet
Tot schelmeryen. 'k Geef 't den krygsraad voort in hande.

1860 hapscheer: spotnaam voor gerechtsdienaars; met 'klimmen' wordt bedoeld: tegen de ladder van de galg op

*

Jan.

Och! goede heer Kaptein! behoed me voor die schande;
1865 'k Zal jou weêr dienen als een braaf soldaat moet doen.

Karel.

Die eens een' schelm is zal men 't altyd van vermoên.
Laat al de juffers vry gerust hier weder keeren.

Hans.

Kom hier vry weêr, hy zal geen mensch nu kunnen deeren.

Vyfde tooneel

Konstance, Sofy, Charlotte, Klaar, Jan

Karel, twee Lakkeijen, Hans, Fop

Jan.

Och, och, verschoon me, want ik ben van goeje lui
1870 Met eere voortgebracht. Myn volk is al den brui¹⁸⁷⁰
Bekend voor deugdzaam. Ach kaptein, 'k ben van de vromen,¹⁸⁷¹
Gelyk je ziet, en weet, en hoort, en tast, gekoomen.

Karel.

'k Zal my bedenken; stel je een weinigje te vreên.¹⁸⁷³

Jan.

Maar zal ik hangen? och! Kap'tein, ei zeg. . .

Karel.

Neen, neen,
1875 Gy zult niet hangen, Jan, maar door de spitsrôe loopen,¹⁸⁷⁵
Zo gy een paerd, zo goed als 't myne was, kunt koopen.

Jan.

'k Bedank je dan kap'tein; maar 't kitt'len op myn' huid
Staat me ook niet aan; ik bid stel dat een jaartjen uit.

Karel.

Wy zullen zien. Maar zeg, oprecht, en zonder liegen,
1880 Wie dat die graaf is. Pas me op nieuws niet te bedriegen.¹⁸⁸⁰

Jan.

* 1864 behoed A behoe; schande A schanden; 1871 kap'tein A kapitein; 1874 kap'tein, ei zeg,
A kap'teintje lief; 1880 op nieuws A op 't nieuws; 1882 hy A het
1870 al den brui: geheel en al
1871 'k ben van de vromen: ik ben van keurige komaf
1873 stel je een weinigje tevreên: hou je maar bedaard, kalm
1875 spitsroe loopen: een soort van geselstraf aan de soldaten voltrokken, waarbij zij door een
dubbele rij met spitsroeden (dun puntig rijshout) gewapende collega's moesten lopen
1880 pas op: zorg er voor, denk er aan

Kap'tein, ik heb hem eerst gevonden te Parys;
Hy is een Utrechts heer, van adel, braaf, en wys.
Wy kreegen kennis in een herberg door het speelen;
'k Wierd zyn lakkei, maar met konditie van te deelen
1885 Al wat wy wonnen door knaphandigheid en kunst.
Ik drong in 't kort zo in dien goeden heer zyn gunst,

*

Dat 'k van hem krygen kon al wat ik maar begeerde;
 Zo dat ik, als een prins, gestadig teerde en smeerde;¹⁸⁸⁸
 Nu was ik eens lakkei, en dan eens weêr een heer;
 1890 'k Ben munnik ook geweest; baron, en nog al meer.

Karel.

Dan hebt gy u geneerd, naar 'k merk, met beurzesnyën?¹⁸⁹¹

Jan.

Daar ben ik te eerlyk toe, tot zulke schelmeryen;
 Neen, neen, wy wonnen 't geld heel zuiver met de kaart.
 Ik steel myn leeven niet.

Karel.

Hoe kreegt gy dan myn paerd?

Jan.

1895 Dat was uit hoogen nood, tot berging van myn leeven.
 Ik heb in 't zin gehad je 't paard weêrom te geeven,
 Of wel de waarde, in goud of zilver, zo je wilt.

Karel.

Gy oppermeester van het valsche dobb'laars gild,
 'k Begeer geen geld dat met bedriegen is gewonnen.
 1900 Maar biecht recht op: zoudt gy aen ons niet zeggen kunnen
 Hoe dat de naam is van dien Graaf, uw' kammeraat?

Jan.

Zyn naam is Lodewyk: maar 'k weet niet van zyn staat,
 Als dat hy te Utrecht, en van adel, is gebooren.
 Als hy hier komt zel jy de rest wel van hem hooren.

Karel.

1905 Wat zegt Charlotte nu?

Charlotte.

Helaas! ik ben misleid!
 Hoe heeft hy my bekoord door zyne listigheid!

Klaar tegen Jan.

o Schelm! o Vagebond, wat heb jy al gelogen!
 En my, onnoz'le duif, zo schandelyk bedrogen!

Hans.

Mevrouw de Baronnes, dat is je rechte loon.
 1910 Wat staan jou zaaken nou bezonder fraaij, en schoon!
 Nou ken je ryên op een' gouwen staatsie wagen
 Na Polen. Laat je sleep van dartig ellen draagen
 Van paasjes, jou Baron zal volgen; loop voor uit.

Klaar.

* 1889 eens lakkei C een lakkei; 1895 hoogen A hooge; 1910 nou C nu; 1912 Na C Naar;
 1917 me C my; 1921 't Sa A Za
 1888 teerde en smeerde: lekker at en dronk
 1891 geneerd: in uw onderhoud voorzien

Verwyt je my dat nog! je bent hofmeester, guit.

Jan.

1915 Kom laat me nou maar gaan: ik zal het geld gaan haalen.

Karel.

Neen, hou hem vast; de schurk zal 't met den hals betaalen.

Jan.

Och! nou weer hangen? och! je gaf me flus pardon!¹⁹¹⁷

Karel.

Hoe, dacht gy, dat ik u ook niet bedriegen kon?

Gy hebt zo veel bekend, myn' gramschap zo ontsteeken,

1920 Dat ik geen woord meer van genâ wil hooren spreekken.

't Sa mannen, brengt hem weg, en bindt den schelm wel vast.

1917 flus: zo net

*

Jan.

Genade, heer kaptein!

Karel.

Volbrengt terstond myn last.

Jan.

Wat onbarmhartigheid! och! och! wie zou 't gelooven?
Myn heer kap'tein.

Karel.

Voort, voort! tsa mannen brengt hem boven,
1925 En zet hem op de zaal gevangen, tot dat ik
Zyn kameraad ook heb, en ze allebei beschik¹⁹²⁶
In handen van 't Gerecht, om hunne straf te ontvangen.

Jan.

Och! wie had ooit gedacht dat ik zou moeten hangen!
Och Klaartje, spreek een woord ten beste, zoete kind!
1930 Je weet het immers dat ik jou zo heb bemind.¹⁹³⁰

Klaar.

Bedrieger! schelm! schavuit! ik wil niet voor je spreken;
Ik helpje liever hals, en kop en beenen breeken.

Zesde tooneel

Karel, Sofy, Konstance, Charlotte, Klaar

Charl.

Helaas! wie had gedacht op zulk een ramp, o spyt!
'k Ben door dat snood bedrog byna myn zinnen quyt!

Konst.

1935 Myn kind, ontstel zo niet.

Charl.

Zou ik my niet ontstellen?
Men zal dit snood bedrog, dit schelmstuk voort vertellen,
En my bespotten om myne al te losse min!¹⁹³⁷

Karel.

Ik bid u, zuster, stel die droefheit uit uw' zin.

Charl.

Ik zal, zo lang ik leef, die droeve ramp betreuren

* 1922 *volbrengt A volbreng*; 1924 *Voort, voort, C weg, weg! brengt A breng*; 1947 *niet A niets*

1926 *beschik: overlever*

1930 *dat ik jou zo heb bemind: dat ik jou zo bemin*

1937 *losse: onbedachtzame*

1940 En ligtgeloovigheid. o Hemel! kan 't gebeuren?
Het schynt onmoog'lyk dat een heer, zo braaf, beleefd,
Die zo veel tekens van een' eed'len afkomst geeft,
Bequaam zou zyn om zulken schelmstuk te verzinnen!

Karel.

Myn zuster pryst hem, ja zy schynt hem nog te minnen?

Charl.

1945 Ik weet niet of ik haat of min; 'k vloek zyn bedrog:
Maar min, in weerwil van my zelfs, hem echter nog.

Klaar.

Och! juffrouw! daar is nou voor ons niet meer te hoopen!
Myn heer zal myn baron, gelyk je weet, opknoopen;
En hoe het met den graaf, jou vryer, zal vergaan,

*

1950 Dat zullen we, als hy hier gekomen is, verstaan;
 En daarom raad ik jou, dat wy maar met ons beiën
 Na Brabant gaan, om in het klooster te beschreiën
 Al 't geene ons is gebeurd. Wy hebben ook wat schuld;
 Wy zogten 't spulletje.

Karel.

Ik verlang met ongeduld,
 1955 Omdat hy nog niet kooft. Charlotte, ik moet u vragen,
 Hebt gy wel moeds genoeg, om 't schreien, en dat klaagen
 Wat in te toomen, als die minnaar hier vershynt?
 't Is nodig dat gy u wat kloek houd' en verpynt;¹⁹⁵⁸
 Want als hy merkte dat gy hem niet kost vergeeten,
 1960 En nog beminde, zou hy. . .

Charl.

Ach! hoe kan ik 't weeten?
 Maar neen, 'k kan zonder my te ontstellen, hem niet zien.

Karel.

Dan moet gy weg gaan, als hy kooft.

Charl.

Het zal geschiën.

Klaar.

Als jy hem ziet, dan zal je zeggen van den kaerel:
 Hoe komt hy daar toe: 't is een man gelyk een paerel.

Daar word gescheld, en Klaar doet op

Charl.

1965 Mevrouw, kooft gaan wy; hy zal 't mooglyk zyn, ach my!

Karel.

Wees niet verschrikt. Gaa met malkaêr wat aan een zy,
 Zo gy nieuwsgierig zyt om onze reên te hooren;
 Maar wil vooral, eer ik 't gebiede, ons niet verstooren.

Klaar.

Daar is de graaf, juffrouw. Wil voort na binnen gaan.

Karel.

1970 Gaat gy niet mede?

Klaar.

o Neen ik durf wel blyven staan.

Karel.

Flus waart gy zo ontsteld, nu schynt gy niet te schroomen.

* 1952 *Na C naar*; 1969 *Na C naar*; 1972 *uw A u*
 1958 verpynt: goed houdt, uw smart verbergt 1967; reên: gesprek

Zevende tooneel

Lodewyk, Karel, Klaar

Lod.

Heer kapitein, 'k heb de eer, op uw verzoek te komen. . . .

Karel.

'Gy kooft van pas. 't Is waar, ik heb het zo begeerd.

Lod.

Om u te dienen. . .

Karel.

Maar, waar heeft myn heer geleerd

*
1975 Met my zo onbeschaamd te schertsen, en raljeeren?¹⁹⁷⁵
Doe dat ter plaats daar gy gewend zyt te verkeereren.

Lod.

Heer kapitein, ik ben zo'n groet'nis niet gewend,
Het is een teken dat myn heer my nog niet kent.
Van uw beleeftheid had ik andere gedachten.

Karel.

1980 Myn heer dat zy zo. Maar ik bid u, zoudt gy achten
Dat iemand schuldig is, wanneer hy wordt gehoond,
Den hooner eer te doen?

Lod.

De heer kap'tein verschoont
Zich zelfs bijzonder vreemt; want ik kan niet bedenken¹⁹⁸³
Dat ik u heb gehoond.

Karel.

My in myn eer te krenken?
1985 Myn stamhuis smaad te doen?

Lod.

Dat is een duist're taal.
'Wat zal ik denken van dit wonderlyk onthaal?
'Zou hy iets merken van de list, die 'k heb verzonnen?

Karel.

Gy staat verzet, myn heer. Maar vindt men wel Baronnen¹⁹⁸⁸
In Polen van dien naam gelyk uw neef heet? Jan,
1990 Baron van Schraalenstein?

Lod.

'o Ja, hy weet 'er van.
Neen, dat 's een misslag; want dat land leit niet in Polen.

Karel.

Ik hoor zo van uw' neef.¹⁹⁹²

Lod.

Van hem? zyn' zinnen doolen.
Het schort hem in 't verstand. 'Nu merk ik dat de guit,
'Die hondsvot, myn lakkei, de zaak hier heeft verbruid.
1995 Myn heer het is gelyk. . .

Karel.

Hou op met meer te liegen;
Ik zweer, gy zult my, als de juffers, niet bedriegen!

* 1975 *schertsen* A *schersen*; 1982 *hooner* A *hoonder*; 1989 *dien* A *die*
1975 raljeeren: schertsen, spotten
1983 zelfs: zelf
1988 verzet: verbaasd
1992 zo: dat

Lodewyk trekt zyn degen

Nu hebt gy my gehoond, a sa, dat schelms affront
Zult ge u beklaagen. Gy zult kloppen op den mond;¹⁹⁹⁸
Of trek 't geweer.¹⁹⁹⁹

Klaar.

Help! help!

Karel.

Ik zal niet met u vechten,
2000 Maar laten dat den beul met u, o schelm, beslechten.

1998 kloppen op den mond: uw woorden terug nemen, door uw hals halen, zie vs. 981
1999 geweer: degen, zie vers 1847

*

Achtste tooneel

Hans, een lakkei van Karel met de degens uit, Karel, Lodewyk, Klaar

Karel.

't Sa mannen, vat hem aan!

Lod.

Zyt gy een edelman,
Verweer u dan alleen; maar naar ik merken kan,
Zyt gy een bloodaard.

Karel.

Gy moet myn gevangen weezen.
Zo gy onschuldig zyt, hebt gy geen straf te vreezen.

Lod.

2005 Staa af, gy rekels, of ik stoot u in den huid.

Karel.

Nu heb ik uw geweer; maakt aanstonds nu besluit,
Om in 't gevangenhuis uw' zaak te defendeeren.

Lod.

Zoudt gy een edelman, als ik ben, affronteeren?
't Zal u berouwen, dat gy my dus dwingt met macht.

Karel.

2010 Uw eigen toeleg heeft u in den nood gebracht.
Beken nu wie gy zyt, 't kon u tot voordeel strekken,
En wil my verder tot geen gramschap meer verwekken.
Uw knecht, die Jan heet, heeft het gansche werk bekend;
Hy zegt, dat ge edel en van goeden huize bent,
2015 En hier gebooren; zo gy my dat kunt betoonen,
Geef ik myn woord, dat ik u verder niet zal hoonen.

Lod.

Dat is nog redelyk. Myn heer, gy spreekt zeer goed.
Weet, dat ik niet ontaar van 't oud en aad'lyk bloed²⁰¹⁸
Van myn geslacht, dat eer in luister plag te weezen
2020 Door dapp're daaden; doch, hoe hoog in top gereezen,
Is 't door den tyd verarmd; en ik ben maar alleen²⁰²¹
Nog overig, en zwerf met veel rampzaligheên.
Geperst door armoê, heb ik jong ons huis verlaaten,
En my begeeven by een kompanjie soldaten,
2025 Daar ik my als kadet veel jaren by bevond.²⁰²⁵

* 2005 *in den A in de C in uw D door den*; 2006 *maakt A en C maak*; 2013 *heet C hiet*; *heeft D en*; *bekend D belydt*; 2014 *Hy zegt dat ge D Zegt dat gy*; *bent D zyt*
2018 *ontaar*: ontaard, in aard verschil, verbasterd ben
2021 *door den tyd*: in de loop der jaren
2025 *kadet*: vrijwilliger

Maar laas! 't fortuin heeft my haar' gaven niet gegond!²⁰²⁶
Ik wierd gevangen, zo dat ik in Vrankryk raakte,

*

Daar my de tegenspoed nog verder moed'loos maakte.
Myn ov'rig leeven, heer, is van een' and'ren aart;

- 2030 Maar 'k heb de deugt, in al myn tegenspoed, bewaard,
Zo veel als 't de armoede, en de nood heeft konnen lyden.
Gy hebt verstand, en weet, dat deugd en armoed' stryden
In 't zuiverste gemoed, wanneer 't geen uitkomst ziet.
'k Dagt my door listigheid te redden uit 't verdriet;
2035 Maar vind me op 't onverwagtst in mynen waan bedrogen.

Karel.

Myn heer, ik word met u door dit verhaal bewogen;
Maar gy verzuimt aan my te melden hoe gy heet.
'k Ken hier al d'adeldom, zo ik niet beter weet.²⁰³⁸

Lod.

Myn heer, ik zou myn' naam niet graag aan u ontdekken.

Karel.

- 2040 Myn heer gy moet.

Lod.

Het kan u niet tot voordeel strekken.

Karel.

Dan blyft gy my verdagt.

Lod.

Wel aan, 'k heet Lodewyk
Van Kaalenhuizen, maar. . .

Karel.

Wat zegt gy? ik bezwyk
Van schrik! is 'tmogelyk, zou dit de waarheid weezen?

Lod.

Hoe zyt gy zo ontstelt? dat 's raar! wat doet u vreezen?

Karel.

- 2045 Myn heer, mislei my niet. Dat ik my zo ontstel,
Is zonder reden niet. Maar zeg my, weet gy wel,
Dat ik de magt heb, om naauwkeurig uit te vinden,
Of gy de waarheid spreek? ik ken nu al uw vrinden,²⁰⁴⁸
Zo gy die heer zyt.

Lod.

- 'k Blyf voor altoos u verplicht,
2050 Indien uw' goedheid my in deze zaak verlicht.
'k Liet hier, toen ik vertrok, een' zuster met een' moeder.

Karel.

En niemand meer, als die?

* 2048 nu al uw A nu uwe; 2052 die A hen; 2056 voldoening A voldoenig
2038 zo ik niet beter weet: bij mijn weten
2048 vrinden: verwanten

Lod.

o Neen: myn jongste broeder
Was korts voor myn vertrek gestorven.

Karel.

'Ja hy is 't!
't Is Lodewyk, die zo veel jaaren is gemist.

Lod.

2055 Myn heer, ei zeg my, zyn zy beiden nog in 't leeven?

Karel.

Zyt maar gerust: 'k zal u terstont voldoening geeven.²⁰⁵⁶

2056 voldoening geeven: tevreden, gerust stellen

*

Negende tooneel

Lodewyk, Hans, Lakkei

Lod.

Hoe beeft myn hart van schrik! de vrees ontroert myn bloed!

Wat baart dit voorval my verand'ring in 't gemoed!

Wat of hier zal geschiên? hy gaat alleen naar binnen.

2060 'k Kan niet bespeuren wat hy met my zal beginnen.

Tiende tooneel

Karel, Sofy, Lodewyk, Lakkei, Hans

Karel tegen Sofy.

Myn lief, bezie dien heer met aandagt.

Sofy, Lodewyk omhelzende

Ach, wat vreugd!

Myn waarde Broeder, ach!

Lod.

Myn zuster! 'k ben verheugd,

Nu ik u weder zie! waar is Mevrouw, myn moeder?

Sofy. Die woont te Brussel, daar ze om u, myn' waarde broeder,

2065 Gestadig treurt, om dat ze u nooit denkt weêr te zien.

Zy zal verheugd zyn als ik u haar aan koom biên.²⁰⁶⁶

Karel tegen de Lakkei.

Haal Jan nu hier, en laat myn zuster ook vry komen,

En. . . maar zy zyn daar, 'k denk zy hebben reets vernomen

Wat hier geschied is.

Elfde tooneel

Konstance, Charlotte, Klaar, Jan, gebonden, Fop, Hans, twee Lakkeien van Karel, Sofy, Klaar, Lodewyk

Jan, van de Lakkeien vastgehouden wordende

Och, nou moet ik hangen! ja.

2070 Myn heer kaptein, 'k bid om pardon! genâ! genâ!

'k Ben zo onnozel in de zaak als 't eerstgebooren²⁰⁷¹

Klein kindje.

* 2066 *koom C kom:*

2066 aan kom biên: kom voorstellen

2071 onnozel: onschuldig

Karel tegen Jan.

Zwyg wat stil! men kan hier zien noch hooren.

*

Strak zult gy weeten of gy hangen zult, of niet.

Karel tegen Lod.

Myn heer, 'k omhels u, en ik hoop dat gy 't verdriet,
2075 Dat ik u aandeed, my van harte zult vergeeven;
Wy moeten met malkaâr in zuiv're vriendschap leven.
'k Leef met uw zuster in oprechte liefde en min.

Lod.

Hoe, is die heer uw man?

Sofy.

Ja, 'k ben zyn' gemalin.

Lod. tegen Karel.

Dat ik u dan omhels.

Jan.

Jy hoeft nou niet te vreezen;
2080 Met jou is 't blydschap, maar met my zal 't hangen weezen!
Och pompernikkel! och! och! och! myn heer kap'tein!²⁰⁸¹
De duvel haal dien naam, Baron van Schraalenstein!

Lod.

Ach myn Charlotte, die ik eeuwig zal beminnen,
Wat heb ik al misdaan! 'k bid, wil u zelf verwinnen;
2085 En laat uw gramschap my niet treffen, schoone maagd.
Zo u een Edelman in plaats van Graaf behaagt,
Maak dan een einde van myn' al te droeve plaagen,
En laat my door de min niet quynen al myn' dagen!

Charl.

Myn heer, hoe kan ik? gy hebt ons zo veel misdaan.

Sofy.

2090 Ei zuster 'k bid u, neem myn waarden broeder aan;
Schoon hy geen rykdom heeft, wat is daar aan gelegen?
Vrouw moeder, na ik merk, is ook tot hem genegen,
En die bezit zo veel, en zulken grooten schat,
Dat gy wel leeven kunt. . .

Charl.

Mevrouw, hoe vat ik dat?²⁰⁹⁴
2095 Van welken kant zou dat geluk ons overkomen?

Sofy.

Van uw' kant, zuster.

Klaar.

'Ja, ja, dat zyn yd'le droomen,
'Nou denk ik, dat Sofy mê fraaij bedrogen is.

* 2076 *vriendschap* A *vrindschap*; 2081 *pompernikkel* A *pimpernikkel*; 2084 u A *uw'* 2089
ons A *my*; 2092 na C *naar*
2081 pompernikkel: duivel, een soort krachtterm
2094 hoe vat ik dat: hoe moet ik dat begrijpen

Konst.

Sofia, meent gy my? ik heb niet veel.

Klaar.

Dat's mis.

Sofy tegen Karel.

Hebt gy my niet gezegt, myn Karel, dat zy schatten

2100 En groote inkomsten heeft? hoe kan ik dit nu vatten?

Lod.

Mevrouw wil veinzen, en zy toetst u maar, Sofy.²¹⁰¹

2101 toetst: stelt u op de proef

*

Jan.

Och! moet ik hangen? och! kapteintje lief! och my!

Karel.

Het moet 'er toch eens uit. Myn lief, wil 't my vergeeven,

Gy zyt misleid; en ik heb hier in wat misdreeven,

2105 Het is in weerwil van myn eigen zelf geschied.

Ik hoop ons altemaal te helpen uit 't verdriet.

Het ampt dat ik beklêe doet my op beter hoopen.

Jan.

Och! och! ik bidje dat je my niet op wilt knooopen!

Genade voor den heer Baron van Schraalenstein!

tegen Jan, Karel tegen Lodewyk

2110 Zwyg zeg ik. Broeder weet ik ben een kapitein.

Als 't hem gelieft kan hy met my na Brussel trekken;

'k Zal daar myn vrinden voort de gansche zaak ontdekken,

En maaken dat hy haast een officiers plaats kryg'.

Jan.

En ik zal hangen?

Lod.

Hou den mond toe.

Jan.

Och ik zwyg!

2115 Maar 'k voel myn hart van schrik al in myn schoenen zygen.

Lod.

Heer broeder, 'k neem het aan; maar echter 'k kan niet zwygen,

Dat ik verwonderd ben van 't geen mevrouw ons zegt.

Heeft zy geen hofstede, en zag ik geen boere knecht

Verscheiden' zakjes geld nog deezen dag hier brengen?

2120 Men spot nu met ons?

Karel.

Neen dat zou ik niet gehengen.

Fop.

Ik speelde voor dien boer, jy rook niet wat 'er school;

En al dat vraagen deed men my maar om de kool.²¹²²

Lod.

Maar kort daar aan quam hier een waal, die veel juweelen

Heeft aan myn lief verkoft.

Hans.

Un dief, hum zou ze steelen,

* 2103 *wil't A wil*; 2111 *na C naar*; 2112 *gansche A gantsche*; 2114 *den A de*; 2120 *ik* ontbreekt in C; 2127 *na C naar*; 2130 *Oostinje C Oostindje*

2122 om de kool: voor de grap

2125 Zo mooi was de juweel, die ik jou heb verkoft.
Ik was de waal, myn heer.

Lod.

Zo zyt gy mede een' schoft.
Wy hebben dan malkaêr, nâ 'k merken kan, bedrogen?

Klaar.

Ja graaf, ik heb 'er me geen kleintje by gelogen.

Lod.

Maar evenwel, als ik bedenk, wat my myn waard
2130 Van zekere erf' nis uit Oostinje heeft verklaard,

*

Gaat alles wat ik zie myn klein verstand te boven.

Klaar.

Dat hebben wy aan al de waereld doen gelooven.

Mevrouw heeft buiten 's huis den adel gebraveerd;²¹³³

Maar altyd hebben wy heel sobertjes geteerd

2135 In onze keuken, om de rest weer goed te maaken;

Op hoop dat Juffrouw aan een man van staat zou raaken.²¹³⁶

Ik heb schier al myn geld voor haar reets opgezet.²¹³⁷

En daarom zocht ik jou te lokken in het net,

Opdat ik myn verschot daardoor zou weder krygen.²¹³⁹

2140 Myn broêr, en vryër ook. . .

Lod.

Gy kunt de rest maar zwygen.

Heer broeder, ik moet my nu schikken naar uw raad.

Karel.

Gy moet niet trouwen, want gy zyt nog niet in staat,

Om zuster als 't behoord te kunnen maintineeren.²¹⁴³

Wy zullen met malkaêr naer Brussel weder keeren.

Klaar.

2145 Kom Hansje, laaten wy maar trouwen: 'k heb berouw.

Hans.

Neen, neen, jy Baronnes van Schraalenstein, mevrouw

'k Begeer jou niet. Ik ben jaloers, en mal van zinnen

Je kunt dien kaerel, die nou hangen moet, beminnen.

Charl.

Heer Lodewyk, ga meê na Brussel, blyf ons by.

Lod.

2150 Dat zal ik doen, myn lief, zo 't u behaaglyk zy.

Het smert my zeer dat ik den trouwdag uit moet stellen.

Karel tegen de Lakkeien.

'k Wil dat gy deeze zaak aan niemand zult vertellen

Tegen de anderen.

Men spoel de zwarigheid eens af met held'ren wyn.

Klaar.

'k Vrees, dat het water nu al lang verkookt zal zyn.

2155 Hoe staa je 'er me, Baron? Begin je al dorst te krygen?

Jan.

* 2148 *dien A die*; 2149 *na C naar*; 2153 *held'ren A held're*

2133 den adel gebraveerd: prachtig, weelderig geleefd

2136 staat: aanzien

2137 opgezet: gewaagd, op het spel gezet

2139 verschot: mijn uitgeleende geld

2143 maintineeren: onderhouden

Myn heer kap'tein, zie daar, nou ken ik niet meer zwynen.
Zo jy me hangen laat, zal ik het al den brui,
Wat hier gebeur is, voortvertellen aan de lui!

Klaar.

Als jy gehangen bent?

Jan.

Als jy ge .. han .. gen? neen ik.

*

2160 Ik wacht zo lang niet, pry; maar eer ik dood ben meen ik.²¹⁶⁰

Lod.

Vergeef het Jan, myn heer.

Karel

Ik geef u dan pardon.

Jan wordt ontbonden

Ik dankje hartelyk.

Klaar.

Dat lukt jou wel, baron.

Konst.

Maar hoe zal ik het met myn krediteuren stellen?

Ik ben vol schrik wanneer ik iemand aan hoor schellen.

Karel.

2165 Betaal die uit het geld dat ik u zond, mevrouw.

Konst.

'k Zal zien, hoewel ik dan heel weinig over hou.

Twaalfde tooneel

Lodewyk, Jan

Jan.

Vaart wel myn titels van Ernestus, Mouris, Stokski,

Starost Lakeiski, en Waaiwooide van de Boxki;

Jy waart maar beesten; want je hulpt my in den druk;

2170 Ik zoek, met kaale Jan, voortaan weêr myn geluk.

Lod.

Jan, ik gaa binnen, om te zien hoe wy het maaken

Met onze dingen; 'k hoop in 't kort op reis te raaken²¹⁷²

Na Brussel. Haal ons goed hier, en betaal den waard;

En met de dienaars kunt gy zien hoe dat gy 't klaart;²¹⁷⁴

2175 Gy kunt hen voor hun dienst, zo veel 't u goeddunkt, geeven.

Dertiende en laatste tooneel

Jan alleen

* 2169 *hulpt* A C *hulp*; 2173 *na* C *naar*; 2179 *ver* A *veer*; 2181 *Vaartwel* A *Vaarwel*; 2182 *Gij zijt* A *Ge bent*

2160 pry: mislukkeling

2172 in 't kort: binnenkort

2174 klaart: klaar speelt

[Jan]

Dat zel je missen, broêr; je ziet me van jou leven

Niet weêr, dat zweer ik. Bloed! wat was ik daar bekneld!

Ik meen my zelve te bedienen van jou geld

En 't myne, dat ik heb, en denk zo ver te loopen,

2180 Dat jy ten derdemaal geen macht hebt me op te knoopen.

Vaart wel bedriegers! en jy ook, heer kapitein!

Gy zyt gegroet, van my, Baron van Schraalenstein.

Jan loopt schielyk de deur uit.

Einde van het vyfde en laatste Bedryf.